

महाराष्ट्राची संक्षिप्त सांख्यिकी
१९९१

HANDBOOK OF BASIC STATISTICS
OF
MAHARASHTRA STATE
1991

DIRECTORATE OF ECONOMICS AND STATISTICS
GOVERNMENT OF MAHARASHTRA
BOMBAY

अर्थ व सांख्यिकी संचालक
महाराष्ट्र शासन, मुंबई
यांचेकडून सदिक्छेसह

With compliments from
The Director of Economics and Statistics
Government of Maharashtra, Bombay

LIBRARY & DOCUMENTATION CENTRE
National Institute of Educational
Planning and Administration,
17-B, Ari Aurobindo Marg,
New Delhi-110016 9-7178-
DOC, No 4-8-92-4
Date .....

प्रस्तावना

महाराष्ट्राची संक्षिप्त सांख्यिकी हा अंक १९९१ या संदर्भ वर्षासाठी तयार करण्यात आला असून या मालिकेतील तो एकतिसावा आहे. महाराष्ट्र राज्यासंबंधी विविध सामाजिक आणि आर्थिक विषयांवरील उपलब्ध असलेली अद्यावत आकडेवारी थोडक्यात सादर करणे हा या पुस्तिकेचा मुख्य उद्देश आहे.

२. महाराष्ट्र राज्य व भारत यांची तुलनात्मक आर्थिक परिस्थिती मांडण्याच्या उद्देशाने मुरवातीच्या तक्त्यात भारताचीही माहिती देण्यात आली आहे. तक्त्यांच्या शेवटी राज्याची आर्थिक प्रगती दर्शविणारे काही निवडक निर्देशांक समाविष्ट केले आहेत.

३. जनगणनाविषयक आकडेवारी देताना १९९१ च्या जनगणनेवर आधारित उपलब्ध माहितीचा अंतर्भाव या पुस्तिकेत करण्यात आला आहे.

४. अद्यावत माहिती देण्याच्या प्रयत्नात काही ठिकाणी अस्थायी आकडेवारी वापरण्यात आली आहे. अंतिम आकडे उपलब्ध होतील तेव्हा ही आकडेवारी सुधारण्याची शक्यता आहे.

५. ही पुस्तिका तयार करण्याच्या कामी राज्य व भारत सरकारची विविध खाती तसेच निमसरकारी संस्था यांचे जे सहकार्य मिळाले त्याबद्दल आभारी आहे.

६. महाराष्ट्राच्या माहितीकरिता ही पुस्तिका संदर्भ म्हणून उपयुक्त होईल अशी आशा आहे.

अ. कृ. कागलकर,

अर्थ व सांख्यिकी संचालक,

मुंबई.

मुंबई :

दिनांक १६ ऑक्टोबर १९९१.

PREFACE

The Hand Book of Basic Statistics of Maharashtra State for the year 1991 is the thirty-first issue in the series. Its object is to present up-to-date statistical data on various socio-economic aspects of Maharashtra State in a concise form.

2. For the purpose of comparison of the economy of the State with that of India, corresponding data for India have also been shown in the first opening table. Data on trends in some selected indicators are presented at the end in a series of tables to throw light on the growth of economy.

3. Available information based on population census 1991 has been presented in the present Hand Book.

4. In attempting to give up-to-date information, provisional figures have sometimes been presented, which may be revised when final figures become available.

5. The co-operation extended by various departments of the State Government, Central Government and autonomous Organisations in bringing out this publication is gratefully acknowledged.

6. The Hand Book, it is hoped, will be useful as a ready reference to information on Maharashtra.

A. K. Kagalkar,
Director of Economics and Statistics,
Bombay.

Bombay :

Dated 16th October 1991.

शुद्धिपत्र/Errata

पृष्ठ Page	बात्र Item	तक्ता/Table स्तंभ/Col. No.	चूक Incorrect	वाचावे Read
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3	I-10	.. C-1	(१९८१) (1981)	(१९९१) (1991)
12	I-19	.. T-2.1, C-5	1,113	1,131
13	I-24	.. T-2.1, C-6	2,291	2,209
13	I-27	.. T-2.1, C-6	3,260	3,280
46	I-16	.. T-3.4, C-16	1,039	1,309
48	I-5	.. T-3.5, C-3	404.0	147.1
48	I-5	.. T-3.5, C-4	395.5	367.9
83	I-3	.. T-7.8, C-4	4,186	41,861
139	I-1	.. T-20.4, C-4	156.85	1,156.85
140	I-9	.. T-20.4, C-3	9.29	19.29
143	I-5	.. T-21.2, C-2	Lok Dal	Shivsena
145	I-2	.. T-22.1, C-10	193.3	191.3
145	I-2	.. T-22.1, C-13	198.2	198.3
145	I-4	.. T-22.1, C-13	208.8	208.9
151	I-Dec. 91	.. T-22.6, C-2	1,177	1,193
161	I-6	.. T-25.1, C-8	135.61	235.61
167	I-Total-iii	.. T-26.1, C-4	519.76	591.76
217	I-Column heading	T-29.10, C-12	1990-91	1990-91 @

महाराष्ट्राची संक्षिप्त सांख्यिकी
HANDBOOK OF BASIC STATISTICS OF MAHARASHTRA STATE
1991

अनुक्रमणिका/CONTENTS

31]

[Vol. XXXI

विषय	पृष्ठ PAGE .	Subject
प्रस्तावना		Preface
दृष्टिक्षेपात महाराष्ट्र—		Maharashtra State at a glance—
(I) सामान्य माहिती	1	General information.
(II) भारताशी तुलना	2	Comparison with India.
1 हवामान		<i>Climate</i>
1.1. निवडक केंद्रांतील कमाल व किमान तपमान, पावसाचे दिवस आणि वार्षिक पाऊस.	10	Maximum and minimum temperature, rainy days and annual rainfall at selected centres.
2 क्षेत्रफळ आणि लोकसंख्या		<i>Area and Population</i>
2.1. पुरुष, स्त्रिया व कुटुंबे यांची जिल्हावार संख्या	12	Male, female and households in each district.
2.2. जिल्हावार ग्रामीण व नागरी लोकसंख्या ..	14	Rural and urban population in each district.
2.3. जिल्हावार क्षेत्रफळ आणि लोकसंख्येची घनता.	16	Area and density of each district.
2.4. जिल्हावार साक्षरतेचे प्रमाण (शेकडेवारी)	17	Percentage of literacy in each district.
2.5. १९०१ पासून लोकसंख्येतील दशवर्षीय बदलतार.	18	Decadal variation in population since 1901.
2.6. शहरांच्या लोकसंख्या-गटाप्रमाणे नागरी लोकसंख्या.	19	Urban population by size-class of towns.
2.7. वस्ती असलेल्या खेड्यांचे लोकसंख्येनुसार वर्गीकरण.	20	Classification of inhabited villages according to population.
2.8. एक लाख किंवा अधिक लोकसंख्या असलेली शहरे/शहर संकुले.	21	Cities, Urban Agglomerations (UAs) with population of 1,00,000 or above.
2.9. काम करणाऱ्यांचे व न करणाऱ्यांचे वर्गीकरण	24	Classification of workers and non-workers.
2.10. काम न करणाऱ्या व्यक्तींचे व्यवसाय प्रकारानुसार वर्गीकरण.	25	Classification of persons not at work by type of activity.
2.11. अनुसूचित जाती आणि जमाती व नवबौद्ध यांची लोकसंख्या.	28	Population of scheduled castes and scheduled tribes and neo-buddhist.
2.12. प्रकारानुसार महाराष्ट्र राज्यातील अपंगांची संख्या.	30	Disabled population in Maharashtra State by type of disability.

विषय	पृष्ठ PAGE	Subject
2.13. वयोगटानुसार लोकसंख्या	31	Population according to age groups.
2.14. धर्मानुसार लोकसंख्या	32	Population by religion.
2.15. २००१ पर्यंतची वार्षिक अंदाजित लोकसंख्या.	33	Annual estimates of population up to 2001.
2.16. स्थलांतराच्या कारणानुसार स्थलांतरित स्त्री-पुरुष.	34	Migrants by sex and reason Migration
2.17. पूर्वीच्या राहण्याच्या ठिकाणानुसार स्थलांतरित स्त्री-पुरुष. †	35	Migrants by sex and place of residence.
2.18. प्रमुख भाषा बोलणारी कुटुंबे व त्यातील व्यक्तींची संख्या.	39	Households and household population by languages mainly spoken.
3. शेती		<i>Agriculture</i>
3.1. जमिनीचा वापर	40	Land utilisation.
3.2. जिल्हावार लागवडीलायक क्षेत्र आणि लागवड केलेले क्षेत्र.	41	Districtwise break-up of culturable and cultivated area.
3.3. प्रमुख पिकांखालील क्षेत्र आणि त्याचे उत्पादन.	43	Area and out turn of principal crops.
3.4. जिल्हावार प्रमुख पिकांखालील क्षेत्र व त्याचे उत्पादन.	44	Area and outturn of principal crops each district.
3.5. प्रमुख पिकांच्या उत्पादनांचे निर्देशांक	48	Index numbers of production of principal crops.
3.6. मृदसंधारण, जमीन सुधारणा इत्यादी योजनांखालील प्रगती.	50	Progress under soil conservation and land reclamation.
3.7. रासायनिक खतांचे वाटप	51	Distribution of chemical fertilisers.
3.8. शेतीची अवजारे	52	Agricultural implements.
3.9. शेती पंपांना वीजपुरवठा	53	Agricultural pumps energised.
3.10. महाराष्ट्रातील एकूण वहित धारण जमिनी, त्यांचे क्षेत्र व सरासरी क्षेत्र.	54	Number, area and average size of operational holdings in Maharashtra.
3.11. राज्य क्षेत्रातील पूर्ण झालेल्या पाटबंधारे प्रकल्पांची संख्या.	55	Number of Irrigation projects completed in State sector.
3.12. निर्मित विचन क्षमता व प्रत्यक्ष सिंचित क्षेत्र.	56	Irrigation potential created and actual irrigated area.
3.13. शासनाचे कार्यान्वित झालेले जलविद्युत प्रकल्प.	57	Government hydro projects commissioned.
4. पशुसंघर्षन		<i>Animal Husbandry</i>
4.1. पशुसंघन	58	Livestock population.
4.2. जिल्हावार पशुसंघन	60	Livestock population in each district.

विषय	पृष्ठ Page	Subject
4.3. पशुसंवर्धनासंबंधीची संकीर्ण माहिती ..	62	Miscellaneous statistics relating to animal husbandry.
4.4. शासकीय व सहकारी क्षेत्रातील दुग्धशाळा- माफत झालेले दुग्धाचे संकलन व वितरण.	64	Collection and distribution of milk by dairies in Government and Co-operative sectors.
4.5. दुग्धजन्य पदार्थांची उत्पादने व दूध शीतकरण केंद्रे.	65	Milk products and milk chilling centres
5. मत्स्यव्यवसाय		<i>Fisheries</i>
5.1. विविध खारवण आवारात झालेली माशांची आवक, खारवण्यासाठी झालेला मिठाचा वापर आणि खारवलेले मासे.	66	Quantity of fish brought for curing salt issued and fish removed.
5.2. मत्स्यव्यवसायासंबंधीची संकीर्ण माहिती	67	Miscellaneous statistics relating to fisheries.
5.3. प्रकारानुसार सागरी मत्स्योत्पादन ..	69	Varietywise marine fish production.
5.4. मत्स्योत्पादनाची विल्हेवाट (सागरी व भूजल)	71	Disposition of fish catch (Marine and Inland).
6. वने		<i>Forests</i>
6.1. वनव्याप्त क्षेत्रांचे वर्गीकरण ..	72	Classification of forest area.
6.2. मुख्य आणि गौण वनोत्पादन ..	73	Production of major and minor forest product.
7. उद्योग आणि खानकाम		<i>Industry and Mining</i>
7.1. चालू कारखान्यांचे कामगारांच्या संख्येनुसार वर्गीकरण.	74	Distribution of working factories according to working strength.
7.2. कारखाने व कामगारांची कामावरील दैनिक सरासरी यांचे उद्योगांच्या प्रमुख गटानुसार वर्गीकरण.	75	Factories with average daily employment classified according to major groups of industries.
7.3. चालू कारखाने आणि त्यांतील कामगारांची जिल्हावार संख्या.	77	Working factories and average daily employment in each district.
7.4. महाराष्ट्र राज्यातील उत्पादक भांडवल, औद्योगिक उत्पादन आणि मूल्यवृद्धी.	78	Productive capital, output and value added by manufacture in Maharashtra State.
7.5. कापड गिरण्यांतील सरासरी गैरहजेरी ..	80	Average percentage of absenteeism in the cotton textile industry.
7.6. औद्योगिक विवाद	81	Industrial disputes.
7.7. कापड उद्योगाची माहिती (गिरणी विभाग)	82	Working of cotton textile industry (mill sector).
7.8. खनिज उत्पादन	83	Mineral production.
7.9. औद्योगिक उत्पादन	84	Industrial production.

विषय	पृष्ठ PAGE	Subject
8. बीज		<i>Electricity</i>
8.1. विजेची स्थापित क्षमता, उत्पादन आणि वापर.	85	Installed capacity, generation and consumption of electricity.
8.2. विजेचा पुरवठा झालेली शहरे व खेडी	.. 86	Towns and villages electrified.
9. संयुक्त भांडवली संस्था		<i>Joint Stock Companies</i>
9.1. ३१ मार्च १९९० रोजी चालू असलेल्या संयुक्त भांडवली संस्था.	87	Number of joint stock companies as on 31st March 1990.
10. बँका		<i>Banks</i>
10.1. बँक कार्यालये असलेल्या ठिकाणांची व बँक कार्यालयांची जिल्हावार संख्या.	88	Number of places having banking offices and number of banking offices in each district.
11. सहकार		<i>Co-operation</i>
11.1. संस्था व सभासदांची संख्या, खेळते भांडवल, कर्जाक दिलेल्या रकमा आणि मालाची उलाढाल.	89	Societies, membership, working capital, advances and turnover.
12. परिवहन व संप्रेषण		<i>Transport and Communications</i>
12.1. रस्त्यांची लांबी	.. 90	Road length.
12.2. पृष्ठभागानुसार रस्त्यांचे वर्गीकरण	.. 91	Road length according to types of surface.
12.3. महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळाची वाहतूकविषयक आकडेवारी.	92	Operational statistics of Maharashtra State Road Transport Corporation..
12.4. वापरात असलेली मोटार वाहने	.. 93	Motor vehicles in operation.
12.5. महाराष्ट्रातील परिवहनाची व इतर वाहने	94	Transport and non transport vehicles in Maharashtra State.
12.6. व्यावसायिक व बिगर व्यावसायिक वाहन चालकांचे परवाने.	95	Professional and non-professionar driving licenses.
12.7. लोहमार्गाची लांबी	.. 96	Railway route length.
12.8. महाराष्ट्र राज्यातील डाक कार्यालये व तार कार्यालये याची संख्या.	97	Number of post offices and telegraph offices in Maharashtra State.
13. जहाज वाहतूक		<i>Shipping</i>
13.1. मुंबई बंदरात असलेल्या जहाजांची संख्या व वजन.	98	Number and tonnage of vessels entered in Bombay Port.
13.2. मुंबई बंदरामध्ये गोदद्या आणि बंदरे येथून हलविलेला माल.	99	Cargo handled at the docks and bunders in Bombay Port.
13.3. महाराष्ट्र राज्यातील निवडक गौण बंदरांतून हलविलेला (आयात व निर्यात) माल.	100	Cargo (imports and exports) handled at the selected minor ports of Maharashtra State.

विषय	पृष्ठ PAGE	Subject
13.4. महाराष्ट्र राज्यातील गौण बंदरांतून होणारी प्रवासी वाहतूक.	101	Passenger traffic at the minor ports of Maharashtra State.
14. देशांतर्गत व्यापार		<i>Inland Trade</i>
14.1. महाराष्ट्राचा देशातील इतर राज्यांशी झालेला व्यापार.	102	Inland Trade of Maharashtra.
15. शिक्षण		<i>Education</i>
15.1. शिक्षणाच्या प्रकारानुसार संस्थांचे व विद्या-प्यांचे वर्गीकरण.	104	Institutions and enrolment by type of education.
15.2. जिल्हावार प्राथमिक व दुय्यम शिक्षण	107	Primary and secondary education in each district.
15.3. महाराष्ट्र राज्यातील शासकीय व अशासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांतील प्रशिक्षणा-पींच्या मंजूर जागा.	109	Number of seats sanctioned for trainees in the Government and non-Government industrial training institutions in Maharashtra.
15.4. महाराष्ट्र राज्यातील शासकीय व अशासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांच्या अंतिम परीक्षांचे निकाल.	110	Results of the final examinations of Government and non-Government industrial training institutes in Maharashtra.
15.5. महाराष्ट्र राज्यातील शिकारू उमेदवारांची वर्गवारी.	111	Classification of apprentice trainees in Maharashtra.
15.6. महाराष्ट्र राज्यातील माध्यमिक व उच्च माध्यमिक तांत्रिक शाळा व विद्यार्थी संख्या.	112	Secondary and higher secondary technical schools and students in Maharashtra State.
15.7. महाराष्ट्र राज्यातील तांत्रिक आणि व्यवसाय संस्था व त्यांतील भ्रवेशक्षमता.	113	Technical and vocational institutes in Maharashtra and their intake capacity in Maharashtra.
15.8. महाराष्ट्र राज्यातील प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम शिक्षणाच्या शासकीय व अशासकीय संस्था व त्यांतील विद्यार्थ्यांची प्रवेशक्षमता.	114	Number of Government and non-Government institutions, teaching certificate course and their intake capacity in Maharashtra.
16. जीवनविवेक आकडेवारी		<i>Vital Statistics</i>
16.1. निरनिराळ्या पद्धतीनुसार कुटुंब नियोजन करणाऱ्यांची जिल्हावार संख्या.	115	Districtwise number of persons using various family planning methods.
16.2. महाराष्ट्राचे नमुना नोंदणी पद्धतीने काढलेले दर.	117	Sample registration system rates of Maharashtra.
16.3. महाराष्ट्र राज्यातील संस्थांकडून मिळालेल्या वैद्यकीय सुविधा.	118	Medical facilities available through institutions in Maharashtra State.
17. पोलीस आणि गुन्हे		<i>Police and Crimes</i>
17.1. पोलीस स्टेशने आणि पोलीसांची संख्या	119	Police stations and police force.

विषय	पृष्ठ PAGE	Subject
17.2. इंडियन पिनल कोडखाली झालेले दखलपात्र गुन्हे (गुन्हांचे प्रयत्न करून).	120	Cognizable offences (including attempts under Indian Penal Code).
18. कारागृहे		<i>Prisons</i>
18.1. कारागृहांची व कैद्यांची संख्या	.. 121	Number of prisons and convicts.
19. घरबांधणी		<i>Housing</i>
19.1. घरांची वापरानुसार केलेली वर्गवारी	.. 122	Classification of houses according to use
19.2. वापरातील खोल्यांच्या संख्येनुसार कुटुंबांचे वर्गीकरण.	124	Distribution of households according to rooms occupied.
19.3. घराचे छप्पर व भिती यासाठी वापरलेल्या प्रमुख साधनांनुसार कुटुंबांचे वर्गीकरण.	126	Distribution of households by predominant material used for roof and wall of house.
19.4. बेघर व संस्थांत रहाणारे लोक	.. 130	Houseless and institutional population.
19.5. खोल्यांच्या संख्येनुसार कुटुंबांची संख्या	.. 133	Households by number of rooms occupied.
20. स्थानिक संस्था		<i>Local Bodies</i>
20.1. ग्रामपंचायतीची व्याप्ती, उत्पन्न आणि खर्च	. 134	Coverage, self-raised income and expenditure of Village Panchayats.
20.2. नगरपरिषदा व महानगरपालिका घडण.	यांची 135	Constitution of Municipal Councils and Municipal Corporations.
20.3. नगरपरिषदांचे व महानगरपालिका उत्पन्न व खर्च.	यांचे 137	Income and expenditure of Municipal Councils and Municipal Corporations
20.4. जिल्हा परिषदांचे उत्पन्न आणि खर्च	.. 139	Income and expenditure of Zilla Parishads.
20.5. प्रकारानुरूप स्थानिक संस्थांची संख्या	.. 141	Local Bodies by types.
21. सार्वत्रिक निवडणुका		<i>General Elections</i>
21.1. सार्वत्रिक निवडणुकांचे निकाल	.. 142	Results of general elections.
21.2. उमेदवारांचे पक्ष पाठिव्यानुसार वर्गीकरण	.. 143	Candidates according to party affiliations.
22. किंमत निर्देशांक		<i>Price Indices</i>
22.1. अखिल भारतीय घाऊक किमतीचे निर्देशांक (नवी मालिका).	144	All India wholesale price Index numbers (New Series).
22.2. कामगारांकरिता ग्राहक किमतीचे निर्देशांक (नवी मालिका).	146	Consumer price Index numbers for working class (New Series).
22.3. महाराष्ट्रातील ग्रामीण जीवनावश्यक वस्तूंच्या ग्राहक किमतीचा निर्देशांक.	148	Consumer price Index numbers for selected essential items for Rural Maharashtra.

विषय	पृष्ठ PAGE	Subject
22.4. महाराष्ट्रातील नागरी विभागातील जीवनावश्यक वस्तूंच्या ग्राहक किमतीचा निर्देशांक.	.. 149	Consumer price Index numbers for selected essential items for urban Maharashtra.
22.5. नागरी श्रमिकेतर कर्मचाऱ्यांकरिता ग्राहक किमतीचे निर्देशांक.	150	Consumer price Index numbers for urban non-manual employees.
22.6. महाराष्ट्रातील शेतमजुरांकरिता ग्राहक किमतीचे निर्देशांक	151	Consumer price Index numbers for agricultural labourers in Maharashtra.
23. रोजगार		<i>Employment</i>
23.1. औद्योगिक गटानुसार काम करणाऱ्यांचे (शेतीव्यतिरिक्त) वर्गीकरण.	152	Industrial classification of persons at work other than cultivators.
23.2. विगारशती व्यवसायातील कामगारांचे व्यवसायानुसार वर्गीकरण.	153	Occupational classification of persons at work other than cultivators.
23.3. सेवायोजनेसंबंधीची माहिती	.. 154	Employment exchange statistics.
23.4A. राज्य सरकारचे कर्मचारी	.. 155	State Government employees.
23.4B. श्रेणी व जातीनुसार राज्य सरकारचे कर्मचारी.	156	Class and castewise State Government employees.
23.5. सरकारी क्षेत्रातील रोजगार	.. 157	Employment in public sector.
23.6. दुकाने व व्यापारी संस्था अधिनियमाखाली नोंदलेल्या संस्थांतील रोजगार.	158	Employment under shops and establishments Act.
23.7. रोजगार हमी योजनेखाली महाराष्ट्र राज्यात घेण्यात आलेली प्रकारानुसार कामे व त्यावरील खर्च.	159	Categorywise number of works and expenditure incurred thereon under the employment guarantee scheme in Maharashtra State.
24. छापखाने व प्रकाशने		<i>Presses and Publications</i>
24.1. छापखाने, वर्तमानपत्रे, पुस्तके नियतकालिके.	बाणि 160	Printing presses, newspapers, books and periodicals.
25. वार्षिक योजना		<i>Annual Plans</i>
25.1. महाराष्ट्राची सहावी व सातवी पंचवार्षिक योजना.	161	Sixth and Seventh Five-Year plan of Maharashtra.
26. राज्य वित्त		<i>State Finance</i>
26.1. राज्याची महसुली जमा	.. 163	Revenue receipts of the State.
26.2. महसुली लेखावरील खर्च	.. 169	Expenditure on revenue account.
26.3. राज्याच्या अर्थसंकल्पाचे पृथःकरण	.. 180	Analysis of State Government Budget.

विषय	पृष्ठ Page	Subject
27. राज्य उत्पन्न		<i>State Income</i>
27.1. चालू आणि स्थिर किमतीनुसार राज्य उत्पन्न	182	State income at current and constant prices.
28. संकीर्ण		<i>Miscellaneous</i>
28.1. नियंत्रित बाजारपेठा	184	Regulated markets.
28.2A महाराष्ट्रातील आयुर्विमाविषयी माहिती ..	188	Life Insurance in Maharashtra.
28.2B महाराष्ट्रातील साधारण विम्याचा प्रत्यक्ष प्रिमियम. ;	189	Gross direct Premium written in Maharashtra.
28.3. पर्यटन विभागाने मान्यता दिलेल्या हॉटेलांची महाराष्ट्रातील संख्या.	190	Number of hotels in Maharashtra approved by the tourism department.
28.4. हवाईमार्गे मुंबईस उतरणारे परदेशी पर्यटक	191	Foreign tourists disembarking at Bombay by air.
28.5. महाराष्ट्र राज्यातील कच्च्या (कूड) तेलाचे उत्पादन.	192	Production of crude oil in Maharashtra State.
28.6. महाराष्ट्र राज्यातील नैसर्गिक वायूचे साठे, एकूण उत्पादन व वापर.	193	Reserves, gross production and utilisation of natural gas in Maharashtra State.
28.7. द्रवीभूत पेट्रोलियम वायूचे महाराष्ट्रातील घरगुती ग्राहक.	194	LPG domestic customers in Maharashtra.
29. निवडक निर्देशांकांचा कळ		<i>Trends in selected indicators</i>
29.1. शेती	196	Agriculture.
29.2. पशुघन व कुक्कुट	200	Livestock and poultry.
29.3. उद्योग आणि खाणकाम	202	Industry and mining.
29.4. वीज	204	Electricity.
29.5. सहकार	206	Co-operation.
29.6. परिवहन आणि दळणवळण	208	Transport and communications.
29.7. शिक्षण	210	Education.
29.8. अखिल भारतीय घाऊक किमतीचे निर्देशांक (नवी मालिका).	212	All India wholesale price Index: number (New Series).
29.9. कामगारांकरिता ग्राहक किमतीचे निर्देशांक (नवी मालिका).	214	Consumer price Index numbers for working class (New Series).
29.10. राज्य उत्पन्न (सुधारित मालिका)	216	State Income (Revised Series).

दृष्टिभेपात महाराष्ट्र/MAHARASHTRA STATE AT A GLANCE

(I) सामान्य माहिती/GENERAL INFORMATION

अनुक्रमांक Serial No.	बाब	माहिती Particulars	Item
(1)	(2)	(3)	(4)
1	भौगोलिक स्थान— उत्तर अक्षांश .. .. . पूर्व रेखांश	16.4 to 22.1 72.6 to 80.9	Location— North latitude (degrees). East longitude (degrees).
2	विभाग	6	Number of Divisions.
3	जिल्हे	31	Number of Districts.
4	तालुके	303	Number of Talukas.
†5	शहरे व शहर संकुले	336	Number of City and town units/UAs.†
†6	एक लाख लोकसंख्येहून अधिक लोकसंख्या असलेली शहरे (अनुक्रमांक ५ मध्ये दर्शविलेल्या शहरांपैकी).	27	Number of cities having population more than one lakh (out of towns against Serial No. 5).†
7	खेडी— (१९८१) वस्ती असलेली .. .. . वस्ती नसलेली	39,354 2,479	Number of Villages (1981) Inhabited. Un-inhabited.
†8	क्षेत्रफळ (चौ. किलोमीटर)	3,07,713	Area (in Square Kilometres)†
9	किनार्याची लांबी (किलोमीटर)	720	Length of the Coast-Line (Kilometres).

टीपा.—(१) अनुक्रमांक ८ ह्या बाबीची माहिती सर्व्हेअर जनरल, भारत सरकार, यांच्या-नुसार आहे.

Information against item 8 is according to Surveyor General, India.

(२) †१९९१ जनगणनेवर आधारित.

†1991 Population Census.

(३) शहर संकुल=ह्यात एखादे शहर व त्याच्या आसपासचा नागरी विभाग किंवा दोन किंवा अधिक जवळजवळ असलेली शहरे व त्यांना लागून असलेला आसपासचा नागरी विभाग अशा प्रकारचा संपूर्ण नागरी टापू ह्याचा समावेश आहे.

UA = Urban agglomeration is a continuous urban spread constituting a town and the adjoining urban outgrowth or two or more physically continuous towns together with the continuous well recognised urban outgrowth, if any, of such towns.

(II) भारताशी तुलना/COMPARISON WITH INDIA

अनुक्रमांक Serial No.	बाब	परिमाण	महाराष्ट्र Maha- rashtra	भारत India	महाराष्ट्राची भारताशी तुलना (शेकडेवारी) Comparison of Maha- rashtra with India (Percentage)	Unit	Item
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(3)	(2)
							POPULATION (1991 Census)
1.1	(अ) ग्रामीण लोकसंख्या .. हजारांत;		48,252	6,27,147	7.7	Thousand	(a) Rural population.
	(आ) ग्रामीण लोकसंख्येचे एकूण लोक- संख्येशी शेकडा प्रमाण.	शेकडेवारी ..	61.27	74.28	..	Percentage	(b) Percentage of rural popula- tion to total population.
1.2	(अ) नागरी लोकसंख्या .. हजारांत ..		30,496	2,17,178	14.0	Thousand	(a) Urban population.
	(आ) नागरी लोकसंख्येचे एकूण लोक- संख्येशी शेकडा प्रमाण.	शेकडेवारी ..	38.73	25.72	..	Percentage	(b) Percentage of urban popula- tion to total population.
1.3	(अ) एकूण कुटुंबांची संख्या (१९८१) हजारांत ..		11,691	1,19,773	9.8	Thousand	(a) Number of households (1981)
	(१) ग्रामीण	..	7,534	90,867	8.3	Do.	(i) Rural.
	(२) नागरी	..	4,157	28,906	14.4	Do.	(ii) Urban.
1.4	(अ) एकूण लोकसंख्या (१९९१)		78,748	8,44,324	9.3	Thousand	(a) Total population (1991)
	(१) पुरुष	..	40,686	4,37,806	9.3	Do.	(i) Male.
	(२) स्त्रिया	..	38,062	4,06,518	9.4	Do.	(ii) Female.
1.5	(अ) वर्गीकृत जाती व जमाती यांची लोकसंख्या. (१९८१)	.. ..	10,252	1,56,3३3	6.6	Do.	(a) Population of scheduled (1981) castes and scheduled tribes
	(आ) वरील लोकसंख्येचे एकूण लोक- संख्येशी शेकडा प्रमाण.	शेकडेवारी ..	16.3	22.8	..	Percentage	(b) Percentage of above popula- tion to total population.

1.6	(अ) एकूण मुख्यतः काम करणारे १९९१ हजारांत	..	30,887	2,85,423††	10.8	Thousand	(a) Total main workers. 1991
	(आ) एकूण मुख्यतः काम करणाऱ्यांचे शेकडेवारी एकूण लोकसंख्येशी शेकडा प्रमाण.		39.2	33.8	..	Percentage	(b) Percentage of total main workers to total population
1.7	(अ) सीमांतिक काम करणारे	..	2,850	29,481††	9.7	Thousand	(a) Marginal workers.
	(आ) सीमांतिक काम करणाऱ्यांचे शेकडेवारी एकूण लोकसंख्येशी शेकडा प्रमाण.		3.6	3.5	..	Percentage	(b) Percentage of marginal workers to total population.
1.8	(अ) एकूण काम न करणारे	..	47,861	5,51,183††	8.7	Thousand	(a) Total non-workers.
	(आ) एकूण काम न करणाऱ्यांचे एकूण लोकसंख्येशी शेकडा प्रमाण.		60.8	65.3	..	Percentage	(b) Percentage of total non-workers to total population,
1.9	लोकसंख्येची घनता	..	दर चौरस किलो-मीटरमागे लोकसंख्या	256	267††	..	Persons per sq. km. Density of population.
1.10	साक्षरतेचे प्रमाण--(१९८१)						Literacy percentage--(1981)
	(१) पुरुष	..	शेकडेवारी	74.84	63.86	..	Percentage (i) Male
	(२) स्त्रिया	..	शेकडेवारी	50.51	39.42	..	Do (ii) Female
	(३) एकूण	..	शेकडेवारी	63.05	52.11	..	Do. (iii) Persons
1.11	स्त्री-पुरुष प्रमाण (१९९१)	..	दर १,००० पुरुषांमागे स्त्रियांची संख्या.	935	929	..	Females per 1,000 males Sex ratio. (1991)
1.12	१९८१-९१ मध्ये झालेली लोकसंख्येतील शेकडेवारी शेकडा वाढ.	..	25.43	23.56	..	Percentage	Percentage growth of population during 1981-91.

* जनगणना घेणे शक्य नसल्यामुळे आसामची अंदाजित लोकसंख्या घेऊन व पाकिस्तान व चीन यांनी जम्मू व काश्मीरमधील बळकावलेल्या प्रदेशातील लोकसंख्या वगळून.

Includes projected population of Assam, where census could not be held but excludes population of areas in Jammu and Kashmir under unlawful occupation of Pakistan and China where census could not be taken.

†† जम्मू व काश्मीर सोडून/Excluding Jammu and Kashmir.

(II) भारतवर्षी तुलना / COMPARISON WITH INDIA—contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(3)	(2)
गोती			AGRICULTURE				
प्रमुख पिकाखालील क्षेत्र (१९८७-८८, १९८८-८९ व १९८९-९० या वर्षांची सरासरी).			Area under principal crops (Average for years 1987-88 1988-89 and 1989-90)				
2.1	तांदूळ	.. .. हजार हेक्टर	1,479	40,907	3.6	Thou-hect.	Rice
2.2	गहू	.. .. "	818	23,543	3.5	Do. ..	Wheat
2.3	ज्वारी	.. .. "	6,426	15,182	42.3	Do. ..	Jowar
2.4	बाजरी	.. .. "	1,898	10,550	18.0	Do. ..	Bajri
2.5	एकूण तृणधान्ये	.. .. "	10,619	90,181	11.8	Do. ..	All cereals
2.6	एकूण कडधान्ये	.. .. "	3,217	22,547	14.3	Do. ..	All pulses
2.7	एकूण अन्नधान्ये	.. .. "	13,836	1,12,728	12.3	Do. ..	All foodgrains
2.8	भुईमग	.. .. "	875	8,027	10.9	Do. ..	Groundnut
2.9	ऊस	.. .. "	330	3,352	9.8	Do. ..	Sugarcane
2.10	कापूस	.. .. "	2,594	7,044	36.8	Do. ..	Cotton
प्रमुख पिकांचे उत्पादन (१९८७-८८, १९८८-८९ व १९८९-९० या वर्षांची सरासरी).			Outturn of principal crops (Average for years 1987-88, 1988-89 and 1989-90)				
2.11	तांदूळ	.. .. हजार टन	2,228	67,802	3.3	Thousand tonnes.	Rice
2.12	गहू	.. .. "	861	49,977	1.7	Do. ..	Wheat
2.13	ज्वारी	.. .. "	5,622	11,760	47.8	Do. ..	Jowar
2.14	बाजरी	.. .. "	1,005	5,899	17.0	Do. ..	Bajri
2.15	एकूण तृणधान्ये	.. .. "	9,716	1,35,438	7.2	Do. ..	All cereals
2.16	एकूण कडधान्ये	.. .. "	16,261	1,24,754	13.0	Do. ..	All pulses
2.17	एकूण अन्नधान्ये	.. .. "	1,13,421	14,79,130	7.7	Do. ..	All foodgrains

2.18	भुईमूग	..	..	..	867	7,867	11.0	Do.	..	Groundnut
2.19	ऊस (ऊसांत)	..	..	..	28,164	2,07,997	13.5	Do.	..	Sugarcane (cane)
2.20	कापूस (रुईमध्ये)	..	..	..	286	1,504	19.0	Do.	..	Cotton (lint)
3 पशुसंवर्धन										ANIMAL HUSBANDRY
पशुगणना, १९८२										Livestock Census, 1982
3.1	एकूण पशुधन	..	..	हजारांत	..	30,919	4,19,545	7.4	Thousand	Total livestock number..
3.2	एकूण गार्ड-बैल	..	..	..	..	16,162	1,92,453	8.4	Do.	Total cattle
3.3	गार्ड-बैल—	..	..	..	..	..	..	..	..	Cattle—
	(१) तीन वर्षांवरील बैल	..	..	..	..	8,560	94,305	9.1	Do.	(i) Males over 3 years
	(२) तीन वर्षांवरील गार्ड	..	..	..	..	7,110	86,081	8.3	Do.	(ii) Females over 3 years
3.4	एकूण म्हशी-रेडे	..	..	..	..	3,972	69,784	5.7	Do.	Total buffaloes
3.5	म्हशी-रेडे—	..	..	..	..	..	..	..	..	Buffaloes—
	(१) तीन वर्षांवरील रेडे	..	..	..	..	760	16,242	4.7	Do.	(i) Males over 3 years
	(२) तीन वर्षांवरील म्हशी	..	..	..	..	3,212	53,442	5.8	Do.	(ii) Females over 3 years
3.6	एकूण मेंढरे व शेळ्या	..	..	..	..	10,376	1,04,017	10.1	Do.	Total sheep and goats
3.7	एकूण घोडे, शिगरे वगरे	..	..	..	..	49	899	5.5	Do.	Total horses and ponies
3.8	इतर पशुधन	..	..	..	..	360	52,392	0.8	Do.	Other livestock
3.9	कोंबड्या, बदके वगैरे	..	..	..	..	19,844	2,07,739	9.6	Do.	Total poultry
3.10	ट्रॅक्टर	..	..	..	..	22	519	4.2	Do.	Tractors
3.11	सिंचनाकरिता वापरलेली इंजिने व पंप.	..	..	..	..	139	3,101	4.5	Do.	Oil engines with pumps for irrigation purposes.
3.12	सिंचनाकरिता वापरलेले विद्युत पंप	..	..	..	..	449	3,568	12.6	Do.	Electric pumps for irrigation
4 जंगले (१९७९-८०)										FORESTS (1979-80)
4.1	एकूण जंगलव्याप्त क्षेत्र	..	..	चौ. कि.	..	64,078	7,36,685	8.7	Sq. km.	Total forest area

(II) भारताशी तुलना/COMPARISON WITH INDIA—contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(3)	(2)
5 उद्योग आणि खानकाम			INDUSTRY AND MINING				
5.1 कारखाने*			*Factories—				
(अ)	चालू कारखाने (१९८६)	संख्या	20,049	1,78,749	11.2	Number	(a) Working factories (1986)
(आ)	कामगारांची दैनिक सरासरी हजारांत (१९८६)	हजारांत	1,211	7,795	15.5	Thousand numbers.	(b) Average daily number of workers (1986).
5.2 उद्योगांचा वार्षिक पहाणी (प्रगणना व प्रगणनेतर भाग मिळून) (१९८७-८८)*			Annual Survey of Industries (Census plus Non-Census parts) (1987-88)—				
(अ)	उत्पादक भांडवल	कोटी रुपये	16,536	1,06,026	15.6	Crore Rs.	(a) Productive capital
(आ)	रोजगारींवर असलेल्या लोकांची संख्या.	हजारांत	1,270	7,904	16.1	Thousand numbers.	(b) Number of person employed.
(इ)	एकूण उत्पादन	कोटी रुपये	33,068	1,53,973	21.5	Crore Rs.	(c) Gross output (ex-factory value).
(ई)	उत्पादन मूल्यवृद्धि	"	6,298	28,334	22.2	Do.	(d) Value added by manufacture.
5.3			(a) Working cotton textile mills (March 1989).				
(अ)	चालू असलेल्या सुतीकापड गिरण्या (मार्च १९८९).	संख्या	107	909	11.8	Number	(a) Working cotton textile mills (March 1989).
(आ)	या गिरण्यांतील कामगारांची सरासरी (मार्च १९८९).	हजारांत	182	918	19.8	Thousand numbers	(b) Average number of workers employed in cotton textile mills (March 1989).
(इ)	सुताचे सरासरी मासिक उत्पादन (मार्च १९८९).	हजार कि. ग्रॅम	23,130	1,30,229	17.8	Thousand Kg.	(c) Average monthly production of yarn (March 1989)
(ई)	कापडाचे सरासरी मासिक उत्पादन (मार्च १९८९).	हजार मीटर	90,200	2,34,032	38.5	Thousand metres	(d) Average monthly production of cloth (March 1989)
5.4 खानकाम (१९९०).			MINING (1990)				
(अ)	कोळसा (उत्पादन)	'००० टन	16,238	2,13,482	7.6	'000 Tonnes	(a) Coal (Quantity)
	(मूल्य)	कोटी रुपये.	450	6,019	7.5	Crore Rs.	(Value)

(आ) कच्चे लोखंड (उत्पादन)	.. '००० टन	..	736	53,702	1.4	'000 Tonnes	(b) Iron ore (Quantity)
(मूल्य)	.. कोटी रुपये	..	4	484	0.8	Crore Rs.	(Value)
(इ) कच्चे मँगनीज (उत्पादन)	.. '००० टन	..	261	1,363	19.1	'000 Tonnes	(c) Manganese ore (Quantity)
(मूल्य)	.. कोटी रुपये	..	17	54	31.5	Crore Rs.	(Value)
(ई) बॉक्साईट (उत्पादन)	.. '००० टन	..	569	4,773	11.9	'000 Tonnes	(d) Bauxite (Quantity)
(मूल्य)	.. कोटी रुपये	..	4	55	7.3	Crore Rs.	(Value)

6 विद्युत

6.1 विजेचे उत्पादन (१९८९-९०)	.. दशलक्ष कि.वॅ.तास	35,260	2,45,402	14.4	Million kwh	Electricity generated (1989-90)
6.2 विजेचा वापर (१९८९-९०)	.. " कि.वॅ.तास	29,001	1,74,817	16.6	Do. "	Electricity consumed (1989-90)
6.3 (अ) उद्योगाकरिता वापरलेली वीज	.. " कि.वॅ.तास	13,920	80,878	17.2	Do. "	(a) Industrial consumption
(आ) या औद्योगिक वापराचे एकूण विजेच्या वापराशी प्रमाण.	शेकडेवारी	48.0	46.3	..	Percentage	(b) Percentage of industrial consumption to total consumption.

ELECTRICITY

7 संयुक्त भांडवली संस्था आणि बँका

JOINT STOCK COMPANIES AND BANKS

7.1 संयुक्त भांडवली कंपन्या (३१ मार्च १९९० रोजी).	.. संख्या	..	45,964	1,98,553	32.0	Number	Companies at work (as on 31st March 1990).
7.2 त्यांचे भरणा केलेले भांडवल	.. कोटी रुपये	..	5,777	59,722	9.9	Crore Rs.	Their paid-up capital
7.3 बँक कार्यालये, वर्गीकृत व्यापारी (३१ मार्च १९९० रोजी).	.. संख्या	..	5,498	58,914	9.3	Number	Banking offices, scheduled commercial (as on 31st March 1990).
7.4 दर लाख लोकसंख्येशी बँक कार्यालयांचे प्रमाण.	..	..	7.4	7.2	..	Do. "	Banking officers per lakh of population.
7.5 बँक कार्यालय असलेल्या शहरांची व गावांची संख्या (वर्गीकृत व्यापारी) (डिसेंबर १९८२).	..	..	1,613	21,858	7.4	Do. "	Places having banking offices (Scheduled commercial) (December 1982).

8 सहकार

CO-OPERATION

(१९८४-८५)							(1984-85)	
8.1 सहकारी संस्था	..	.. संख्या	..	75,360	3,15,658	23.9	Number	Co-operatives Societies
8.2 समासदाची संख्या	..	.. लाखांत	..	190	1,411	13.5	Lakh numbers	Membership

अस्थायी/Provisional.

(II) भारताशी तुलना/COMPARISON WITH INDIA—*conld.*

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(3)	(2)
8.3	सर्व सहकारी संस्थांचे खेळते भांडवल ..	कोटी रुपये ..	9,384	37,769	24.9	Crore Rs.	Working capital of all co-operative societies.
8.4	कृषि पत्र संस्थांनी दिलेले कर्ज ..	कोटी रुपये ..	250	1,742	14.0	Do. ..	Advances by agricultural credit societies.
9. परिवहन आणि वळणवळण							
TRANSPORT AND COMMUNICATIONS							
9.1	(अ) रेल्वे मार्गाची लांबी (३१ मार्च १९८४ रोजी).	किलो मीटर ..	5,297	61,460	8.6	Kilometres	(a) Total railway length (as on 31st March 1984).
	(आ) रेल्वे मार्गाच्या लांबीचे क्षेत्रफळाशी प्रमाण (दर १०० चौस किलो मीटरमागे) (३१ मार्च १९८४ रोजी).	किलो मीटर ..	1.6	1.9	..	Do. ..	(b) Railway length per 100 square kilometres of area (as on 31st March 1984).
9.2	१०० चौस किलोमीटर क्षेत्रफळामागे असणारी रस्त्याची लांबी (३१ मार्च १९८८ रोजी).	किलो मीटर ..	67	56	..	Do. ..	Road length per 100 square kilometres of area (as on 31st March 1988).
9.3	(अ) १०० चौस किलो मीटर क्षेत्रफळामागे असणारी मोटार वाहने (३१ मार्च १९८८ रोजी).	संख्या ..	668	410	..	Number	(a) Motor vehicles per 100 sq. Kms. of area (as on 31st March 1988).
	(आ) दर लाख लोकसंख्येमागे असणारी मोटार वाहने (३१ मार्च १९८९ रोजी).	संख्या ..	3,102	1,858	..	Do. ..	(b) Motor vehicles per lakh of population (as on 31st March 1989).
10. राज्य उत्पन्न (१९८९-९०)							
STATE INCOME (1989-90)							
10.1	(अ) चालू किमतीनुसार उत्पन्न	कोटी रुपये ..	45,613**	3,46,994***	13.1	Crore Rs.	(a) Income at current prices
	(आ) चालू किमतीनुसार दर इंधी उत्पन्न.	रुपये ..	6,184	4,252	..	Rs.	(b) Per capita income at current prices.

**प्राथमिक अंदाज/Preliminary.

***शीघ्र अंदाज/Quick estimates.

---

1. हवामान/CLIMATE
तक्ता क्रमांक/TABLE No. 1.1

---

1. हवामान/CLIMATE

तपता क्रमांक/TABLE No. 1.1

निवडक केंद्रांतील कमाल आणि किमान तपमान, पावसाचे दिवस आणि वार्षिक पाऊस

MAXIMUM AND MINIMUM TEMPERATURE, RAINY DAYS AND ANNUAL RAINFALL AT SELECTED CENTRES 1989

(तपमान सेल्सीयस डिग्रीमध्ये, पाऊस मिळिमोटरमध्ये/Temperature in degrees celcius and Rainfall in mm.)

अनुक्रमांक Serial No.	केंद्रे	तपमान/Temperature		पाऊस/Rainfall		नेहमीचा पाऊस Normal Rainfall	Centres
		कमाल Maximum (Highest)	किमान Minimum (Lowest)	पावसाचे दिवस Rainy days	पाऊस Rainfall		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(2)
1	कुलाबा (बृहन्मुंबई)	36.9	15.9	86	1,915.2	1,805	Colaba (Greater Bombay)
2	सांताक्रुझ (बृहन्मुंबई)	40.4	16.4	83	1,260.0	2,812	Santacruz (Greater Bombay)
3	डहाणू (ठाणे)	37.1	13.3	61	1,397.0	1,759	Dahanu (Thane)
4	भीरा (रायगड)	48.7	13.1	83	5,052.2	N.A.	Bhira (Raigad)
5	अलिबाग (रायगड)	36.9	13.6	79	1,868.1	1,960	Alibag (Raigad)
6	रत्नागिरी	37.8	16.3	98	3,568.5	2,617	Ratnagiri
7	देवगड (सिंधुदुर्ग)	34.5	17.2	84	2,353.0	2,246	Devgad (Sindhudurg)
8	वेंगुर्ला (सिंधुदुर्ग)	35.2	15.0	90	447.0	N.A.	Vengurla (Sindhudurg)
9	हर्ण (रत्नागिरी)	34.6	19.1	89	519.6	2,472	Harnai (Ratnagiri)
10	नाशिक	N.A.	N.A.	48	867.5	697	Nashik
11	ओझर (नाशिक)	40.7	6.5	40	503.2	633	Ozar (Nashik)
12	मालेगाव कॅम्प	44.4	7.4	30	455.7	N.A.	Malegaon Camp
13	नंदुरबार (धुळे)	N.A.	N.A.	42	708.4	643	Nandurbar (Dhule)
14	जळगाव	48.4	7.5	26	413.3	787	Jalgaon
15	अहमदनगर	41.0	8.0	41	777.4	622	Ahmadnagar
16	पुणे	41.3	7.1	50	668.8	661	Pune
17	बारामती (पुणे)	42.6	9.4	30	465.2	465	Baramati (Pune)

18	लोहगाव (पुणे)	N.A.	N.A.	47	849.9	684	Lohgaon (Pune)
19	वाकोरी (ए.एफ.एम.सी.)	41.3	12.0	N.A.	N.A.	640	Wanorie (A.F.M.C.)
20	महाबळेश्वर (सातारा)	34.7	10.6	118	4,746.2	6,226	Mahabaleshwar (Satara)
21	सांगली	40.7	10.5	31	527.2	N.A.	Sangli
22	सोलापूर	44.4	12.9	51	862.7	678	Solapur
23	जेऊर (सोलापूर)	46.6	9.4	22	351.7	596	Jeur (Solapur)
24	सातारा	38.6	7.8	50	612.0	N.A.	Satara
25	कोल्हापूर	40.9	13.6	60	161.3	1,070	Kolhapur
26	औरंगाबाद	N.A.	N.A.	41	830.3	726	Aurangabad
27	उस्मानाबाद	43.0	10.0	44	1,056.2	N.A.	Osmanabad
28	चिखळठाणा (औरंगाबाद)	43.0	6.8	51	895.3	692	Chikhalthana (Aurangabad)
29	परभणी	46.3	10.5	52	1,488.1	854	Parbhani
30	बीड	43.6	8.9	48	1,324.4	786	Beed
31	नांदेड	45.4	9.1	54	949.5	901	Nanded
32	बुलढाणा	42.1	10.6	46	887.1	857	Buldana
33	अकोला विमानतळ	47.4	8.8	38	577.0	N.A.	Akola Airport
34	अकोला शहर	46.6	10.0	30	4,14.2	801	Akola City
35	अमरावती	47.9	10.8	43	753.7	876	Amravati
36	यवतमाळ	N.A.	N.A.	48	962.3	1,096	Yavatmal
37	पुसद (यवतमाळ)	47.5	7.2	56	1,069.9	875	Pusad (Yavatmal)
38	वर्धा	48.6	9.4	40	1,051.0	N.A.	Wardha
39	नागपूर विमानतळ	46.7	7.6	N.A.	N.A.	N.A.	Nagpur Airport
40	नागपूर शहर	46.6	8.4	N.A.	N.A.	1,242	Nagpur City
41	गोंदिया (भंडारा)	47.1	8.8	61	1,116.5	1,471	Gondia (Bhandara)
42	चंद्रपूर	47.5	8.3	51	1,034.3	1,267	Chandrapur
43	ब्रह्मपुरी (चंद्रपूर)	43.0	5.4	50	885.4	N.A.	Brahmapuri (Chandrapur)
44	सिरोचा (गडचिरोली)	45.5	0.7	60	1,694.0	1,439	Sironcha (Gadchiroli)

N. A. = उपलब्ध नाही./Not available.

कंसातील नावे, केंद्रे ज्या जिल्ह्यात आहेत त्या जिल्ह्यांची आहेत.

The names in brackets indicate the district wherein the centre is located.

आधार.—(१) विभागीय हवामान शास्त्र कार्यालय, मुंबई व नागपूर.

Source.—(1) Regional Meteorological Department, Bombay and Nagpur.

(२) कृषि संचालक, महाराष्ट्र शासन, पुणे.

(2) Director of Agriculture, Government of Maharashtra,

Pune.

2. क्षेत्रफल आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक /TABLE No. 2.1

पुरुष, स्त्रिया व कुटुंबे यांची जिल्हावार संख्या/MALE, FEMALE AND HOUSEHOLDS IN EACH DISTRICT

1991

(हजारत/In thousand numbers)

अनुक्रमांक Serial No.	जिल्हा (2)	कुटुंबे Households (1981) (3)	पुरुष Males (4)	स्त्रिया Females (5)	एकूण Total (6)	स्त्री-पुरुष प्रमाण* Sex ratio* (No.) (7)	District (2)
1	बृहन्मुंबई ..	1,625	5,449	4,461	9,910	820	Greater Bombay
2	ठाणे ..	655	2,781	2,445	5,227	880	Thane
3	रायगड ..	293	902	913	1,815	1,011	Raigad
4	रत्नागिरी ..	431	696	843	1,539	1,211	Ratnagiri
5	सिंधुदूर्ग ..	*	388	443	831	1,140	Sindhudurg
6	नाशिक ..	510	1,980	1,864	3,845	949	Nashik
7	धुळे ..	357	1,291	1,238	2,529	959	Dhule
8	जळगाव ..	478	1,640	1,544	3,184	942	Jalgaon
9	अहमदनगर ..	477	1,722	1,640	3,362	952	Ahmadnagar
10	पुणे ..	767	2,846	2,655	5,511	937	Pune
11	सातारा ..	382	1,201	1,244	2,445	1,035	Satara
12	सांगली ..	331	1,118	1,080	2,198	966	Sangli
13	सोलापूर ..	463	1,665	1,559	3,224	936	Solapur
14	कोल्हापूर ..	448	1,513	1,461	2,974	966	Kolhapur
15	औरंगाबाद ..	439	1,148	1,061	2,209	926	Aurangabad
16	जालना ..	*	696	667	1,363	958	Jalna
17	परभणी ..	338	1,083	1,032	2,115	955	Parbhani
18	बीड ..	271	934	885	1,819	947	Beed
19	नांदेड ..	308	1,195	1,113	2,326	946	Nanded
20	उस्मानाबाद ..	386	655	617	1,272	943	Osmanabad
21	लातूर ..	*	861	813	1,673	944	Latur

22	बुलढाणा	..	283	962	919	1,881	955	Buldana
23	अकोला	..	338	1,140	1,071	2,211	940	Akola
24	अमरावती	..	351	1,140	1,069	2,291	938	Amravati
25	यवतमाळ	..	331	1,064	1,010	2,074	949	Yavatmal
26	चर्धा	..	183	549	517	1,066	941	Wardha
27	नागपूर	..	491	1,705	1,575	3,260	923	Nagpur
28	भंडारा	..	354	1,057	1,046	2,103	989	Bhandara
29	चंद्रपूर	..	401	908	861	1,769	948	Chandrapur
30	गडचिरोली	..	*	398	388	786	976	Gadchiroli
	महाराष्ट्र राज्य	..	11,691	40,686	38,062	78,748	935	Maharashtra State
	@भारत	..	11,19,773	4,37,806	4,06,518	84,324	929	@India

13

टी.२.—(१) आकडे संक्षिप्तत लिहिल्यामुळे बेरजा काही ठिकाणी झुळणार नाहीत.

(२) *दर १,००० पुरुषांमागे स्त्रियांची संख्या.

(३) @जनगणना घेणे शक्य नसल्यामुळे जम्मू व काश्मीरमधील प्रदेशातील लोकसंख्या वगळून.

(४) पहिली जनगणना १८७२ मध्ये घेण्यात आली.

Note.—(i) Details may not add up to the totals due to rounding.

(ii) *Females per 1,000 males.

(iii) @ Excludes population of areas in Jammu and Kashmir where census could not be taken.

(iv) First census was taken in 1872.

आधार.—(१) संचालक, जनगणना, महाराष्ट्र.

(२) महानिबंधक व गणना आयुक्त, भारत.

Source.—(1) Director of Census Operations, Maharashtra.

(2) Registrar General and Census Commissioner for India.

2. क्षेत्रफल आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.2

जिल्हावार ग्रामीण व नागरी लोकसंख्या/RURAL AND URBAN POPULATION IN EACH DISTRICT
1991

(हजारांत/In thousand numbers)

अनुक्रमांक Serial No.	जिल्हा	लोकसंख्या Population			नागरी लोकसंख्येचे एकूण लोकसंख्येशी शेकडा प्रमाण Percentage of urban population to total population	दशवर्षीय वाढीचे प्रमाण Decennial growth rate 1981-91 (%)			District
		ग्रामीण Rural	नागरी Urban	एकूण Total		ग्रामीण Rural	नागरी Urban	एकूण Total	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(2)
1	बृहन्मुंबई ..	..	9,910	9,910	100.00	..	20.21	20.21	Greater Bombay
2	ठाणे ..	1,843	3,384	5,227	64.74	1.20	127.67	55.95	Thane
3	रायगड ..	1,491	324	1,815	17.84	16.79	54.24	22.08	Raigad
4	रत्नागरी ..	1,401	138	1,539	8.87	11.26	14.68	11.58	Ratnagiri
5	सिंधुदुर्ग ..	768	63	831	7.60	5.10	24.89	6.38	Sindhudurg
6	नाशिक ..	2,479	1,366	3,845	35.52	20.13	47.13	28.50	Nashik
7	धुळे ..	2,010	519	2,529	20.53	21.81	29.77	23.37	Dhule
8	जळगाव ..	2,311	873	3,184	27.42	17.90	32.65	21.60	Jalgaon
9	अहमदनगर ..	2,830	533	3,362	15.84	19.85	51.57	23.96	Ahmadnagar
10	पुणे ..	2,714	2,797	5,511	50.76	23.74	41.92	32.34	Pune
11	सातारा ..	2,129	316	2,445	412.91	20.11	18.74	19.93	Satara
12	सांगली ..	1,696	502	2,198	22.84	17.76	27.39	19.83	Sangli
13	सोलापूर ..	2,295	929	3,224	28.81	26.06	21.03	24.57	Solapur
14	कोल्हापूर ..	2,189	785	2,974	26.40	19.29	26.26	21.05	Kolhapur
15	औरंगाबाद ..	1,485	724	2,209	32.78	24.65	83.67	39.33	Aurangabad
16	जालना ..	1,132	231	1,363	16.92	30.03	44.44	32.26	Jalna
17	परभणी ..	1,639	476	2,115	22.50	24.51	45.80	28.74	Parbhani

18	बीड	..	1,492	327	1,819	17.96	20.09	42.15	28.70	Beed
19	नांदेड	..	1,821	505	2,326	21.71	28.11	54.06	32.97	Nanded
20	उस्मानाबाद	..	1,078	194	1,272	15.22	19.88	48.67	23.52	Osmanabad
21	लातूर	..	1,331	342	1,673	20.42	23.31	60.32	29.41	Latur
22	बुलढाणा	..	1,493	388	1,881	20.63	21.43	39.10	24.70	Buldana
23	अकोला	..	1,576	634	2,211	28.68	14.91	39.48	21.02	Akola
24	अमरावती	..	1,480	729	2,209	33.01	12.35	33.88	18.65	Amravati
25	यवतमाळ	..	1,717	357	2,074	7.21	16.37	36.15	19.36	Yavatmal
26	वर्धा	..	782	284	1,066	26.61	12.51	22.46	13.00	Wardha
27	नागपूर	..	1,252	2,028	3,280	61.84	11.79	38.04	26.69	Nagpur
28	भंडारा	..	1,827	277	2,103	13.15	14.40	14.86	14.46	Bhandara
29	चंद्रपूर	..	1,273	496	1,769	28.04	8.73	101.47	24.84	Chandrapur
30	गडचिरोली	..	717	68	786	8.71	15.34	341.31	23.27	Gadchiroli
	महाराष्ट्र राज्य	...	48,252	30,496	78,748	38.73	18.30	38.66	25.43	Maharashtra State
	भारत†	..	6,27,141	2,17,179	8,44,324	25.72	19.71	36.19	23.56	India†

15

टोप.—(१) आकडे संक्षिप्तत लिहिल्यामुळे काही ठिकाणी बेरजा जुळणार नाहीत. *Note.*—(i) Details may not add up to the totals due to rounding

(२) † जनगणना घेणे शक्य नसल्यामुळे जम्मू व काश्मीरमधील प्रदेशातील लोक संख्या वगळून.

(iii) † Excludes population of areas in Jammu and Kashmir where census could not be taken.

साधार.—(१) संचालक, जनगणना, महाराष्ट्र. (२) महानिबंधक व गणना आयुक्त, भारत.

Source.—(1) Director of Census Operations, Maharashtra. (2) Registrar General and Census Commissioner for India.

2. क्षेत्रफल आणि लोकसंख्या / AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक / TABLE No 2.3

जिल्हावार क्षेत्रफल आणि लोकसंख्येची घनता / AREA AND DENSITY OF EACH DISTRICT 1991

अनुक्रमांक Serial No. (1)	जिल्हा (2)	क्षेत्रफल (चौ. किलोमीटर) Area in sq. kilometres (3)	घनता (प्रत्येक चौ. किलोमीटरमारे लोकसंख्या) / Density (No. of persons per sq. kilometres) (4)	District (2)
1	बृह.मुंबई	603	16,432	Greater Bombay
2	ठाणे	9,558	547	Thane
3	रायगड	7,152	254	Raigad
4	रत्नागिरी	8,208	188	Ratnagiri
5	सिंधुदुर्ग	5,207	160	Sindhudurg
6	नाशिक	15,530	247	Nashik
7	धुळे	13,150	192	Dhule
8	जळगाव	11,765	271	Jalgaon
9	अहमदनगर	17,048	197	Ahmadnagar
10	पुणे	15,643	351	Pune
11	सातारा	10,480	233	Satara
12	सांगली	8,572	256	Sangli
13	सोलापूर	14,895	216	Solapur
14	कोल्हापूर	7,685	387	Kolhapur
15	औरंगाबाद	10,107	219	Aurangabad
16	जालना	7,718	177	Jalna
17	परभणी	11,041	191	Parbhani
18	बीड	10,693	170	Beed
19	नांदेड	10,528	220	Nanded
20	उस्मानाबाद	7,569	168	Osmanabad
21	लातूर	7,157	234	Latur
22	बुलढाबा	9,661	195	Buldana
23	अकोला	10,574	209	Akola
24	अमरावती	12,210	181	Amravati
25	यवतमाळ	13,582	153	Yavatmal
26	वर्धा	6,309	169	Wardha
27	नागपूर	9,892	331	Nagpur
28	भंडारा	9,321	226	Bhandara
29	चंद्रपूर	11,443	155	Chandrapur
30	गडचिरोली	14,452	55	Gadchiroli
	महाराष्ट्र राज्य	3,07,713	256	Maharashtra State
	भारत	32,87,263	267*	India

टीप.—(१) आकडे आस्थायी आहेत.

Note.—(1) Figures are provisional.

(२) * जम्मू व काश्मीर वगळून. (2) Excluding Jammu and Kashmir.

आधार.—(१) संचालक, जनगणना, महाराष्ट्र. Source.—(1) Director of Census Operations, Maharashtra.

(२) महानिबंधक व गणना आयुक्त, भारत. (2) Registrar General and Census Commissioner for India.

2. क्षेत्रफल आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.4

जिल्हावार साक्षरतेचे प्रमाण (शेकडेवारी)

PERCENTAGE OF LITERACY IN EACH DISTRICT

1981

अनुक्रमांक	जिल्हा	साक्षरतेचे प्रमाण (शेकडेवारी)/Literacy percentage			District	
Serial No.	(1)	पुरुष Male	स्त्रिया Female	एकूण Total	(2)	
1	बृहन्मंबई	73.91	60.75	68.18	Greater Bombay	
2	ठाणे	59.64	40.15	50.50	Thane	
3	रायगड	57.42	34.27	45.59	Raigad	
4	रत्नागिरी	59.62	38.15	47.75	Ratnagiri	
5	सिंधुदुर्ग				Sindhudurg	
6	नाशिक	56.09	31.85	44.36	Nashik	
7	धुळे	48.61	26.01	37.51	Dhule	
8	जळगाव	61.19	34.39	48.14	Jalgaon	
9	अहमदनगर	56.51	29.24	43.16	Ahmadnagar	
10	पुणे	65.16	42.14	54.03	Pune	
11	सातारा	61.39	35.67	48.15	Satara	
12	सांगली	59.70	33.60	46.87	Sangli	
13	सोलापूर	53.61	26.96	40.68	Solapur	
14	कोल्हापूर	59.45	30.79	45.36	Kolhapur	
15	औरंगाबाद	50.80	19.96	35.80	Aurangabad	
16	जालना				Jalna	
17	परभणी	44.67	15.53	30.33	Parbhani	
18	बीड	45.82	17.27	31.79	Beed	
19	नांदेड	43.32	15.67	29.78	Nanded	
20	उस्मानाबाद	48.73	21.40	35.36	Osmanabad	
21	लातूर				Latur	
22	बुलढाणा	58.68	29.97	44.64	Buldana	
23	अकोला	59.54	35.45	47.82	Akola	
24	अमरावती	61.50	42.55	51.82	Amravati	
25	यवतमाळ	51.21	26.86	39.29	Yavatmal	
26	वर्धा	61.01	40.53	51.05	Wardha	
27	नागपूर	63.74	44.62	54.56	Nagpur	
28	भंडारा	58.31	29.49	43.92	Bhandara	
29	चंद्रपूर	46.73	22.22	34.69	Chandrapur	
30	गडचिरोली				Gadchiroli	
	महाराष्ट्र राज्य-१९८१	58.79	34.79	47.18	Maharashtra State—1981	
	महाराष्ट्र राज्य-१९७१	51.04	26.43	39.18	Maharashtra State—1971	
	भारत†	१९८१	46.89	24.82	36.23	India† ... 1981

टीप.—(१) † आसाम वगळून.

Note.—(1) † Excluding Assam.

(२) पुनर्रचित जिल्हांची माहिती उपलब्ध नाही. (2) Information of the reorganised districts is not available.

आधार.—(१) संचालक, जनगणना, महाराष्ट्र. Source.—(1) Director of Census operations, Maharashtra.

(२) महानिबंधक व गणना आयुक्त, भारत. (2) Registrar General and Census Commissioner for India.

2. क्षेत्रफल आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.5

१९०१ पासून लोकसंख्येतील दशवर्षीय चढउतार
DECADAL VARIATION IN POPULATION SINCE 1901

दशक Decade						दशवर्षीय लोकसंख्येतील चढउतार (टक्केवारी) Percentage decadal variation in population
(1)						(2)
1901-11	..	..	..	..	..	+10.74
1911-21	..	..	..	..	..	-2.91
1921-31	..	..	..	..	..	+14.91
1931-41	..	..	..	..	..	+11.99
1941-51	..	..	..	..	..	+19.27
1951-61	..	..	..	..	..	+23.60
1961-71	..	..	..	..	..	+27.45
1971-81	..	..	..	..	..	+24.54
1981-91	..	..	..	..	..	+25.43

संस्कार.—संचालक, जनगणना, महाराष्ट्र.

Source.—Director of Census Operations, Maharashtra.

2. क्षेत्रफल आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.6

शहरांच्या लोकसंख्या—गटाप्रमाणे नागरी लोकसंख्या
URBAN POPULATION BY SIZE—CLASS OF TOWNS
1991

अनुक्रमांक Serial No.	लोकसंख्येचा गट Population range	एकूण नगरे व शहर संकुले Number of towns and UAs.	लोकसंख्या Population	एकूण शहरी लोकसंख्येची शेकडा प्रमाण Percentage to total urban population
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
1	Below 5,000 हून कमी	11	33,359	0.1
2	5,000—9,999	47	3,13,553	1.0
3	10,000—19,999	101	12,60,542	4.1
4	20,000—49,999	113	31,69,555	10.4
5	50,000—99,999	31	19,77,802	6.5
6	1,00,000 आणि याहून अधिक and above	33	2,37,41,541	77.9
एकूण/Total		336	3,04,96,352	100.0

UA=Urban Agglomeration.

भाषाधार—संचालक, जनगणना, महाराष्ट्र.

Source.—Director of Census Operations, Maharashtra.

2. क्षेत्रफळ आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.7

वस्ती असलेल्या खेड्यांचे लोकसंख्येनुसार वर्गीकरण CLASSIFICATION OF INHABITED VILLAGES ACCORDING TO POPULATION 1981

अनु- क्रमांक Serial No.	लोकसंख्येचा गट Population range			वस्ती असलेली एकूण खेडी Number of inhabited villages	ग्रामीण लोकसंख्या Rural Population	एकूण ग्रामीण लोकसंख्येची शेकडा प्रमाण Percentage to total rural population
(1)	(2)			(3)	(4)	(5)
1	Below 200 पेक्षा कमी	..	..	4,523	4,60,124	1.1
2	200—499	..	..	9,248	32,68,093	8.0
3	500—999	..	..	12,330	88,91,308	21.8
4	1,000—1,999	..	..	8,954	1,23,57,047	30.3
5	2,000—4,999	..	..	3,604	1,04,71,160	25.7
6	5,000—9,999	..	..	579	38,37,056	9.4
7	10,000 आणि त्याहून अधिक and above	..	..	116	15,05,789	3.7
एकूण/Total				39,354	4,07,90,577	100.0

आधार.—संचालक, जनगणना, महाराष्ट्र.

Source.—Director of Census Operations, Maharashtra.

२. क्षेत्रफल आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तबत्ता क्रमांक/TABLE No. 2.8.

एक लाख किंवा अधिक लोकसंख्या असलेली शहरे/शहर संकुले

CITIES / URBAN AGGLOMERATIONS (UAs) WITH POPULATION OF 1,00,000
OR ABOVE
1991

अनुक्रमांक Serial No.	शहर/शहर संकुलाचे नाव (1)	लोकसंख्या (हजारोंत) Population (in thousand) (3)	Name of City/UA (2)
१	बृहन्मुंबई शहर संकुल (अ) बृहन्मुंबई (म. न. पा.)	12,572 9,910	1. Greater Bombay Urban Agglomeration. (a) Greater Bombay (M. Corpn.)
२	ठाणे यांत अंतर्भूत असलेले (अ) कल्याण (म. न. पा.) (आ) ठाणे (म. न. पा.) (इ) उल्हासनगर (म. न. पा.) (ई) नवी मुंबई (ठाणे) (गणना शहर) (उ) मीरा भायंदर (म. न. पा.)	2,662 1,014 797 369 307 175	2. Constituent in Thane (a) Kalyan (M. Corpn.) (b) Thane (M. Corpn.) (c) Ulhasnagar (M.) (d) New Bombay (Thane) (C.T.) (e) Mira Bhayandar (M.)
३	पुणे शहर संकुल (अ) पुणे (म. न. पा.) (आ) पी. सी. एम. सी. (म. न. पा.) (इ) पुणे (कटक मंडळ) (ई) खडकी (कटक मंडळ) (उ) देहू रोड (कटक मंडळ) (ऊ) हडपसर (गणना शहर) (ए) वडगाव शेरी (गणना शहर) (ऐ) धनकवाडी (गणना शहर) (ओ) खडकवासला (गणना शहर) (औ) वारिया (गणना शहर) (क) खराडी (गणना शहर) (ख) कलास (गणना शहर) (ग) किवाले (गणना शहर) (घ) लोहगाव (गणना शहर) (च) वडगाव बीके (गणना शहर) (छ) शिवाने (गणना शहर) (ज) कोपरवेल (गणना शहर) (झ) देहू (गणना शहर)	2,485 1,560 516 82 78 41 39 32 28 18 18 12 11 10 10 10 9 7 5	3. Pune Urban Agglomeration (a) Pune (M. Corpn.) (b) P.C.M.C. (M. Corpn.) (c) Pune (Contonment) (d) Kirkee (Contonment) (e) Dehu Road (Contonmnet) (f) Hadapsar (C.T.) (g) Vadgaon Sheri (C.T.) (h) Dhankawadi (C.T.) (i) Khadkvasla (C.T.) (j) Warie (C.T.) (k) Kharadi (C.T.) (l) Kalas (C.T.) (m) Kivale (C.T.) (n) Lohgaon (C.T.) (o) Vadgaon B.K. (C.T.) (2) Shivane (C.T.) (q) Kopkhel (C.T.) (r) Dehu (C.T.)
४	नागपूर शहर संकुल (अ) नागपूर (म. न. पा.) (आ) वाडी (गणना शहर) (इ) डिगडोह (गणना शहर)	1,661 1,622 22 17	4. Nagpur Urban Agglomeration (a) Nagpur (M. Corpn.) (b) Wadi (C.T.) (c) Digdon

तबता क्रमांक/TABLE No. 2.8.—contd.

(1)	(2)	(3)	(2)
५	नाशिक शहर संकुल (अ) नाशिक (म. न. पा.) (आ) देवलाळी कटक मंडळ (इ) भागूर (न. प.) (ई) एकलहरे (गणना शहर)	722 647 51 12 12	5. Nashik Urban Agglomeration (a) Nashik (M. Dorpn.) (b) Deolali (Contentment) (c) Bhagur (M.) (d) Eklahare (C.T.)
६	सोलापूर शहर संकुल (अ) सोलापूर (म. न. पा.) (आ) माजरवाडी (अतिवृद्धि) (इ) सोलापूर (ग्रामीण) (अतिवृद्धि) (ई) नेह्रुनगर (अतिवृद्धि)	621 604 10 5 2	6. Solapur Urban Agglomeration (a) Solapur (M. Corpn.) (b) Majrewadi (O.G.) (c) Solapur (Rural) (O.G.) (d) Nehrunagar (O.G.)
७	औरंगाबाद शहर संकुल (अ) औरंगाबाद (म. न. पा.) (आ) औरंगाबाद कटक मंडळ	592 573 19	7. Aurangabad Urban Agglomeration. (a) Aurangabad (M. Corpn.) (b) Aurangabad (Contentment)
८	अमरावती (म. न. पा.)	434	8. Amravati (M. Corpn.)
९	कोल्हापूर शहर संकुल (अ) कोल्हापूर (म. न. पा.) (आ) गांधीनगर (गणना शहर)	417 405 12	9. Kolhapur Urban Agglomeration (a) Kolhapur (M. Corpn.) (b) Gandhinagar (C.T.)
१०	भिवंडी शहर संकुल (अ) भिवंडी (न. प.) (आ) खोनी (गणना शहर)	392 379 13	10. Bhiwandi Urban Agglomeration (a) Bhiwandi (M.) (b) Khoni (C.T.)
११	सांगली शहर संकुल (अ) सांगली (म. न. पा.) (आ) कुपवाड (अतिवृद्धि) (इ) मिरज (न. प.) (ई) वानलेवाडी (अतिवृद्धि) (उ) माधवनगर (गणना शहर)	364 193 33 122 4 12	11. Sangli Urban Agglomeration (a) Sangli (M. Corpn.) (b) Kupwad (O.G.) (c) Miraj (M.) (d) Vanlewadi (O.G.) (e) Madhavnagar (C.T.)
१२	मालेगाव (न. प.)	342	12. Malegaon (M.)
१३	अकोला (न. प.)	328	13. Akola (M.)
१४	नांदेड शहर संकुल (अ) नांदेड (न. प.) (आ) वाघल (न. प.)	309 275 34	14. Nanded Urban Agglomeration (a) Nanded (M.) (b) Waghala (M.)
१५	धुळे (न. प.)	278	15. Dhule (M.)
१६	जळगाव (न. प.)	242	16. Jalgaon (M.)

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.8.—contd.

(1)	(2)	(3)	(2)
१७	इचलकरंजी शहर संकुल	236	17. Ichalkaranji Urban Agglomeration.
	(अ) इचलकरंजी (न. प.)	215	(a) Ichalkaranji (M.)
	(आ) कबनूर (गणना शहर)	21	(b) Kabnur (C.T.)
१८	चंद्रपूर (न. प.)	226	18. Chandrapur (M.)
१९	अहमदनगर शहर संकुल	222	19. Ahmednagar Urban Agglomeration.
	(अ) अहमदनगर (न. प.)	181	(a) Ahmednagar (M.)
	(आ) अहमदनगर कटक मंडळ	41	(b) Ahmednagar (Contt.)
२०	लातूर (न. प.)	197	20. Latur (M.)
२१	परभणी (न. प.)	190	21. Parbhani (M.)
२२	जालना (न. प.)	175	22. Jalna (M.)
२३	भुसावळ शहर संकुल	159	23. Bhusawal Urban Agglomeration.
	(अ) भुसावळ (न. प.)	145	(a) Bhusawal (M.)
	(आ) कांद्री (गणना शहर)	14	(b) Kandri (C.T.)
२४	कामटी शहर संकुल	132	24. Kamptee Urban Agglomeration
	(अ) कामटी (न. प.)	79	(a) Kamptee (M.)
	(आ) कहांन पीपरी (गणना शहर)	19	(b) Kanhan Pipri (C.T.)
	(इ) टेकाड (गणना शहर)	18	(c) Tekad (C.T.)
	(ई) कामटी कटक मंडळ	12	(d) Kamptee (Contt.)
	(उ) कांद्री (गणना शहर)	5	(e) Kandri (C.T.)
२४	यवतमाळ शहर संकुल	122	25. Yavatmal Urban Agglomeration.
	(आ) यवतमाळ (न. प.)	109	(a) Yavatmal (M.)
	(आ) उमरसरा (गणना शहर)	13	(b) Umarsara (C.T.)
२६	बीड (न. प.)	112	26. Beed (M.)
२७	गोंदिया (न. प.)	109	27. Gondiya (M.)
२८	वर्धा (न. प.)	103	28. Wardha (M.)
	एकूण ..	23,742	.. Total

म.न.पा. = महानगरपालिका/M. Corp.=Municipal Corporation. O.G.—अतिवृद्धि 1 Out Growth.

न. प. = नगरपरिषद/M=Municipality. G.T.—गणना शहर/City Town, S.T. शहर/Special Town.

टीप.—आकडे संक्षिप्तत लिहिल्यामुळे बेरजा जुळणार नाहीत. Note.—Details may not add to the totals due to rounding.

साधार.—संचालक, जनगणना, महाराष्ट्र.

Source.—Director of Census Operations Maharashtra.

2. क्षेत्रफल आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.9

काम करणाऱ्या व न करणाऱ्यांचे वर्गीकरण

CLASSIFICATION OF WORKERS AND NON-WORKERS

1991

(हजारत/In thousand numbers)

अनुक्रमांक	वाव	महाराष्ट्र Maharashtra	Item
(1)	(2)	(3)	(2)
	एकूण लोकसंख्या	78,748	Total population
(1)	शेतकरी	10,134	As cultivator
(2)	शेतमजूर	8,311	As agricultural labourers
(3)	घरगुती उद्योगद्वारात काम करणारे ..	947	Household industry
(4)	इतर काम करणारे	11,494	In Other workers
(5)	एकूण मुख्यतः काम करणारे	30,887	Total main workers
(6)	सीमांतिक कामगार	2,850	Marginal workers
(7)	एकूण—काम न करणारे	47,861	Total non-workers

टीप.—आकडे संक्षिप्तात लिहिल्यामुळे काही ठिकाणी बेरजा जुळणार नाहीत.

Note.—Details may not add to the totals due to rounding.

साधार.—संचालक, जनगणना, महाराष्ट्र.

Source.—Director of Census Operations, Maharashtra.

2. क्षेत्रफल आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.10

काम न करणाऱ्या व्यक्तींचे व्यवसाय प्रकारानुसार वर्गीकरण

CLASSIFICATION OF PERSONS NOT AT WORK BY TYPE OF ACTIVITY

गणना/Census

1981

(हजारंत/in thousand)

व्यवसाय प्रकार (1)	ग्रामीण/Rural			नागरी/Urban			एकूण/Total			Type of activity (1)
	पुरुष Males	स्त्रिया Females	एकूण Total	पुरुष Males	स्त्रिया Females	एकूण Total	पुरुष Males	स्त्रिया Females	एकूण Total	
पूर्णवेळ विद्यार्थी ..	4,103	2,308	6,411	3,012	2,267	5,279	7,116	4,575	11,691	Full time students.
घरकाम करणारे ..	131	4,196	4,327	78	4,500	4,577	209	8,695	8,904	Household duties.
अवलंबून असणारे व बालके ..	4,738	5,423	10,161	2,189	2,216	4,405	6,926	7,638	14,564	Dependents and infant.
सेवानिवृत्त, व्याजावर, भाड्यावर उपजिविका करणारे व स्वतंत्र उत्पन्न असणारे	54	20	74	235	28	263	290	49	339	Retired, rentiers and persons of inde- pendent means.
भिकारी, भटके इत्यादि ..	19	10	29	24	14	38	44	24	68	Beggars, vagrants etc.
शिक्षा भोगणारे, मानसिक आजाराच्या व धर्मार्थ संस्थामध्ये राहणाऱ्या व्यक्ती	5	3	8	20	6	26	24	9	33	Inmates of panal, mental and chari- table institutions.
इतर ..	109	25	134	283	51	334	391	76	467	Others.
एकूण ..	9,159	11,985	21,144	5,841	9,081	14,922	15,000	21,066	36,066	Total

आधार.—भारताची जनगणना १९८१, भाग-३ क आणि ख (४).

Source.—Census of India 1981, Part III-A and B (iv).

तक्ता क्रमांक/TABLE No 2.11

---

2. क्षेत्रफल आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तबला क्रमांक/TABLE No. 2.11

अनुसूचित जाती आणि जमाती व नवबौद्ध यांची लोकसंख्या/POPULATION OF S.C., S.T. AND NEO BUDDHIST
1981

(संख्या/Number)

अनुक्रमांक Serial No	जिल्हा	अनुसूचित जाती Scheduled Castes	अनुसूचित जमाती Scheduled Tribes	नवबौद्ध Neo Buddhist	एकूण लोकसंख्येशी टक्केवारी Percentage to total population			साक्षर लोकसंख्येचे एकूण लोकसंख्येशी प्रमाण Literate population as percentage to total population		District
					अनु. जाती/ S. C.	अनु. जमाती/ S.T.	नवबौद्ध/ Neo Buddhist	अनु. जाती/ S.C.	अनु. जमाती/ S.T.	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(2)
1	बृहन्मंबई	3,99,076	84,073	4,336	4.84	1.02	0.05	50.56	49.07	Greater Bombay
2	ठाणे	83,825	7,29,424	4,647	2.50	21.76	0.64	43.70	14.40	Thane
3	रायगड	25,182	1,90,210	7,672	1.69	12.80	0.52	46.42	16.46	Raigad
4	रत्नागिरी	15,079	26,725	17,177	1.09	1.94	0.82	38.65	10.26	Ratnagiri
5	सिंधुदुर्ग	31,254	6,622	@	4.04	0.86	@	@	@	Sindhudurg
6	नाशिक	1,85,859	7,01,647	10,038	6.21	23.45	0.34	41.86	16.74	Nashik
7	धुळे	85,735	8,31,064	2,322	4.18	40.53	0.11	37.15	15.26	Dhule
8	जळगाव	1,54,227	2,16,009	2,720	5.89	8.25	0.10	34.58	19.95	Jalgaon
9	अहमदनगर	2,87,707	1,87,656	6,421	10.62	6.93	0.24	35.43	16.87	Ahmadnagar
10	पुणे	3,13,797	1,58,705	20,874	7.54	3.88	0.50	41.71	27.80	Pune
11	सातारा	1,26,630	13,060	24,282	6.21	0.64	1.19	39.61	29.66	Satara
12	सांगली	2,04,352	15,535	4,350	11.16	0.85	0.24	37.52	40.19	Sangli
13	सोलापूर	3,70,795	50,755	5,049	14.31	1.96	0.19	29.75	31.64	Solapur
14	कोल्हापूर	3,01,448	25,710	3,123	12.23	1.04	0.12	35.01	34.36	Kolhapur

15	औरंगाबाद	..	94,415	58,480	15,296	5.95	3.68	0.63	23.90	16.87	Aurangabad
16	जालना	..	67,648	20,258	@	6.55	1.96	@	@	@	Jalna
17	परभणी		94,839	75,502	6,380	5.77	4.60	0.35	18.99	16.78	Parbhani
18	बीड	..	1,57,819	12,218	5,988	11.17	0.87	0.40	21.99	17.69	Beed
19	नांदेड	..	1,97,709	1,78,238	4,885	11.30	10.19	0.28	20.00	20.53	Nanded
20	उस्मानाबाद	..	1,44,887	19,320	4,534	14.07	1.88	0.20	24.13	23.21	Osmanabad
21	लातूर	..	2,12,525	34,702	@	16.43	2.68	@	@	@	Latur
22	बुलढाणा	..	93,227	66,457	1,388	6.18	4.40	0.09	31.65	27.15	Buldana
23	अकोला	..	1,00,616	1,14,759	3,263	5.51	6.28	0.18	34.37	33.57	Akola
24	अमरावती	..	1,12,754	2,41,704	20,663	6.06	12.98	5.89	41.45	25.69	Amravati
25	यवतमाळ	..	85,985	3,70,116	4,804	4.95	21.30	0.28	33.75	24.35	Yavatmal
26	वर्धा	..	36,412	1,42,224	9,909	3.93	15.35	1.07	42.69	34.77	Wardha
27	नागपूर	..	1,82,395	3,53,303	3,445	7.05	13.65	0.13	46.28	42.63	Nagpur
28	भंडारा	..	1,79,244	2,98,039	7,429	9.75	16.22	0.40	48.32	33.13	Bhandara
29	चंद्रपूर	..	90,604	2,98,904	2,110	6.39	21.07	0.05	33.24	22.27	Chandrapur
30	गडचिरोली	..	43,718	2,50,599	@	6.86	39.32	@	@	@	Gadchiroli
	महाराष्ट्र राज्य	..	44,79,763	57,72,038	2,03,075	7.14	9.19	0.32	35.55	22.29	Maharashtra
	भारत*	..	10,47,54,623	5,16,28,638	..	15.75	7.76	..	..	..	India*

29

*आसाम वगळून/Ex cluding Assam

टीप.—@पुनर्रचित जिल्ह्यांची माहिती अस्त्यायी आहे व ती अर्थ व सांख्यिकी मंत्रालयाच्या माहितीबद्दल तयार केली आहे. वेगळी उपलब्ध नाही.

Note.—Directorate of Economics and Statistics has compiled the information of the re-organised districts from the information available in census./not available separately.

आधार.—संचालक, जनगणना, महाराष्ट्र.

Source.—Director of Census Operations, Maharashtra.

2. क्षेत्रफल आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.12

प्रकारानुसार महाराष्ट्र राज्यातील अपंगांची संख्या
 DISABLED POPULATION IN MAHARASHTRA STATE BY TYPE OF DISABILITY
 1981*

अनुक्रमांक Serial No.	जिल्हा	पूर्णतः अंध		पूर्णतः पांगळे		एकूण		एकूण लोकसंख्येशी टक्केवारी Percentage to total population	District
		Totally Blind	Totally Crippled	Totally Dumb	Total (3+4+5)	Total	(7)		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	
1	बृहन्मुंबई	1,513	1,299	903	3,715	0.04	Greater Bombay		
2	ठाणे	831	951	679	2,461	0.07	Thane		
3	रायगड	647	642	607	1,896	0.13	Raigad		
4	रत्नागिरी	809	841	842	2,492	0.12	Ratnagiri		
5	नाशिक	1,973	1,332	912	4,217	0.14	Nashik		
6	धुळे	1,342	851	578	2,771	0.14	Dhule		
7	जळगाव	1,605	1,066	793	3,464	0.13	Jalgaon		
8	अहमदनगर	1,589	1,086	867	3,542	0.13	Ahmadnagar		
9	पुणे	1,894	1,505	1,155	4,554	0.11	Pune		
10	सातारा	967	851	901	2,719	0.13	Satara		
11	सांगली	700	1,093	796	2,589	0.14	Sangli		
12	सोलापूर	1,790	1,080	1,107	3,977	0.15	Solapur		
13	कोल्हापूर	722	1,122	860	2,704	0.11	Kolhapur		
14	औरंगाबाद	2,120	1,323	800	4,243	0.17	Aurangabad		
15	परभणी	1,925	899	667	3,491	0.19	Parbhani		
16	बीड	1,625	815	493	2,933	0.20	Beed		
17	नांदेड	1,643	887	615	3,145	0.18	Nanded		
18	उस्मानाबाद	2,234	1,385	771	4,390	0.20	Osmanabad		
19	बुलढाणा	1,279	707	604	2,590	0.17	Buldana		
20	अकोला	1,548	839	629	3,016	0.17	Akola		
21	अमरावती	1,125	825	536	2,486	0.13	Amravati		
22	यवतमाळ	1,640	863	699	3,202	0.18	Yavatmal		
23	वर्धा	671	392	314	1,377	0.15	Wardha		
24	नागपूर	1,117	1,015	583	2,715	0.10	Nagpur		
25	भंडारा	1,406	1,261	644	3,311	0.18	Bhandara		
26	चंद्रपूर	2,249	1,435	708	4,392	0.21	Chandrapur		
महाराष्ट्र राज्य		36,964	26,365	19,063	82,392	0.13	Maharashtra State		

*अस्थायी//Provisional

आधार - संचालक, जनगणना, महाराष्ट्र. Source.—Director of Census operations, Maharashtra.

2. क्षेत्रफल आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2. 13

वयोगटानुसार लोकसंख्या/POPULATION ACCORDING TO AGE GROUPS
1981 गणना/CENSUS

(हजारंत/in thousand)

एकूण/ग्रामीण/नागरी Total/Rural/Urban (1)	एकूण लोकसंख्या/Total population			एकूण Total (5)	संचयी टक्केवारी Cumulative percentage (6)
	वय-गट Age-group (2)	पुरुष Males (3)	स्त्रिया Females (4)		
एकूण/Total	0-14	12,320	11,747	24,067	38.33
	15-19	3,166	2,699	5,865	47.67
	20-24	2,860	2,652	5,512	55.45
	25-29	2,524	2,414	4,938	63.31
	30-34	2,110	2,013	4,123	69.88
	35-39	1,975	1,883	3,858	76.02
	40-49	3,273	2,959	6,232	85.95
	50-59	2,172	1,918	4,090	92.46
	60+	1,967	2,042	4,009	98.84
	*एकूण/Total	32,415	30,317	62,784	100.00
ग्रामीण/Rural	0-14	8,316	7,974	16,290	39.94
	15-19	1,951	1,696	3,647	48.88
	20-24	1,549	1,629	3,178	56.67
	25-29	1,395	1,480	2,875	63.72
	30-34	1,197	1,306	2,503	69.85
	35-39	1,182	1,258	2,440	75.84
	40-49	2,067	2,052	4,114	85.93
	50-59	1,444	1,360	2,804	92.80
	60+	1,406	1,484	2,890	99.89
	*एकूण/Total	20,527	29,263	40,790	100.00
नागरी/Urban	0-14	4,005	3,773	7,778	35.36
	15-19	1,215	1,003	218	45.44
	20-24	1,312	1,024	2,336	56.06
	25-29	1,129	934	2,063	65.44
	30-34	913	707	1,620	72.81
	35-39	794	625	1,419	79.26
	40-49	1,211	907	2,118	88.89
	50-59	728	558	1,286	94.74
	60+	561	558	1,119	99.83
	*एकूण/Total	11,888	10,106	21,994	100.00

*वयाची माहिती उपलब्ध नसलेल्या माहितीचा 'एकूण' मध्ये समावेश आहे.

Figures of 'Age' not stated are included in Total.

आधार.—सामान्य आर्थिक तक्ते भाग-३, क आणि ख (i).

Source.—General Economic Tables, Part-III, A and B(i).

2. क्षेत्रफल आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तबता क्रमांक/TABLE No. 2.14

धर्मानुसार लोकसंख्या
POPULATION BY RELIGION
1981

अनुक्रमांक Serial No.	धर्म	लोकसंख्या Population	Religion
(1)	(2)	(3)	(2)
(1)	बौद्ध	39,46,149	Buddhist
(2)	ख्रिश्चन	7,95,464	Christian
(3)	हिंदू	5,11,09,457	Hindu
(4)	जैन	9,39,392	Jain
(5)	मुस्लिम	58,05,785	Muslim
(6)	शोख	1,07,255	Sikh
(7)	इतर धर्म	74,386	Other religion and persons
(8)	धर्म न सांगितलेले	6,283	Religion not stated
	एकूण	6,27,84,171	Total

आधार.—भारतीय जनगणना, १९८१, मालिका १२, महाराष्ट्र १९८४ चा प्रबंध १.

Source.—Census of India, 1981, Series 12, Maharashtra Paper 1 of 1984.

2. क्षेत्रफल आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.15

२००१ पर्यंत वार्षिक अंदाजित लोकसंख्या

ANNUAL ESTIMATES OF POPULATION UP TO 2001

(आकडे शंभरात/Figures in hundred)

वर्ष Year (1)	भारत/India			महाराष्ट्र/Maharashtra		
	१ मार्च/ 1st March (2)	१ जुलै/ 1st July (3)	१ ऑक्टोबर/ 1st October (4)	१ मार्च/ 1st March (5)	१ जुलै/ 1st July (6)	१ ऑक्टोबर/ 1st October (7)
1981	68,51,590	69,01,330	69,38,871	6,27,841	6,32,357	6,35,765
1982	70,01,914	70,52,040	70,89,869	6,41,484	6,46,184	6,49,732
1983	71,53,283	72,03,532	72,41,450	6,55,718	6,60,500	6,64,110
1984	73,05,398	73,55,980	73,94,145	6,70,170	6,74,810	6,78,311
1985	74,57,955	75,08,592	75,46,795	6,84,188	6,88,535	6,91,813
1986	76,10,701	76,61,353	76,99,563	6,97,321	7,01,377	7,04,437
1987	77,63,377	78,13,743	78,51,732	7,09,594	7,13,337	7,16,160
1988	79,15,670	79,65,962	80,03,890	7,20,907	7,24,424	7,27,073
1989	80,67,723	81,18,169	81,56,210	7,31,536	7,35,014	7,37,628
1990	82,19,928	82,78,498	83,08,630	7,42,034	7,45,604	7,48,293
1991	83,72,494	84,22,880	84,60,868	7,52,765	7,56,387	7,59,115
1992	85,25,154	85,75,601	86,13,632	7,63,655	7,67,304	7,70,052
1993	86,77,686	87,28,163	87,66,213	7,74,689	7,78,416	7,81,224
1994	88,29,905	88,80,083	89,17,904	7,85,916	7,89,724	7,92,592
1995	89,81,587	90,31,724	90,69,510	7,97,363	8,01,226	8,04,136
1996	91,32,455	91,82,210	92,19,704	8,09,031	8,12,978	8,15,951
1997	92,82,176	93,31,191	93,68,122	8,20,895	8,24,872	8,27,868
1998	94,30,366	94,78,900	95,15,464	8,32,902	8,36,910	8,39,928
1999	95,76,577	96,24,259	96,60,176	8,44,967	8,48,948	8,51,946
2000	97,20,307	97,67,077	98,02,301	8,56,977	8,60,899	8,63,853
2001	98,60,986			8,68,766		

टीप.—(१) लोकसंख्येचे अंदाज तयार करण्यासाठी भारताच्या महानिबंधकांच्या अध्यक्षतेखाली नियोजन आयोगाने नेमलेल्या तज्ज्ञ समितीच्या मार्गदर्शनाखाली १ मार्च १९८१-२००१ या काळातील वर्षवार अंदाज तयार केले आहेत.

(२) १ जुलै आणि १ ऑक्टोबर १९८१ ते २००० या काळाचे वर्षवार अंदाज तज्ज्ञ समितीने तयार केलेल्या १ मार्च १९८२-२००१ या काळाच्या वर्षवार अंदाजावर आधारित आहेत.

Note.—(1) The annual estimates as on 1st March 1981-2001 have been made under the guidance of the Expert Committee on population projection approved by the Planning Commission under the chairmanship of the Registrar-General, India.

(2) The annual estimates as on 1st July and 1st October 1981-2000 are based on the annual estimates as on 1st March 1982-2001 of the Expert Committee.

भाषांतर.—भारताचे महानिबंधक यांचे कार्यालय.

Source.—Office of the Registrar-General, India.

2. क्षेत्रफल आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.16

स्थलांतराच्या कारणानुसार स्थलांतरित स्त्री-पुरुष
MIGRANTS BY SEX AND REASON FOR MIGRATION

जनगणना/Population census 1981

(हजारत/in thousand)

स्थलांतराचे कारण	पुरुष, स्त्रिया, एकूण	महाराष्ट्र Maharashtra			Male, Female, Total	Reason for migration
		ग्रामीण Rural	नागरी Urban	एकूण Total		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(2)	(1)
1. रोजगार	.. पुरुष	607	2,593	3,200	M	Employment
	स्त्रिया	112	171	282	F	
	एकूण	719	2,764	3,482	T	
2. शिक्षण	.. पुरुष	206	423	629	M	Education
	स्त्रिया	60	131	191	F	
	एकूण	266	554	820	T	
3. कुटुंब दुसरीकडे जाणे	पुरुष	1,285	1,208	2,493	M	Family moved
	स्त्रिया	1,319	1,631	2,951	F	
	एकूण	2,604	2,839	5,444	T	
4. विवाह	.. पुरुष	99	34	132	M	Marriage
	स्त्रिया	7,452	2,120	9,573	F	
	एकूण	7,551	2,154	9,705	T	
5. इतर	.. पुरुष	2,865	1,379	4,244	M	Others
	स्त्रिया	2,121	946	3,067	F	
	एकूण	4,986	2,325	7,311	T	
एकूण	.. पुरुष	5,062	5,636	10,698	M	Total
	स्त्रिया	11,064	5,000	16,064	F,	
	एकूण	16,126	10,636	26,762	T	

टीप.—आकटे संक्षिप्तात लिहिल्यामुळे बेरजा जुळणार नाहीत

Note.—Totals may not add up due to rounding

आधार.—भारताची जनगणना, मालिका १२, भाग पाच (ए व बी)

Source.—Census of India, Series 12, Part V (A & B)

2. क्षेत्रफल आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 24/17/110016

पूर्वीच्या राहण्याच्या ठिकाणानुसार स्थलांतरित मूल-पुरुष
MIGRANTS BY SEX AND PLACE OF LAST RESIDENCE

1981

(हजारांत/in thousand)

पूर्वीचे राहण्याचे ठिकाण (1)	एकूण ग्रामीण नागरी (2)	एकूण स्थलांतरित Total Migrants			Total Rural Urban (2)	Last residence (1)
		पुरुष Males (3)	स्त्रिया Females (4)	एकूण Total (5)		
I गणना राज्यात						<i>Within State of Enumeration—</i>
गणना जिल्ह्यात इतरत्र	एकूण	4,731	9,821	14,552	Total	Elsewhere in district of enumeration
	ग्रामीण	3,939	8,793	12,732	Rural	
	नागरी	790	1,026	1,816	Urban	
राज्यातील इतर जिल्ह्यात	एकूण	3,456	4,253	7,709	Total	In other Districts of State.
	ग्रामीण	2,230	2,876	5,106	Rural	
	नागरी	1,224	2,374	2,598	Urban	
एकूण (I)	एकूण	8,187	14,074	22,261	Total	Total (I)
	ग्रामीण	6,169	11,669	17,838	Rural	
	नागरी	2,014	2,400	4,414	Urban	
II मनना राज्याच्या बाहेरील भारतातील राज्य						<i>State in India Beyond State of Enumera- tion.</i>
आंध्र प्रदेश	एकूण	160	159	319	Total	Andhra Pradesh
	ग्रामीण	99	97	196	Rural	
	नागरी	61	62	123	Urban	
आसाम	एकूण	4	2	6	Total	Assam
	ग्रामीण	2	1	3	Rural	
	नागरी	2	1	3	Urban	
आरुणाचल प्रदेश	एकूण	..	..	..	Total	Auranachal Pradesh
	ग्रामीण	..	..	..	Rural	
	नागरी	..	..	..	Urban	
बिहार	एकूण	41	17	58	Total	Bihar
	ग्रामीण	29	10	39	Rural	
	नागरी	12	8	20	Urban	

स्तंभ २ मधील 'एकूण' ह्यात पूर्वीचे राहण्याचे ठिकाण ग्रामीण आहे की नागरी ह्याचा उल्लेख नसलेल्यांचाही समावेश आहे 'Total' in Col. 2, includes unspecified status of last residence.

लक्षता क्रमांक/ TABLE No. 2.17—contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(2)	(1)
गुजरात	.. एकूण	392	375	767	Total	Gujarat
	ग्रामीण	229	210	439	Rural	
	नागरी	162	165	327	Urban	
गोवा, दमण व दिव	.. एकूण	40	47	87	Total	Goa, Daman and Diu.
	ग्रामीण	20	26	46	Rural	
	नागरी	20	23	43	Urban	
हरियाणा	.. एकूण	11	8	19	Total	Haryana
	ग्रामीण	7	5	12	Rural	
	नागरी	4	3	7	Urban	
हिमाचल प्रदेश	.. एकूण	4	2	6	Total	Himachal Pradesh
	ग्रामीण	3	1	4	Rural	
	नागरी	1	1	2	Urban	
जम्मू व काश्मीर	.. एकूण	4	2	6	Total	Jammu and Kashmir
	ग्रामीण	1	1	2	Rural	
	नागरी	3	2	5	Urban	
कर्नाटक	.. एकूण	412	457	869	Total	Karnataka
	ग्रामीण	254	297	551	Rural	
	नागरी	158	160	318	Urban	
केरळ	.. एकूण	124	71	195	Total	Kerala
	ग्रामीण	75	39	114	Rural	
	नागरी	49	32	81	Urban	
मध्यप्रदेश	.. एकूण	210	273	483	Total	Madhya Pradesh
	ग्रामीण	141	184	325	Rural	
	नागरी	69	88	157	Urban	
मणिपूर	.. एकूण	1	1	2	Total	Manipur
	ग्रामीण	..	..	..	Rural	
	नागरी	..	..	..	Urban	
मेघालय	.. एकूण	..	..	..	Total	Meghalaya
	ग्रामीण	..	..	..	Rural	
	नागरी	..	..	..	Urban	

तबता क्रमांक/TABLE No. 2.17—contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(2)	(1)
मिझोराम	.. एकूण ग्रामीण नागरी	.. .. ..	.. .. ..	.. .. ..	Total Rural Urban	Mizoram
नागालँड	.. एकूण ग्रामीण नागरी	.. .. ..	.. .. ..	.. .. ..	Total Rural Urban	Nagaland
ओडिशा	... एकूण ग्रामीण नागरी	11 9 2	6 4 2	17 13 4	Total Rural Urban	Orissa
पंजाब	.. एकूण ग्रामीण नागरी	33 16 17	24 11 13	57 27 30	Total Rural Urban	Punjab
राजस्थान	.. एकूण ग्रामीण नागरी	119 80 38	74 46 28	193 126 66	Total Rural Urban	Rajasthan
सिक्कीम	.. एकूण ग्रामीण नागरी	.. .. ..	.. .. ..	.. .. ..	Total Rural Urban	Sikkim
तामिळनाडू	.. एकूण ग्रामीण नागरी	104 50 54	73 30 43	177 80 97	Total Rural Urban	Tamil Nadu
त्रिपुरा	एकूण ग्रामीण नागरी	.. .. ..	.. .. ..	.. .. ..	Total Rural Urban	Tripura
उत्तर प्रदेश	.. एकूण ग्रामीण नागरी	666 516 150	246 170 76	912 686 226	Total Rural Urban	Uttar Pradesh
पश्चिम बंगाल	.. एकूण ग्रामीण नागरी	33 6 27	26 3 22	59 9 49	Total Rural Urban	West Bengal

तपता क्रमांक/TABLE No. 2.17—concl'd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(2)	(1)
केंद्रशासित प्रदेश	एकूण	25	22	47	Total	Union Territories
	ग्रामीण	2	2	4	Rural	
	नागरी	22	20	42	Urban	
(II) एकूण	एकूण	2,395	1,888	4,283	Total	Total(II)
	ग्रामीण	1,539	1,137	2,676	Rural	
	नागरी	854	750	1,604	Urban	
पूर्वीचे राहण्याचे ठिकाण भारतात इतरत्र	एकूण	10,581	15,962	26,544	Total	Last residence
	ग्रामीण	7,708	12,806	20,514	Rural	Elsewhere in
	नागरी	2,868	3,149	6,017	Urban	India (I + II)
III आशियातील भारताबाहेरचे देश		108	94	202		Countries in Asia Beyond India
IV इतर देश		8	8	16		Other countries
एकूण		10,698	15,064	26,762	Total	

बाधक.—भारताची जनगणना १९८१ महाराष्ट्र, भाग-१२, भाग-पाच (क व ख) (स्थलांतराचे तक्ते).

Source.—Census of India 1981, Operations Maharashtra Series 12, Part-V (K and Kh)
(Migration Tables).

2. क्षेत्रफल आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.18

प्रमुख भाषा बोलणारी कुटुंबे व त्यातील व्यक्तींची संख्या

HOUSING AND HOUSEHOLD POPULATION BY LANGUAGES MAINLY SPOKEN
1981

(संख्या/Number)

भाषा (1)	कुटुंबे Households (2)	व्यक्ती Persons (3)	Languages (1)
आसामी	155	593	Assamese
बंगाली	20,288	88,040	Bengali
गुजराती	3,11,754	16,84,323	Gujarati
हिंदी	8,11,176	41,47,199	Hindi
कन्नड	1,73,788	9,20,108	Kannada
काश्मिरी	267	1,097	Kashmiri
मल्याळम	54,720	2,20,871	Malayalam
मराठी	86,50,248	4,58,16,753	Marathi
ओरिसा	3,748	15,581	Oriya
पंजाबी	35,666	1,84,053	Punjabi
संस्कृत	48	281	Sanskrit
सिंधी	1,00,920	5,17,874	Sindhi
तामिळ	65,538	3,00,348	Tamil
तेलगू	1,81,252	9,36,928	Telgu
उर्दू	6,84,727	43,19,067	Urdu
एकूण*	1,16,90,955	6,27,84,171	Total*

*इतर समाविष्ट//Including others.

आधार.—भारताची जनगणना १९८१, १९८७ चा पेपर एक, महाराष्ट्र मालिका १२.

Source.—Census of India, 1981, Paper I of 1987, Maharashtra series 12.

3. शेती/AGRICULTURE

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 3.1

जमिनीचा वापर/LAND UTILISATION

(हजार हेक्टरांत/In thousand hectares)

अनुक्रमांक Serial No.	बाब	1988-89*	1989-90*	Item
(1)	(2)	(3)	(4)	(2)
1	एकूण भौगोलिक क्षेत्र (गाव पत्रकांनुसार).	30,758	30,758	Total geographical area by village papers.
2	जंगल व्याप्त क्षेत्र ..	5,403	5,404	Area under forests.
3	पडीक व लागवडीलायक नसलेली जमीन. ..	1,725	1,721	Barren and unculturable land.
4	बिगरशेती वापराखाली असलेली जमीन.	1,079	1,089	Land put to non-agricultural uses.
5	लागवडीलायक पण वापरात नसलेली जमीन! ..	1,024	1,028	Culturable waste.
6	कायम गुरचरण ..	1,523	1,529	Permanent pastures.
7	झाडे-झुडुपाखालील जमीन ..	180	180	Land under miscellaneous tree crops etc.
8	चालू पड ..	909	883	Current fallows.
9	इतर पड ..	1,012	1,001	Other fallows.
10	कसलेले क्षेत्र (निव्वळ) ..	17,903	17,923	Net area sown.
11	एकापेक्षा अधिकवेळा लागवड केलेले क्षेत्र.	2,339	2,329	Area sown more than once.
12	लागवटीखालील एकूण क्षेत्र ..	20,242	20,252	Gross cropped area.

*आस्थायी//Provisional.

आधार.—कृषि संचालक, महाराष्ट्र शासन, पुणे.

Source.—Director of Agriculture, Government of Maharashtra, Pune.

3. शेती/AGRICULTURE

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 3.2

जिल्हावार लागवडीलायक क्षेत्र आणि लागवड केलेले क्षेत्र

DISTRICTWISE BREAK-UP OF CULTURABLE AREA AND CULTIVATED AREA
1987-88*

(हजार हेक्टरांत/In thousand hectares)

अनुक्रमांक Serial No.	जिल्हा	एकूण भौगोलिक क्षेत्र Total geographical area	लागवडीलायक क्षेत्र Culturable area	कसलेले क्षेत्र निव्वळ क्षेत्र Net area sown	लागवड केलेले क्षेत्र एकूण क्षेत्र Gross area sown	District
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(2)
1	बृहन्मुंबई	38	8	6	6	Greater Bombay
2	ठाणे	934	336	268	283	Thane
3	रायगड	687	308	186	215	Raigad
4	रत्नागिरी	817	554	229	241	Ratnagiri
5	सिंधुदुर्ग	504	349	106	121	Sindhudurg
6	नाशिक	1,563	1,006	900	967	Nashik
7	धुळे	1,438	761	736	785	Dhule
8	जळगाव	1,164	846	809	973	Jalgaon
9	अहमदनगर	1,702	1,326	1,149	1,287	Ahmadnagar
10	पुणे	1,562	1,079	995	1,147	Pune
11	सातारा	1,058	685	574	730	Satara
12	सांगली	861	715	579	640	Sangli
13	सोलापूर	1,501	1,328	1,123	1,212	Solapur
14	कोल्हापूर	776	511	405	458	Kolhapur
15	औरंगाबाद	1,008	812	717	772	Aurangabad
16	जालना	773	703	580	624	Jalna
17	परभणी	1,097	975	838	1,095	Parbhani
18	बीड	1,117	994	817	885	Beed
19	नांदेड	1,033	836	737	806	Nanded
20	उस्मानाबाद	735	695	566	606	Osmanabad
21	लातूर	667	622	524	668	Latur
22	बुलढाणा	967	742	685	657	Buldana
23	अकोला	1,056	850	812	737	Akola
24	अमरावती	1,222	776	720	..	Amravati

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 3.2—contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(2)
25	यवतमाळ	.. 1,352	938	848	876	Yavatmaf
26	वर्धा	.. 629	470	436	465	Wardha
27	नागपूर	.. 986	612	548	608	Nagpur
28	भंडारा	.. 928	400	331	462	Bhandara
29	चंद्रपूर	.. 1,092	543	471	527	Chandrapur
30	गडचिरोली	.. 1,492	234	189	214	Gadchiroli
	महाराष्ट्र राज्य	.. 30,758	21,010	17,881	20,131	Mahatrsashtra State

*अस्थायी/Provisional

टीप.—लागवडीलायक क्षेत्र—यात (१) लागवडीलायक पडिक, (२) झाडेझुडपांखालील जमीन, (३) चालू पड, (४) इतर पड आणि (५) कसलेले निव्वळ क्षेत्र यांचा अंतर्भाव होतो.

Note.—Culturable area includes—(1) culturable waste, (2) land under miscellaneous tree crops etc., (3) current fallows, (4) other fallows and (5) net area sown.

बाधार.—कृषि संचालक, महाराष्ट्र शासन, पुणे.

Source.—Director of Agriculture, Government of Maharashtra, Pune.

3. शेती/AGRICULTURE

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 3.3

प्रमुख पिकांखालील क्षेत्र आणि त्यांचे उत्पादन/AREA AND OUTTURN OF PRINCIPAL CROPS**

(क्षेत्र हजार हेक्टरांत व उत्पादन हजार मेट्रीक टनांत)
(Area in thousand hectares and outturn in thousand tonnes)

अनुक्रमांक Serial No.	पिक (2)	1988-89		1989-90		1990-91		Crops (2)
		क्षेत्र Area (3)	उत्पादन Outturn (4)	क्षेत्र Area (5)	उत्पादन Outturn (6)	क्षेत्र Area (7)	उत्पादन Outturn (8)	
1	तांदूळ	1,545	2,652	1,520	2,319	1,581	2,314	Rice
2	गहू	879	1,043	842	907	873	919	Wheat
3	ज्वारी	6,185	4,278	6,428	6,635	6,331	5,948	Jowar
4	बाजरी	1,964	900	1,913	1,205	1,927	1,114	Bajri
5	एकूण धान्ये (इतर धान्ये घरून) ..	11,092	9,347	11,146	11,507	11,142	10,740	Total cereals (including other cereals)
6	एकूण कडधान्ये	3,330	1,730	3,289	1,735	3,257	1,444	Total pulses
7	ऊस@	314	25,500	383	34,008	444	38,416	Sugarcane@
8	कापूस*	2,628	1,373	2,635	2,211	2,730	1,880	Cotton*
9	भुईमूग (एकूण)	917	1,006	854	979	881	991	Groundnut (Total)
10	तंबाखू	10	9	9	10	10	10	Tobacco

टीप.--**अस्थायी/Provisional.

@ऊसाचे उत्पादन काड्यामध्ये आहे व ते कापणी झालेल्या क्षेत्रावर आधारित आहे.

*कापसाचे उत्पादन रुईमधील आहे व ते प्रत्येकी १७० किलोग्रॅमच्या हजार गासड्यांमध्ये आहे.

Note.—@ The production of sugarcane is in terms of cane and is worked out on the basis of harvested area.

*The production of cotton is in terms of bales and in '000 bales of 170 Kg. each.

साधार.—कृषि संचालक, महाराष्ट्र शासन, पुणे.

Source.—Director of Agriculture, Government of Maharashtra, Pune.

३. जैतो।

तक्ता क्रमांक/

जिल्हावार प्रमुख पिकांखालील क्षेत्र व त्यांचे उत्पादन/
(क्षेत्र हजार हेक्टरांत व उत्पादन हजार मेट्रिक टनांत)

अनु- क्रमांक Serial No.	जिल्हा (2)	तांदूळ/Rice		गहू/Wheat	
		क्षेत्र Area (3)	उत्पादन Outturn (4)	क्षेत्र Area (5)	उत्पादन Outturn (6)
1	बृहन्मंबई	..	..	..	..
2	ठाणे	..	..	..	..
3	रायगड	..	..	..	..
4	रत्नागिरी	..	..	..	..
5	सिंधुदुर्ग	..	..	..	..
6	नाशिक	..	..	..	..
7	घुळे	..	..	..	..
8	जळगाव	..	..	..	..
9	बहुमदनगर	..	..	..	..
10	पुणे	..	..	..	..
11	सातारा	..	..	..	..
12	सांगली	..	..	..	..
13	सोलापूर	..	..	..	..
14	कोल्हापूर	..	..	..	..
15	औरंगाबाद	..	..	..	..
16	जालना	..	..	..	..
17	परभणी	..	..	..	..
18	बीड	..	..	..	..
19	नांदेड	..	..	..	..
20	उस्मानाबाद	..	..	..	..
21	लातूर	..	..	..	..
22	दुलहाणा	..	..	..	..
23	अकोला	..	..	..	..
24	अमरावती	..	..	..	..
25	यवतमाळ	..	..	..	..
26	वर्धा	..	..	..	..
27	नागपूर	..	..	..	..
28	भंडारा	..	..	..	..
29	चंद्रपूर	..	..	..	..
30	गडचिरोली	..	..	..	..
	महाराष्ट्र राज्य	..	..	..	..
		1,520	2,319	842	967

टीप.—(१) आकडे अस्थायी आहेत.

(२) आकडे संक्षिप्तात लिहिल्यामुळे काही ठिकाणी बेरजा जुळणार नाहीत.

(३) *आकडे ५०० हेक्टर/टनापेक्षा कमी आहेत.

AGRICULTURE

TABLE No. 3.4

AREA AND OUTTURN OF PRINCIPAL CROPS IN EACH DISTRICTS, 1989-90

(Area in '000 hectares and Outturn in '000 tonnes)

ज्वारी/Jowar		बाजरी/Bajri		एकूण धान्ये/All cereals		District
क्षेत्र Area	उत्पादन Outturn	क्षेत्र Area	उत्पादन Outturn	क्षेत्र Area	उत्पादन Outturn	
(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(2)
....	....	....	....	....	....	Greater Bombay
....	....	....	....	185	312	Thane
....	....	....	....	181	323	Raigad
....	....	....	....	135	233	Ratnagiri
....	....	....	..	91	197	Sindhudurg
76	61	363	243	634	500	Nashik
171	196	148	139	425	435	Dhule
288	496	128	128	455	680	Jalgaon
581	278	319	177	998	566	Ahmadnagar
540	307	214	144	888	620	Pune
249	310	117	62	455	524	Satara
274	290	93	19	416	387	Sangli
749	365	27	12	839	449	Solapur
48	103	..	..	199	412	Kolhapur
299	259	193	122	546	432	Aurangabad
224	204	80	43	347	287	Jalna
399	348	12	6	490	439	Parbhani
357	290	157	77	590	407	Beed
285	413	1	1	344	475	Nanded
291	227	11	6	354	281	Osmanabad
241	319	11	6	307	380	Latur
211	436	13	7	258	479	Buldana
284	547	6	4	327	581	Akola
186	346	5	2	239	392	Amravati
226	410	12	7	265	445	Yavatmal
57	146	1	*	116	176	Wardha
151	176	....	....	240	267	Nagpur
15	5	....	....	349	397	Bhandara
144	95	....	....	308	275	Chandrapur
24	9	....	....	163	155	Gadchiroli
6,428	6,635	1,913	1,205	1,146	11,507	Maharashtra State

Note.—(1) Figures are provisional.

(2) Details may not add up to total due to rounding.

(3) *Figures are below 500 hectares/tonnes.

अनुक्रमांक जिल्हा		एकूण कडधान्ये/All pulses		ऊस/Sugarcane	
Serial No.		क्षेत्र Area	उत्पादन Outturn	क्षेत्र Area	उत्पादन (उमात) Outturn (Cane)
(1)	(2)	(13)	(14)	(15)	(16)
1	बुध्.मुंबई	..	..	..	..
2	ठाणे	..	20	..	..
3	रायगड	..	14	..	..
4	रत्नागिरी	..	7	..	..
5	सिंधुदुर्ग	..	5	..	..
6	नाशिक	..	111	..	2,897
7	धुळे	..	150	..	858
8	जळगाव	..	198	..	870
9	अहमदनगर	..	86	..	4,381
10	पुणे	..	81	..	3,133
11	सातारा	..	74	..	2,879
12	संगली	..	87	..	2,222
13	सांगलीपूर	..	116	..	3,176
14	कोल्हापूर	..	31	..	5,389
15	औरंगाबाद	..	179	..	1,940
16	जालना	..	157	..	1,039
17	परभणी	..	252	..	659
18	बीड	..	125	..	1,309
19	नांदेड	..	137	..	812
20	उस्मानाबाद	..	162	..	1,158
21	लातूर	..	174	..	660
22	बुलडाणा	..	187	..	132
23	अकोला	..	264	..	21
24	अमरावती	..	182	..	71
25	यवतमाळ	..	173	..	313
26	वर्धा	..	70	..	7
27	नागपूर	..	96	..	21
28	भंडारा	..	54	..	56
29	चंद्रपूर	..	71	..	7
30	गडचिरोली	..	29	..	..
महाराष्ट्र राज्य		..	3,290	..	34,008

टीप.— (१) आकडे अस्थायी आहेत.

(२) आकडे संक्षिप्तात लिहिल्यामुळे काही ठिकाणी बेरजा जुळणार नाहीत.

(३) *आकडे ५०० हेक्टर/टनापेक्षा कमी आहेत.

(४) कापसाचे उत्पादन लिटमध्ये आहे व ते प्रत्यक्ष १७० किलो ग्रॅमच्या हजार गासडघात आहे.

(५) †कापणी क्षेत्र.

आधार.—कृषि संचालक, महाराष्ट्र शासन, पुणे.

AGRICULTURE

TABLE No. 3. 4—*contd.*

कापूस/Cotton		भूईमूग/Groundnut		District (2)
क्षेत्र Area	उत्पादन Outturn	क्षेत्र Area	उत्पादन Outturn	
(17)	(18)	(19)	(20)	
....	....	....	....	Greater Bombay
....	....	1	1	Thane
....	....	*	1	Raigad
....	....	1	1	Ratnagiri
....	....	4	9	Sindhudurg
1	1	52	45	Nashik
65	59	104	53	Dhule
165	197	61	64	Jalgaon
1	2	34	64	Ahmadnagar
*	*	48	74	Pune
..	3	73	104	Satara
1	2	46	49	Sangli
2	3	46	65	Solapur
*	*	70	112	Kolhapur
60	68	14	10	Aurangabad
124	92	10	10	Jalna
251	194	56	80	Parbhani
29	27	29	29	Beed
221	224	26	37	Nanded
..	..	24	25	Osmanabad
21	17	33	24	Latur
256	204	16	15	Buldana
359	256	10	8	Akola
363	280	34	25	Amaravati
442	298	17	15	Yavatmal
149	179	18	14	Wardha
66	52	25	20	Nagpur
....	....	1	1	Bhandara
61	54	*	*	Chandrapur
....	....	..	..	Gadchiroli
2,636	2,211	854	979	Maharashtra State

Note.—(1) Figures are provisional.

(2) Details may not add up to total due to rounding.

(3) *Figures are below 500 hectares/tonnes.

(4) Production of cotton is in terms of lint and in '000 bales of 170 kg. each

(5) †Harvested area.

Source.—Director of Agriculture, Government of Maharashtra, Pune.

3. शेती/AGRICULTURE

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 3.5

प्रमुख पिकांच्या उत्पादनांचे निर्देशांक*
INDEX NUMBERS OF PRODUCTION OF PRINCIPAL CROPS*

[पायाभूत काळ : १९६७-७० (त्रैवार्षिक) = १००]
[Base : 1967-70 (Triennium) = 100]

सनुक्रमांक Serial No.	बाब	1988-89	1989-90	1990-91	Item
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(2)
1	अन्नधान्ये—				Foodgrains—
	(अ) तृणधान्ये—				(a) Cereals—
	(1) तांदूळ ..	194.1	169.7	169.4	Rice
	(2) गहू ..	271.5	236.1	239.1	Wheat
	(3) ज्वारी ..	136.1	211.2	189.3	Jowar
	(4) बाजरी ..	141.7	189.5	175.4	Bajri
	(5) बार्ली ..	404.0	395.5	113.2	Barley
	(6) मका ..	452.6	339.7	434.5	Maize
	(7) नाचणी ..	144.7	138.2	136.1	Ragi
	(8) कोदरा ..	86.5	81.5	83.0	Kodra
	(9) इतर धान्ये ..	142.5	168.4	129.6	Other cereals
	एकूण तृणधान्ये ..	168.0	198.7	187.1	Total Cereals
	(ब) कडधान्ये—				(b) Pulses—
	(1) हरभरा ..	396.6	325.5	348.1	Gram
	(2) तूर ..	199.6	237.8	140.6	Tur
	(3) इतर कडधान्ये ..	169.9	161.4	156.0	Other pulses
	एकूण कडधान्ये ..	211.2	214.8	173.7	Total Pulses
	एकूण अन्नधान्ये ..	176.1	201.7	184.5	Total Foodgrains
2	अन्नधान्येतर—				Non-Foodgrains—
	(अ) गळिताची धान्ये—				(a) Oilseeds—
	(1) सुईमग ..	160.1	155.9	157.9	Groundnut
	(2) तीळ ..	244.7	199.6	237.5	Seasamum
	(3) मोहरी, राई व जवस ..	168.3	157.1	149.1	Rape, mustard and linseed.
	(4) एरंडी ..	366.7	366.7	350.0	Caster seed
	एकूण गळिताची धान्ये ..	166.4	159.1	162.9	Total Oilseeds

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 3.5—contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(2)
(ब) तंतु पिके—					(b) Fibres—
(1) कापूस] ..	..	100.7	162.2	137.9	Cotton
(2) मेस्ता ..	..	50.4	64.7	60.9	Mesta
एकूण तंतु पिके ..	..	100.5	161.9	137.7	Total Fibres
(क) संकीर्ण—					(c) Miscellaneous—
(1) ऊस ..	..	198.1	256.6	297.5	Sugarcane
(2) तंबाखू ..	..	177.1	206.6	216.7	Tobacco
(3) बटाटा] ..	..	104.2	107.3	124.5	Potato
(4) मिरची ..	..	71.1	73.1	74.7	Chillies
एकूण संकीर्ण पिके ..	..	180.1	230.2	265.4	Total-Miscellaneous
एकूण अन्नधान्येतर पिके ..	..	16	200.3	216.8	Total-Non-foodgrains
सर्व पिके ..	..	169.7	201.2	198.9	All Commodities

*निर्देशांक अंतिम अंदाजावर आधारलेले आहेत./Index numbers are based on final forecast.

आशय—कृषि संचालक, महाराष्ट्र शासन, पुणे. Source.—Director of Agriculture, Government of Maharashtra, Pune.

3. शेती/AGRICULTURE

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 3.6

मृदसंधारण, जमीन सुधारणा इत्यादी योजनांखालील प्रगती
 PROGRESS UNDER SOIL CONSERVATION AND LAND RECLAMATION

अनुक्रमांक Serial No (1)	योजना (2)	१९८९-९० मध्ये झालेले Achievements during 1989-90 (3)	Scheme (2)
1	बांध बंदिस्त केलेली जमीन (हजार हेक्टर)	80	Area bunded and contour bunded (in thousand hectares).
2	मजगी केलेली जमीन (हेक्टर)	11,321	Area terraced (hectares).

आकडे अस्थायी आहेत./The figures are provisional.

साधर.—कृषि संचालक, महाराष्ट्र शासन, पुणे.

Source—Director of Agriculture, Government of Maharashtra, Pune.

3. शेती/AGRICULTURE

तबता क्रमांक/TABLE NO. 3.7

रासायनिक खतांचे वाटप/DISTRIBUTION OF CHEMICAL FERTILIZERS

1989-90

(मेट्रिक टन/Tonnes)

बाब	राज्यास दिलेले खत Quantity distributed to the State	Item
(1)	(2)	(1)
नायट्रोजन—		Nitrogenous—
अमोनियम सल्फेट (२०.६ टक्के N) ..	25,483	Ammonium sulphate (20.6 per cent N)
युरिया (४६ टक्के N) ..	12,03,535	Urea (46 per cent N)
अमोनियम सल्फेट नायट्रेट (२६ टक्के N) ..	..	Ammonium sulphate nitrate (26 per cent N).
कॅल्शियम अमोनियम नायट्रेट (२६ टक्के N) ..	..	Calcium ammonium nitrate (26 per cent N).
कॅल्शियम अमोनियम नायट्रेट (२५ टक्के N) ..	1,662	Calcium ammonium nitrate (25 per cent N).
अमोनियम क्लोराईड (२५ टक्के N) ..	430	Ammonium chloride (25 per cent N).
फॉस्फेट—		Phosphates—
सिंगल सुपरफॉस्फेट (१६ टक्के P ₂ O ₅) ..	4,05,530	Single superphosphate (16 per cent P ₂ O ₅).
ट्रिपल सुपरफॉस्फेट (४६ टक्के P ₂ O ₅) ..	..	Triple superphosphate (46 per cent P ₂ O ₅).
पेलफॉस (१८ टक्के P ₂ O ₅) ..	..	Pelfos (18 per cent P ₂ O ₅)
संश्लेषण—		Complex—
अमोनियम फॉस्फेट सल्फेट ..	..	Ammonium phosphate sulphate
नायट्रो फॉस्फेट (१५-१५-१५ व २०.७-२०.७-०) ..	4,03,880	Nitro phosphate. (15-15-15 and 20.7-20.7-0).
युरिया अमोनियम फॉस्फेट ..	..	Urea ammonium phosphate.
डायामोनियम फॉस्फेट ..	3,31,110	Diammonium phosphate.
अमोनियम नायट्रेट फॉस्फेट ..	..	Ammonium nitrate phosphate
NPK मिश्रण ..	77,990	NPK complex.
पोटॅशियम—		Potassic—
म्यूरिएट ऑफ पोटॅश (६० टक्के K ₂ O) ..	1,76,580	Muriate of potash (60 per cent K ₂ O).
सल्फेट ऑफ पोटॅश (५० टक्के K ₂ O) ..	6,299	Sulphate of potash (50 per cent K ₂ O).

आधार— भारतीय खत संघ, पश्चिम विभाग, मुंबई.

Source.—Fertilizer Association of India, Western Region, Bombay.

3. शेती/AGRICULTURE

तथ्यता क्रमांक/TABLE No. 3.8

शेतीची अवजारे/AGRICULTURAL IMPLEMENTS 1987

अनुक्रमांक Serial No.	बाब	परिमाण	माहिती* Particulars	Unit	Item
(1)	(2)	(3)	(4)	(3)	(2)
1	नांगर--				Ploughs--
	(अ) लाकडी	..	.. हजारांत	2,072	'000 No. (a) Wooden.
	(ब) लोखंडी	..	.. हजारांत	840	'000 No. (b) Iron.
2	गाडघा	..	.. हजारांत	989	'000 No. Carts
3	ऊसाचे चरक--				Sugarcane crushers--
	(अ) शक्तीने चालणारे	..	.. संख्या	5,726	Number (a) Worked by power.
	(ब) बैलांच्या सहाय्याने चालणारे	..	.. संख्या	6,483	Number (b) Worked by bullocks.
4	सिंचनाकरिता वापरली जाणारी इंजिने व पंप	..	.. संख्या	7,42,701	Number Oil engines with pumps for irrigation purpose.
5	घाणी--				Ghanis--
	(अ) शक्तीवर चालणाऱ्या		संख्या	849	Number (a) Worked by power
	(ब) इतर		संख्या	275	Number (b) Other

*आकडे अस्थायी आहेत/Figures are provisional

भाषार.--पंचवार्षिक १४ वी पशुधन गणना, १९८७.

Source.--Quinquennial 14th Livestock Census, 1987.

3. शेती/AGRICULTURE

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 3.9

शेती पंपांना वीजपुरवठा/AGRICULTURAL PUMPS ENERGISED

(३१ मार्च १९९१ रोजी/As on 31st March 1991)

अनु- क्रमांक Serial No.	जिल्हा	वीज पुरवठा केलेले शेतीचे पंप No. of agricul- tural pumps energised	District
(1)	(2)	(3)	(2)
1	बृहन्मुंबई	....	Greater Bombay
2	ठाणे	13,551	Thane
3	रायगड	6,362	Raigad
4	रत्नागिरी	6,500	Ratnagiri
5	सिंधुदुर्ग	7,136	Sindhudurg
6	नाशिक	1,39,663	Nashik
7	धुळे	71,341	Dhule
8	जळगाव	1,03,157	Jalgaon
9	अहमदनगर	1,70,772	Ahmadnagar
10	पुणे	93,073	Pune
11	सातारा	52,482	Satara
12	सांगली	73,042	Sangli
13	सोलापूर	1,07,736	Solapur
14	कोल्हापूर	48,482	Kolhapur
15	औरंगाबाद	91,572	Aurangabad
16	जालना	49,210	Jalna
17	परभणी	49,529	Parbhani
18	बीड	61,985	Beed
19	नांदेड	45,923	Nanded
20	उस्मानाबाद	51,659	Osmanabad
21	लातूर	44,653	Latur
22	बुलढाना	65,204	Buldana
23	अकोला	40,548	Akola
24	अमरावती	65,300	Amravati
25	यवतनाळ	38,969	Yavatmal
26	वर्धा	33,953	Wardha
27	नागपूर	53,035	Nagpur
28	भंडारा	18,806	Bhandara
29	चंद्रपूर	9,051	Chandrapur
30	गडचिरोली	2,079	Gadchiroli
	महाराष्ट्र राज्य	16,14,773	Maharashtra State

आधार—महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळ, मुंबई.

Source.—Maharashtra State Electricity Board, Bombay.

3. शेती/AGRICULTURE

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 3.10

महाराष्ट्रातील एकूण वहित धारण जमिनी, त्यांचे क्षेत्र व सरासरी क्षेत्र
NUMBER, AREA AND AVERAGE SIZE OF OPERATIONAL HOLDINGS IN
MAHARASHTRA

कृषि गणना
Agricultural Census
1985-86

अनुक्रमांक Serial No.	आकार वर्ग (हेक्टर) Size class (Hectare)	वहित धारण जमिनी Number of holdings (*00)	वहित धारण जमिनीचे एकूण क्षेत्र Area of opera- tional holdings (*00 hectare)	धारण जमिनीचे सरासरी क्षेत्र (हेक्टर) Average size of holdings (Hectare)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
1	Below 0.5 हून कमी ..	12,754	3,191	0.25
2	0.5—1.0 ..	12,126	9,125	0.75
3	1.0—2.0 ..	21,036	31,346	1.49
4	2.0—3.0 ..	12,474	30,582	2.45
5	3.0—4.0 ..	7,096	24,622	3.47
6	4.0—5.0 ..	4,672	20,822	4.46
7	5.0—10.0 ..	8,496	57,800	6.80
8	10.0—20.0 ..	2,102	27,594	13.12
9	20.0—30.0 ..	191	4,498	23.58
10	30.0—40.0 ..	37	1,275	34.28
11	40.0—50.0 ..	12	532	44.74
12	50.0 व त्याहून अधिक/ and above.	17	2,135	127.62
एकूण/Total ..		81,013	2,13,522	2.64

साधार.—कृषि गणनेचे सांख्यिकीय तक्ते, कृषि विभाग, महाराष्ट्र शासन, पुणे.

Source.—Statistical Tables on Agricultural census, Department of Agriculture, Government of Maharashtra, Pune.

3. शेती/AGRICULTURE

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 3.11

राज्य क्षेत्रातील पूर्ण झालेल्या पाटबंधारे प्रकल्पांची संख्या

NUMBER OF IRRIGATION PROJECTS COMPLETED IN STATE SECTOR

जलसिंचन प्रकल्प	३० जून १९९१ रोजी पूर्ण झालेल्या प्रकल्पांची संख्या No. of projects completed as on 30th June 1991	Irrigation Projects
(1)	(2)	(1)
मोठे	21	Major
मध्यम	171	Medium
लघु	1,545	Minor
उपसा	354	Lift
एकूण ..	2,091	.. Total

आधार.—पाटबंधारे विभाग, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Irrigation Department, Government of Maharashtra, Bombay.

3. शेती/AGRICULTURE

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 3.12

निर्मित सिंचन क्षमता व प्रत्यक्ष सिंचित क्षेत्र

IRRIGATION POTENTIAL CREATED AND ACTUAL IRRIGATED AREA

(हजार हेक्टरात/In thousand hectares)

प्रकल्प	जून १९८९ अखेर निर्मित सिंचन क्षमता Irrigated potential created at the end of June 1989	प्रत्यक्ष सिंचित क्षेत्र Actual irrigated area 1989-90	Projects
(1)	(2)	(3)	(1)
मोठे व मध्यम	1,888.56	787.58	Major and medium
लघु	554.11	155.08	Minor
उपसा सिंचन	112.28	22.06	Lift irrigation
एकूण ..	2,554.95	964.72	.. Total

आधार.—पाटनघारे विभाग, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Irrigation Department, Government of Maharashtra, Bombay.

3. शेती/AGRICULTURE

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 3.13

शासनाचे कार्यान्वित झालेले जलविद्युत प्रकल्प
GOVERNMENT HYDRO PROJECTS COMMISSIONED

प्रकल्प	मार्च १९९० पर्यंत कार्यान्वित झालेले Commissioned till March 1990		एप्रिल १९९० ते मार्च १९९१ पर्यंत कार्यान्वित झालेले Commissioned during April 1990 to March 1991		Projects
	संख्या Number	क्षमता मेगॅवॅट Capacity M.W.	संख्या Number	क्षमता मेगॅवॅट Capacity M.W.	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(1)
मोठे	9	1,211.5	-	1,211.5	Major
लहान	7	47.375	1	55.375	Minor

आधार.—पाटबंधारे विभाग, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Irrigation Department, Government of Maharashtra, Bombay.

4. पशुसंवर्धन/ANIMAL HUSBANDRY

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 4.1

पशुधन/LIVESTOCK POPULATION

1987

(हजारत/In thousand numbers)

अनुक्रमांक Serial No.	बाव	माहिती Particulars	Item
(1)	(2)	(3)	(2)
1. गाई-बैल—			Cattle
(१) तीन वर्षांवरील बैल—			I. Males over three years—
(अ) केवळ पैदाशीसाठी ठेवलेले वळू		50	(a) Used for breeding only
(ब) पैदाशीसाठी व कामासाठी उपयोगात आणलेले		288	(b) Used for breeding and work both.
(क) केवळ कामाकरिता वापरलेले		6,168	(c) Used for work only.
(द) इतर ..		182	(d) Others
	एकूण ..	6,688	Total
(२) तीन वर्षांवरील गाई—			II. Females over three years—
(अ) पैदाशीसाठी किंवा दुधासाठी ठेवलेल्या—			(a) Breeding—
(१) दुमत्या ..		2,492	(i) Milch
(२) आटलेल्या व न व्यालेल्या		3,174	(ii) Dry and not calved even once
(ब) कामाच्या ..		..	(b) Working
(क) इतर ..		72	(c) Others
	एकूण ..	5,738	Total
(३) बासरे (तीन वर्षे व त्याखालील)		4,554	III. Young Stock (three years and under)
	एकूण—गाई-बैल ..	16,980	Total cattle
2. म्हशी-रेडे—			Buffaloes—
(१) तीन वर्षांवरील रेडे—			I. Males over three years—
(अ) केवळ पैदाशीसाठी ठेवलेले		30	(a) Used for breeding only
(ब) पैदाशीसाठी व कामासाठी उपयोगात आणलेले		42	(b) Used for breeding and work both.
(क) केवळ कामाकरिता वापरलेले		260	(c) Used for work only.
(द) इतर ..		23	(d) Others
	एकूण ..	356	Total

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 4.1 contd.

(1)	(2)	(3)	(2)
(२) तीन वर्षांवरील म्हशी—			<i>II. Females over three years—</i>
(अ) पैदाशीकरिता किंवा दुधाकरिता ठेवलेल्या—			(a) Breeding—
(१) दुभत्या	1,597		(i) Milch
(२) आटलेल्या व न व्यालेल्या	1,192		(ii) Dry and not calved even once.
(ब) कामाच्या	..		(b) Working
(क) इतर	24		(c) Others
एकूण	2,813		Total
(३) रेडके (तीन वर्षे व त्याखालील)	1,583		<i>III. Young stock three years and under)</i>
एकूण—म्हशी-रेडे	4,752		Total—Buffaloes
3. मेंढरे	2,873		Sheep
4. शेंक्या	9,191		Gaots
5. घोडे-सिंगरे	43		Horses and ponies
6. इतर जनावरे	404		Other livestock
एकूण—जनावरे	34,242		Total—Livestock
7. कोंबड्या, बदके वगैरे	24,831		Poultry

आकडे अस्थायी आहेत.

Figures are provisional.

आकडे संक्षिप्तात लिहिल्यामुळे काही ठिकाणी बेरजा जुळणार नाहीत.

Details may not add up to the totals due to rounding.

पहिली पशुधन गणना १९१९ मध्ये घेण्यात आली.

First Live stock Census was taken in 1919.

साधार.—पंचवार्षिक १४ वी पशुधन गणना, १९८७

Source.—Quinquennial 14th Livestock Census, 1987.

4. पशुसंबर्धन/ANIMAL HUSBANDRY

तबला क्रमांक/TABLE No. 4.2

जिल्हावार पशुधन/LIVESTOCK POPULATION IN EACH DISTRICT

1987

(हजारांत/in thousand numbers)

अनुक्रमांक Serial No	जिल्हा	गाई-बैल Cattle	म्हशी-रेडे Buffaloes	मेंढरे Sheep	शेळ्या Goats	एकूण जनानरे* Total Livestock	कोंबड्या, बदके बगैरे Total Poultry	District
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(2)
1	बृहन्मुंबई ..	13	107	15	28	169	199	Greater Bombay
2	ठाणे ..	550	214	2	196	976	1,427	Thane
3	रायगड ..	503	162	1	150	821	1,359	Raigad
4	रत्नागिरी ..	540	90	@	80	711	1,087	Ratnagiri
5	सिंधुदुर्ग ..	284	122	@	76	486	808	Sindhudurg
6	नाशिक ..	914	175	252	531	1,902	1,382	Nashik
7	धुळे ..	718	145	136	393	1,415	790	Dhule
8	जळगाव ..	683	296	37	434	1,470	487	Jalgaon
9	अहमदनगर ..	991	124	310	759	2,208	1,646	Ahmadnagar
10	पुणे ..	761	217	334	481	1,809	3,384	Pune
11	सातारा ..	458	294	365	321	1,449	1,785	Satara
12	सांगली ..	301	298	229	270	1,107	2,204	Sangli
13	सोलापूर ..	509	204	281	594	1,606	1,376	Solapur
14	कोल्हापूर ..	272	477	146	173	1,075	931	Kolhapur
15	औरंगाबाद ..	526	72	93	351	1,060	317	Aurangabad
16	जालना ..	447	63	52	248	822	199	Jalna
17	परभणी ..	736	141	50	382	1,325	289	Parbhani
18	बीड ..	614	158	190	369	1,344	458	Beed

19	नांदेड	..	706	195	53	352	1,332	334	Nanded
20	उस्मानाबाद	..	343	109	45	220	725	230	Osmanabad
21	लातूर	..	404	166	48	181	811	192	Latur
22	बुलढाणा	..	579	115	85	325	1,118	253	Buldana
23	अकोला	..	605	113	20	316	1,075	276	Akola
24	अमरावती	..	587	107	25	295	1,031	292	Amravati
25	यवतमाळ	..	798	122	10	421	1,367	616	Yavatmal
26	वर्धा	..	424	51	7	178	667	155	Wardha
27	नागपूर	..	700	83	21	303	1,121	434	Nagpur
28	भंडारा	..	746	150	3	296	1,213	673	Bhandara
29	चंद्रपूर	..	711	103	52	270	1,146	649	Chandrapur
30	गडचिरोली	..	556	80	13	197	880	600	Gadchiroli
	महाराष्ट्र राज्य	..	16,980	4,752	2,873	9,191	34,242	24,831	Maharashtra State

@ 500 पेक्षा कमी/Less than five hundred, *कुत्ती वगळून/Excludes dogs.

आकडे संक्षिप्तात लिहिल्यामुळे काही ठिकाणी बेरजा जुळणार नाहीत.

Details may not add up to the totals due to rounding.

आधार.—पंचवार्षिक १४ वी पशुधन गणना, १९८७.

Source.—Quinquennial 14th Livestock Census, 1987.

4. पशुसंवर्धन/ANIMAL HUSBANDRY

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 4.3

पशुसंवर्धनासंबंधीची संकीर्ण माहिती

MISCELLANEOUS STATISTICS RELATING TO ANIMAL HUSBANDRY

अनुक्रमांक Serial No.	वाच	३१ मार्च १९९१ रोजी As on 31st March 1991	Item (2)
(1)	(2)	(3)	(2)
1	पशु पैदास केंद्रे	12	Number of cattle breeding farms.
2	बकरे पैदास केंद्रे	1	Number of goat breeding farms.
3	नेष पैदास केंद्रे	9	Number of sheep breeding farms.
4	कुक्कुट पैदास व अंडी उत्रविण्याची केंद्रे .. .	4	Number of poultry breeding farms and central hatcheries.
5	सघन कुक्कुट सुधार केंद्रे	16	Number of intensive poultry development blocks.
6	आधारभूत ग्राम केंद्रे	48	Number of key village centres.
7	फिरती (पशुरोगसाथ नियंत्रण फिरते केंद्रे) ..	9	Number of mobile epizotic control units.
8	विभागीय कृत्रिम रेतन केंद्रे	49	Number of artificial insemination centres.
9	जिल्हा कृत्रिम रेतन केंद्रे	29	Number of district artificial insemination centres.
10	कृत्रिम रेतन उप केंद्रे—		Number of artificial insemination sub-centres—
	(अ) जिल्हा परिषदांबाबतिल	2,331	(a) Under Zilla Parishads.
	(ब) विभागीय कृत्रिम रेतन केंद्राबाबतिल ..	670	(b) Under regional artificial insemination centres.
	(क) आधारभूत ग्राम केंद्राबाबतिल	468	(c) Under key village centres.

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 4.3—contd.

(1)	(2)	(3)	(2)
11 पशुवैद्यकीय संस्था—			Number of veterinary institutions—
(अ) पशुवैद्यकीय सर्व चिकित्सालये ..	31†	(a) Veterinary polyclinics	
(ब) पशुवैद्यकीय रुग्णालये ..	2‡	(b) Veterinary hospitals	
(क) पशुवैद्यकीय दवाखाने (स्थानिक क्षेत्र) ..	808+7	(c) Veterinary dispensaries (Local area)	
(ड) फिरते पशुवैद्यकीय दवाखाने ..	38	(d) Mobile veterinary clinics	
(इ) पशुवैद्यकीय सहायक केंद्रे (स्थानिक क्षेत्र) ..	1,661+5	(e) Veterinary aid centres (Local area)	
(फ) फिरती विस्तारित व प्रात्यक्षिक केंद्रे ..	2	(f) Mobile extension cum demonstration centres,	

आकडे अस्थायी आहेत/Figures are provisional.

टीप/Note.—(१) †यामध्ये दापोली, परभणी व नागपूर येथील कृषि विद्यापीठाखालील प्रत्येकी एक धरून.

(1) Including one each under Agricultural Universities at Dapoli, Parbhani and Nagpur.

(२) ‡पुणे येथील कृषि विद्यापीठाखालील एक आणि मुंबई येथील 'सोसायटी फॉर प्रिव्हेंशन ऑफ क्रुएल्टी टू ऑनिमल्स' या संस्थेचे एक धरून.

(2) Including one at Pune under Agricultural University and one under 'Society for Prevention of Cruelty to Animals' at Bombay.

(३) बकरे पैदाम केंद्र व मेंढे पैदाम केंद्र ह्या संस्था येथे विकास महामंडळाकडे हस्तांतरित करण्यात आलेल्या आहेत.

(3) The institutions Goat development center and sheep development centre have been transferred to sheep Development Corporation.

आधार.—पशुसंवर्धन संचालक, महाराष्ट्र शासन, पुणे.

Source.—Director of Animal Husbandry, Government of Maharashtra, Pune

4. पशुसंवर्धन/ANIMAL HUSBANDRY

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 4.4

शासकीय व सहकारी क्षेत्रातील दुग्धशाळांमार्फत झालेले दुधाचे संकलन व वितरण
**COLLECTION AND DISTRIBUTION OF MILK BY DAIRIES IN GOVERNMENT
 AND CO-OPERATIVE SECTORS**
 1990-91

(लाख लिटरमध्ये /In lakh litres)

प्रतिदिनी सरासरी गार्डेचे व म्हशीचे दूध संकलन		
विभाग	Daily average collection of cow and buffalo milk	Division
(1)	(2)	(1)
1. मुंबई ..	0.23	Bombay
2. पुणे ..	12.47	Pune
3. नाशिक ..	7.20	Nashik
4. नागपूर ..	1.10	Nagpur
5. अमरावती ..	0.46	Amravati
6. औरंगाबाद ..	2.32	Aurangabad
	एकूण .. 23.78	Total

दुधाचे वितरण (प्रतिदिन सरासरी)/Distribution of milk

1. बृहन्मुंबई दूध योजना/Greater Bombay milk scheme	6.70 लाख लिटर/lakh Litres.
2. स्थानिक ग्रामीण दूध विक्री/Local Rural sale of milk	8.23 लाख लिटर/lakh Litres.
3. महानंदा दुग्धशाळेचे वितरण/Distribution of Mahananda dairy.	3.70 लाख लिटर/lakh Litres.

आवार.—आयुक्त, दुग्धशाळा विकास, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Commissioner of Dairy Development, Government of Maharashtra, Bombay.

4. पशुसंवर्धन/ANIMAL HUSBANDRY

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 4.5

दुग्धजन्य पदार्थांची उत्पादने व दूध शीतकरण केंद्रे
MILK PRODUCTS AND MILK CHILLING CENTRES
1990-91

अनु- क्रमांक Serial No.	उत्पादनाचे नाव	परिमाण	उत्पादन Production	Unit	Name of production
(1)	(2)	(3)	(4)	(3)	(2)
1	तूप ..	मे. टन	1,943.23	M. tonnes	Ghee
2	टेबल बटर	"	496.97	"	Table butter
3	पनीर ..	"	28.84	"	Paneer
4	चीज ..	"	59.74	"	Cheese
5	श्रीखंड ..	"	34.03	"	Shrikhand
6	मसाला दूध	लाख बाटल्या	8.20	Lakh Bottle	Masala milk
7	एनर्जी ..	"	90.98	"	Energy
8	आईस्क्रीम	लाख कप	0.67	Lakh Cups	Ice cream
9	मलईविरहित दूध भुकटो.	मे. टन	9,904.61	M. tonnes	Skimmed milk powder.
10	सफेद लोणी	"	4,449.16	"	White butter

(एक) शासकीय व सहकारी क्षेत्रातील दुग्धशाळांच्या
दूध शीतकरण केंद्रांची संख्या व त्यांची क्षमता.

(I) No. and capacity of milk chilling centres
in milk processing plants in Government
and Co-operative sector.

(अ) एकूण दूध शीतकरण केंद्रे
क्षमता (लाख लिटरमध्ये)

(a) Total milk chilling centres.
Capacity (in lakh litres).

(ब) शासकीय दूध शीतकरण केंद्रे
क्षमता (लाख लिटरमध्ये)

(b) Government milk chilling centres
Capacity (in lakh litres).

(क) सहकारी दूध शीतकरण केंद्रे
क्षमता (लाख लिटरमध्ये)

(c) Co-operative milk chilling centres.
Capacity (in lakh litres).

(दोन) सहकारी क्षेत्रातील दुग्धशाळा
दूध प्रक्रिया यंत्रांची संख्या
क्षमता (लाख लिटरमध्ये)

(II) Co-operative Dairies
Number of milk processing plants.
Capacity (in lakh litres).

बांधार.—आयुक्त, दुग्धव्यवसाय विकास, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Commissioner of Dairy Development, Government of Maharashtra, Bombay.

5. मत्स्यव्यवसाय/FISHERIES

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 5.1.

विविध खारवण आवारात झालेली माशांची आवक खारवण्यासाठी झालेला मिठाचा वापर आणि खारवलेले मासे

QUANTITY OF FISH BROUGHT FOR CURING, SALT ISSUED AND FISH REMOVED
1989-90

(मेट्रिक टनांत/in tonnes)

अनुक्रमांक Serial No.	आवार	खारवण्यासाठी आणलेले मासे Quantity of fish brought for curing	मिठाचा वापर Quantity of salt issued	खारविलेल्या माशांचे वजन Quantity of cured fish removed	Name of the yard (2)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(2)
1	बोरिया	....	....	....	Boria
2	जयगड	....	....	....	Jaigad
3	वरवडे	....	....	....	Warwade
4	मिरकर वाडा	265	53	200	Mirkarwada
5	रत्नागिरी (भाटचे)	*	....	....	Ratnagiri (Bhatye)
6	पूर्णगड	....	....	....	Purnagad
7	जैतापूर	....	....	....	Jaitapur
8	विजयदुर्ग	....	....	....	Vijaydurg
9	तारा मुंबरी	....	....	....	Tara mumbri
10	मालवण	....	....	....	Malwan
11	देवगड	....	....	....	Deogad
12	कोचरा	....	....	....	Kochara
13	माखर मच्छी संस्था	....	....	....	Sakhar Machi Society
एकूण		265	53	200	Total

* बंद पडलेली आवारे./Defunt yard.

आधार.—मत्स्यव्यवसाय संचालक, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Director of Fisheries, Government of Maharashtra, Bombay.

5. मत्स्यव्यवसाय/FISHERIES

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 5.2

मत्स्यव्यवसायासंबंधीची संकीर्ण माहिती/MISCELLANEOUS STATISTICS RELATING TO FISHERIES

1989-90

अनुक्रमांक Serial No. (1)	बाब (2)	परिमाण (3)	माहिती Particulars (4)	Units (3)	Item (2)
1	एकूण समुद्र किनारा ..	कि. मीटर	720	Kilometre	.. Total coastline of State
2	सागरी मत्स्यव्यवसाय करणारी खेडी/ गावठाणे.	संख्या	386	No.	.. Marine fishing villages/hamlets
3	मत्स्यव्यवसायात गुंतलेल्या होड्या ..	"	15,442	No.	.. Boats engaged in fishing
4	प्रत्येकी एक मे. टनाच्यावर वजन असलेल्या होड्या.	"	8,900	No.	.. Boats above one tonne
5	यंत्रसज्ज होड्या--				<i>Mechanised Boats--</i>
	(अ) खात्यानुसार	"	3,921	No.	.. (a) Departmentally
	(ब) अस्तित्वात असलेल्या (इतर संस्थांच्या घटक).	"	6,953	No.	.. (b) Existing (including mechani- sed by other agencies).
6	एकूण मत्स्योत्पादन--				<i>Fish Production--</i>
	(अ) सागरी	हजार मे. टन	402	Thousand tonnes	.. (a) Marine
	(ब) गोड्या पाण्याचे	"	49	"	.. (b) Inland

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 5.2—contd.

(१)	(२)	(३)	(४)	(३)	(२)
7	मत्स्यव्यवसायातील सहकारी संस्था	.. संख्या	..	1,547	No. .. Co-operative societies
8	त्यांच्या सभासदांची संख्या	.. हजारांत	..	190	Thousand .. Their membership
9	राज्यातील गोडे पाणी व्याप्त क्षेत्र	.. हजार हेक्टर	..	301	Thousand hectares .. Total Inland water spread area
10	मत्स्यबीज साठा--				<i>Carp fry stocked—</i>
	(अ) बाहेरून आणलेले ..	.. हजारात	..	1,64,672	Thousand .. (a) Imported
	(ब) स्थानिक रित्या पैदास केलेले	.. हजारात	..	55,787	Do. .. (b) Induced breeding
	(क) सायप्रिनस ..	.. हजारात	..	*	Do. .. (c) Cyprinus
11	मासळी खारवण्याची आवार केंद्रे	.. संख्या	..	7	No. .. Fish curing yards
12	मत्स्यव्यवसाय शिक्षण संस्था	.. संख्या	..	9	No. .. Fishery schools
13	सहकारी होड्या बांधणारी केंद्रे	.. संख्या	..	..	No. .. Co-operative boat building yard

बाब क्र. १० (ब) मध्ये समाविष्ट करण्यात आले आहेत.

आधार.—मत्स्यव्यवसाय संचालक, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

*Included in item No. 10(b).

Source.—Director of Fisheries, Government of Maharashtra, Bombay

5. मत्स्यव्यवसाय/FISHERIES

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 5.3

मासळीच्या प्रकारानुसार सागरी मत्स्योत्पादन/VARIETYWISE MARINE FISH PRODUCTION
1989-90

(टनात/in tonnes)

अनुक्रमांक Serial No.	प्रकार	ठाणे Thane	वृहन्मुंबई Greater Bombay	रायगड Raigad	रत्नागिरी Ratnagiri	सिंधुदुर्ग Sindhudurg	एकूण Total	वैविध्य Variety
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(2)
1	मुशी, पाकट, वागळी	389	3,929	918	1,057	302	6,595	Elasmobranches
2	बाम	45	2,109	1	13	32	2,200	Eels
3	शिगाडा, शिंगटी	361	2,076	243	4,034	1,596	8,310	Catfishes
4	कर्ली, दाताळी	253	1,905	346	522	347	3,373	Chirocentrus
5	पेढवा पेठी मिलाजी, तारली	14	450	2,150	862	2,997	6,473	Sardines
6	भिंगपाला	53	1,536	102	116	4	1,811	Hilsa-Alisha
7	मांदेली	10,388	7,715	1,593	518	....	20,214	Anchoviella
8	काटी	982	1,896	534	12	....	3,424	Thrissoecles
9	खवली, पातुडी	....	47	102	1,637	730	2,516	Othercluedia
10	बोंबिल	41,583	5,725	1,320	20	....	48,648	Harpodon Neherias
11	करकरा, खजुरा	68	556	23	1	6	654	Perchaos
12	तांब	1	243	..	..	8	252	Red Snapper
13	दाढा, रावस	63	111	63	5	15	257	Polynomids
14	घोळ, कोय	773	374	52	78	51	328	Sciaemids
15	बळा वाकटी	3,787	6,541	3,481	7,362	3,573	24,744	Ribbon fish

तबता क्रमांक/TABLE No. 5.3—Contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(2)	
16	डोमा, धोडी ..	..	1,722	8,639	1,760	3,882	2,130	18,133	Otalithes sp.
17	खरबा बांगडा ..	..	100	1,220	1,588	837	975	4,720	Caranx
18	तरंगा ..	..	5,123	1,997	429	209	377	8,135	Pomfrets
19	हलवा ..	..	44	386	28	77	243	778	Black Pomfrets
20	बांगडा ..	..	2	320	448	21,800	20,799	43,369	Mackerai
21	सुरमई, डागोळ, फलई ..	..	117	2,488	408	2,402	839	6,254	Seer fish
22	गेंदर, कृपा ..	..	3	884	110	3,292	198	4,487	Tunnies
23	तेडेली ..	..	4	247	494	..	89	834	Bregnaores Noelillanid
24	लेप ..	..	3	1,305	374	2,149	307	4,138	Soles
25	कोकरी बाबी दोके ..	..	..	473	5	113	3,058	3,649	Leiggnathus
26	खाप ..	..	..	29	..	7	440	476	Carangids small
27	चिराटी राणी बामण ..	..	182	6,659	22	2,182	766	9,811	Upenaides sp.
28	कोळंबी ..	..	3,510	20,230	5,275	5,471	744	35,230	Prawns
29	जवळा, करंदी ..	..	17,310	40,486	24,817	3,470	76	86,159	Shrimps
30	शेंवंड ..	..	98	305	104	93	4	604	Lobsters
31	सौदाळा ..	..	11	18	28	280	578	915	Lactarius
32	म्हाकूळ ..	..	129	5,020	141	3,920	1,141	10,351	Cattle fish & Squids.
33	इतर ..	..	1,312	12,431	6,040	9,383	4,584	33,750	Miscellaneous
	एकूण ..	..	88,430	1,38,350	52,999	75,808	47,009	4,02,592	Total

आधार.—मत्स्यव्यवसाय संचालक, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Director of Fisheries, Government of Maharashtra, Bombay.

5. मत्स्यव्यवसाय/FISHERIES

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 5.4.

मत्स्योत्पादनाची विल्हेवाट (सागरी व भूजल)
DISPOSITION OF FISH CATCH (MARINE AND INLAND)
1989-90

विल्हेवाटीचा प्रकार (1)	मत्स्योत्पादन (टनांत) Fish product (Tonnes) (2)	Type of disposition (1)
विक्रीसाठी ताजे मासे ..	2,84,131	Marketing fresh
गोटविष्याकरिता ..	....	Freezing
वाळविष्याकरिता ..	1,35,831	Sun-dried
खारविष्याकरिता ..	6,731	Salted
ढबा बंद मासे ..	*	Canning
खताकरिता ..	23,779	Reduction
इतर ..	N.A.	Miscellaneous purpose
एकूण	3,50,472	Total

*बाब १ मध्ये समाविष्ट/Including in item one.

N.A.—उपलब्ध नाही/Not available.

आधार.—मत्स्यव्यवसाय संचालक, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Director of Fisheries, Government of Maharashtra, Bombay.

6. वने/FORESTS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 6.1

वनव्याप्त क्षेत्रांचे वर्गीकरण/CLASSIFICATION OF FOREST AREA

(क्षेत्र चौ. कि. मीटरमध्ये/Area in Sq. Kilometers)

अनुक्रमांक Serial No. (1)	प्रकार (2)	१९८९-९० च्या अखेरीस असलेले As at the end of 1989-90 (3)	Class of Forest (2)
1	राखीव]	 41,520	Reserved
2	संरक्षित]	 15,303	Protected
3	अवर्गीकृत	 5,973	Unclassed
		एकूण .. 62,796 ..	Total

टीप.—वरील वनव्याप्त क्षेत्र शासकीय व्यवस्थापनाखाली आहे.

Note.—The above forest area is under administration of the State.

आधार.—मुख्य वन संरक्षक, महाराष्ट्र शासन, नागपूर.

Source.—Chief Conservator of Forests, Government of Maharashtra, Nagpur.

6. वने/FORESTS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 6.2.

मुख्य आणि गौण वनोत्पादन*
 PRODUCTION OF MAJOR AND MINOR FOREST PRODUCT*

वृत्तक्रमांक Serial No.	बाब	1989-90	Item
(1)	(2)	(3)	(2)
1	इमारतीचे लाकूड—		Timber—
	(अ) उत्पादन (हजार घन मीटर) ..	116	(a) Quantity (thousand cubic metres).
	(ब) मूल्य (हजार रुपयांत) ..	4,६1,652	(b) Value (thousand Rs.)
2	जळाऊ लाकूड—		Firewood—
	(अ) उत्पादन (हजार घन मीटर) ..	268	(a) Quantity (thousand cubic metres).
	(ब) मूल्य (हजार रुपयांत) ..	37,735	(b) Value (thousand Rs.)
3	गौण वनोत्पादन—(मूल्य हजार रुपयांत)		Minor forest products— (Value in thousand Rs.)
	(अ) बांबू	1,30,967	(a) Bamboo
	(ब) गवत इत्यादी	5,892	(b) Grass and grazing
	(क) विडी पाने	5,75,479	(c) Bidi leaves
	(ड) इतर उत्पादन	10,080	(d) Other product.

*अस्थायी/Provisional

आधार.—मुख्य वन संरक्षक, महाराष्ट्र शासन, नागपूर.

Source.—Chief Conservator of Forests, Government of Maharashtra, Nagpur.

7. उद्योग आणि खानकाम/INDUSTRY AND MINING

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 7.1

चालू कारखान्यांचे कामगारांच्या संख्येनुसार वर्गीकरण

DISTRIBUTION OF WORKING FACTORIES ACCORDING TO WORKING STRENGTH
1989*

अनुक्रमांक Serial No.	कामगारांचा कामावरील दैनिक सरासरीचा गट Strangth average daily employment	चालू कारखाने (संख्या) Working Factories (No.)	त्यातील एकूण कामगारांची दैनिक सरासरी Average daily number of workers (संख्या No.)
(1)	(2)	(3)	(4)
1	Less than 10 पेक्षा कमी	10,201	49,963
2	10 to 19	5,609	74,744
3	20 to 49	4,095	1,21,902
4	50 to 99	1,456	99,081
5	100 to 499	1,294	2,74,928
6	500 to 999	222	1,56,238
7	1,000 to 4,999	170	3,14,172
8	5,000 व त्याहून अधिक/and above	10	69,037
एकूण/Total		2,30,57	11,60,065

*अस्थायी/Provisional

भाषाट—औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Directorate of Industrial Safty and Health, Government of Maharashtra, Bombay

7. उद्योग आणि खानकाम/INDUSTRY AND MINING

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 7.2

कारखाने व कामगारांची कामावरील दैनिक सरासरी यांचे उद्योगाच्या प्रमुख गटानुसार वर्गीकरण

FACTORIES WITH AVERAGE DAILY EMPLOYMENT CLASSIFIED ACCORDING TO MAJOR GROUPS OF INDUSTRIES
1989*

अनुक्रमांक Serial No. (1)	कारखान्याचे प्रमुख वट (2)	प्रत्येक गटातील चालू कारखाने (संख्या) Working factories (No.) (3)	त्यातील कामगारांची दैनिक सरासरी (संख्या) Average daily workers (No.) (4)	Major groups (2)
1	शेती, जंगल व खानकाम आणि पशुधन	50	1,603	Agriculture, forestry and mining and livestock production.
2	अन्न पदार्थांचे उत्पादन अंबाडी	2,239	1,14,893	Manufacture of food products.
3	पेथे	80	7,012	Manufacture of beverages.
4	तंबाखू व तंबाखूचे पदार्थ यांचे उत्पादन	27	3,694	Manufacture of tobacco and tobacco products.
5	सुती कापडाचे उत्पादन	2,780	2,13,031	Manufacture of cotton textiles.
6	लांकर, रेशीम व कृत्रिम तंतूच्या आणि ताग, अंबाडी व मेस्टा यांच्या कापडाचे उत्पादन.	982	36,775	Manufacture of wool, silk and synthetic fibre textiles and manufacture of jute, hemp and mesta textiles.
7	कापडाच्या वस्तूंचे उत्पादन (पादत्राणे सोडून सर्व बापरावयाच्या वस्तू).	731	20,452	Manufacture of textile products (including wearing apparel other than footwear).
8	लाकूड आणि लाकडाच्या वस्तू, फर्निचर वगैरे यांचे उत्पादन	3,040	15,664	Manufacture of wood and wood products furniture and fixtures.
9	कागद, कागदाच्या वस्तू, आणि तत्सम उद्योग.	1,169	51,146	Manufacture of paper and paper products and allied industries.
10	कातडी, कातड्याच्या आणि केसाळ कातड्याच्या वस्तूंचे उत्पादन (दुरुस्ती सोडून).	80	2,727	Manufacture of leather and leather and fur products (except repairs).
11	रबर, प्लॅस्टिक, पेट्रोलियम व दगडी कोळसा यांच्या पदार्थांचे उत्पादन.	1,168	46,473	Manufacture of rubber, plastic, petroleum and coal products.

तबता क्रमांक/TABLE No. 7.2—contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(2)
12	रसायने, रसायनिक पदार्थांचे उत्पादन (पेट्रोलियम व दगडी कोळसा यांचे पदार्थ सोडून).	1,627	1,13,254	Manufacture of chemicals and chemical products (except products of petroleum and coal).
13	अधातू खनिज पदार्थांचे उत्पादन	1,080	44,121	Manufacture of non-metallic mineral products.
14	मूलभूत धातू व मिश्र धातू	845	76,670	Basic metal and alloys industries.
15	धातूंच्या वस्तू व सुटे भाग यांचे उत्पादन (यंत्रे व परिवहन सामुग्री सोडून).	1,762	47,099	Manufacture of metal products and parts (except machinery and transport equipments).
16	यंत्रसामुग्री, यांत्रिक हत्यारे आणि सुटे भाग यांचे उत्पादन (विद्युत यंत्रसामुग्री सोडून).	1,591	95,856	Manufacture of machinery, machine tools and parts (except electrical machinery.)
17	विद्युत यंत्रसामुग्री, साधने, उपकरणे व पुरवठा व सुटे भाग	1,132	72,750	Manufacture of electrical machinery, apparatus, appliances and supplies and parts.
18	परिवहन सामुग्री व सुटे भाग यांचे उत्पादन	304	1,00,071	Manufacture of transport equipments and parts.
19	इतर उत्पादक कारखाने	499	18,641	Other manufacturing industries.
20	विद्युत, वायु, बाष्प	199	17,196	Electricity, gas and steam.
21	जल योजना आणि पुरवठा व सफाई सेवा	74	2,989	Water works and supply and sanitary services.
22	संकीर्ण, घाऊक आणि किरकोळ व्यापार उद्योगाखालील नोंदविलेल्या आस्थापना.	901	9,535	Establishments registered under miscellaneous wholesale and retail trade industries.
23	बांधकाम व संलग्न कामे भू, जल व हवाई वाहतूक. वाहतुकीशी संबंधित वळणवळण सेवा.	17	6,566	Construction and activities allied to construction, land, water and air transport, communications, services incidental to transport.
24	साठवण आणि गोदामे	42	847	Storage and warehousing.
25	स्थावर मालमत्ता व व्यावसायिक सेवा, शैक्षणिक, वैद्यकीय व आरोग्य सेवा, आंतरराष्ट्रीय व अन्य राज्य क्षेत्रांतील उपक्रम अन्यत्र अवर्गीकृत सेवा व उचित वर्गीकरण शक्य नसलेली कामे	33	2,061	Education, medical, real estate and business services and health services, international and other extra territorial bodies, services not elsewhere classified and activities not adequately defined.
26	मनोरंजन व सांस्कृतिक सेवा	17	509	Recreational and cultural services.
27	वैयक्तिक सेवा	28	1,414	Personal services.
28	दुरुस्ती सेवा	560	37,016	Repair services.
	एकूण ..	23,057	11,60,065	.. Total

*अस्थायी/Provisional

आधार.—औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य संचालनालय महाराष्ट्र शासन, मुंबई. Source.—Directorate of Industrial Safety and Health, Government of Maharashtra, Bombay.

7. उद्योग आणि खानफाम/INDUSTRY AND MINING

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 7.3

चालू कारखाने आणि त्यातील कामगारांची जिल्हावार संख्या

WORKING FACTORIES AND AVERAGE DAILY NUMBER OF WORKERS IN EACH DISTRICT 1989*

अनुक्रमांक Serial No. (1)	जिल्हा (2)	चालू कारखा- त्यांची संख्या Working factories (No.) (3)	कामगारांची दैनिक सरासरी संख्या Average daily workers (No.) (4)	District (2)
1	बृहन्मुंबई ..	7,971	4,62,956	Greater Bombay
2	ठाणे ..	1,869	1,22,244	Thane
3	रायगड ..	223	23,024	Raigad
4	रत्नागिरी ..	161	6,004	Ratnagiri
5	सिंधुदुर्ग ..	131	2,815	Sindhudurg
6	नाशिक ..	1,046	52,072	Nashik
7	धुळे ..	312	11,254	Dhule
8	जळगाव ..	601	26,687	Jalgaon
9	अहमदनगर ..	487	26,950	Ahmednagar
10	पुणे ..	2,404	1,39,121	Pune
11	सातारा ..	240	18,841	Satara
12	सांगली ..	494	16,865	Sangli
13	सोलापूर ..	1,896	30,154	Solapur
14	कोल्हापूर ..	1,021	38,014	Kolhapur
15	औरंगाबाद ..	479	32,614	Aurangabad
16	जालना ..	151	5,763	Jalna
17	परभणी ..	114	3,926	Parbhani
18	बीड ..	111	5,830	Beed
19	नांदेड ..	138	9,052	Nanded
20	उस्मानाबाद ..	31	2,693	Osmanabad
21	लातूर ..	34	4,428	Latur
22	बुलढाणा ..	188	8,401	Buldana
23	अकोला ..	307	12,861	Akola
24	अमरावती ..	290	8,011	Amravati
25	यवतमाळ ..	156	7,700	Yavatmal
26	वर्धा ..	131	9,305	Wardha
27	नागपूर ..	1,249	50,691	Nagpur
28	भंडारा ..	472	7,010	Bhandara
29	चंद्रपूर ..	286	14,084	Chandrapur
30	गडचिरोली ..	64	695	Gadchiroli
	महाराष्ट्र राज्य ..	23,057	11,60,065	Maharashtra State

*अस्थायी/Provisional

बाधक.— औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Directorate of Industrial Safty and Health, Government of Maharashtra, Bombay.

7. उद्योग आणि खानकाम/INDUSTRY AND MINING

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 7.4

महाराष्ट्र राज्यातील उत्पादक भांडवल, औद्योगिक उत्पादन आणि मूल्यवृद्धी
PRODUCTIVE CAPITAL OUTPUT AND VALUE ADDED BY MANUFACTURE IN MAHARASHTRA STATE
1988-89

(रुपये कोटीत/Rs. in crore)

अनुक्रमांक Serial No.	उद्योग गट	उत्पादक भांडवल Productive capital	उत्पादन Total output	मूल्यवृद्धी Value added	Industry group
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(2)
1	खाद्य वस्तू	1,314	4,673	474	Food products.
2	पेये, तंबाखू व संबंधित पदार्थ	179	432	101	Beverages, tobacco and related products.
3	सुती कापड	293	1,631	345	Cotton textiles.
4	लोकर, रेशीम व मनुष्य निमित्त तंतुचे कापड	557	1,527	256	Wool, silk and man made fibre textiles.
5	ताग व इतर वनस्पतीजन्य तंतुचे कापड (कापूस व काथ्या सोडून).	..	..	..	Jute and other vegetable fibre textiles. (except cotton and coir)
6	कापडाच्या वस्तू (परिधान कारभ्याच्या वस्तूंसहित).	175	698	132	Textile products (including wearing apparel).
7	लाकडाच्या वस्तू, फर्निचर इत्यादी	24	75	14	Wood and wood products, furniture and fixtures.
8	कागद व कागदाच्या वस्तू, मुद्रण, प्रकाशन व संबंधित उद्योग.	619	1,026	250	Paper and paper products and printing, publishing and allied industries.
9	कातडी व कातड्याच्या, केसाल कातड्याच्या व कातड्याच्या पर्यायी वस्तू.	34	112	29	Leather and products of leather, fur and substitutes of leather

10	मूलभूत रसायने व रासायनिक पदार्थ (पेट्रोलियम आणि कोळसा यांचे उत्पादन सोडून)	2,778	6,217	1,323	Basic Chemicals and chemical products. (except products of petroleum and coal)	
11	रबर, प्लॅस्टिक, पेट्रोलियम व कोळसा यांचे पदार्थ व अणु इंधनाची प्रक्रिया.	1,117	4,483	724	Rubber, plastic, petroleum and coal products, and processing of nuclear fuels.	
12	अघातू खनिज पदार्थ	..	452	727	169	Non-metallic mineral products.
13	मूलभूत धातू व मिश्र धातू	..	1,111	3,253	400	Basic metal and alloys industries.
14	धातूच्या वस्तू व सुटे भाग यंत्रे व सामग्री सोडून.	440	1,463	360	Metal products and parts except machinery and equipment.	
15	परिवहन सामग्री सोडून इतर सर्व यंत्रसामग्री	1,865	4,745	1,220	Machinery and equipment other than transport equipment.	
16	परिवहन सामग्री व सुटे भाग	..	1,601	3,532	760	Transport equipment and parts.
17	उत्पादन करणारे इतर उद्योग	..	210	399	80	Other manufacturing industries.
18	इतर	..	6,673	4,231	1,267	Others.
सर्व उद्योग		..	19,442	39,224	7,904	.. All industries

टीप.—आकडे अस्थायी आहेत व वार्षिक उद्योग पाहणी, १९८८-८९ वर आधारित आहेत.

Note.—Figures are provisional and are based on Annual Survey of Industries, 1988-89.

आधार —अर्थ व मांशिकी संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Directorate of Economics and Statistics, Government of Maharashtra, Bombay.

7. उद्योग आणि खानकाम/INDUSTRY AND MINING

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 7.5

कापड गिरण्यांतील सरासरी गैरहजेरी
 AVERAGE PERCENTAGE OF ABSENTEEISM IN THE COTTON TEXTILE INDUSTRY
 1990

क्रमांक Serial No.	केंद्रे		सरासरी गैरहजेरी (शेकडेवारीत) Average percentage of absenteeism	Centres
(1)	(2)		(3)	(2)
1	मुंबई	..	18.09	Bombay.
2	सोलापूर	..	17.50	Solapur.
3	नागपूर	..	25.05	Nagpur.
4	जळगाव	..	18.32	Jalgaon.
5	नांदेड	..	34.83	Nanded.
6	औरंगाबाद	..	19.52	Aurangabad.
7	इतर केंद्रे	..	23.08	Other centres.
	एकूण केंद्रे	..	19.01	All centres

संस्कार.—कामगार आयुक्त, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Commissioner of Labour, Government of Maharashtra, Bombay.

7. उद्योग आणि खानकाम/INDUSTRY AND MINING

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 7.6

औद्योगिक विवाद/INDUSTRIAL DISPUTES
1990

अनुक्रमांक Serial No.	बाब	माहिती Particulars	Item
(1)	(2)	(3)	(2)
1 कापड गिरण्या—		Textiles—	
(अ)	तंट्यांची संख्या	13	(a) Number of disputes.
(ब)	भाग घेतलेल्या कामगारांची संख्या ..	11,751	(b) Number of workers involved
	(१) प्रत्यक्ष	11,741	(1) Directly.
	(२) अप्रत्यक्ष	10	(2) Indirectly.
(क)	वाया गेलेले एकूण श्रमदिन ..	23,55,923	(c) Number of mandays lost.
2 यंत्रोत्पादक कारखाने—		Engineering—	
(अ)	तंट्यांची संख्या	69	(a) Number of disputes.
(ब)	भाग घेतलेल्या कामगारांची संख्या ..	13,882	(b) Number of workers involved
	(१) प्रत्यक्ष	13,362	(1) Directly.
	(२) अप्रत्यक्ष	520	(2) Indirectly.
(क)	वाया गेलेले एकूण श्रमदिन ..	14,09,316	(c) Number of mandays lost.
3 संकीर्ण—		Miscellaneous—	
(अ)	तंट्यांची संख्या	41	(a) Number of disputes.
(ब)	भाग घेतलेल्या कामगारांची संख्या ..	9,821	(b) Number of workers involved
	(१) प्रत्यक्ष	9,399	(1) Directly.
	(२) अप्रत्यक्ष	422	(2) Indirectly.
(क)	वाया गेलेले एकूण श्रमदिन ..	11,68,935	(c) Number of mandays lost.
4 एकूण—		Total—	
(अ)	तंट्यांची संख्या	123	(a) Number of disputes.
(ब)	भाग घेतलेल्या कामगारांची संख्या ..	35,454	(b) Number of workers involved
	(१) प्रत्यक्ष	34,502	(1) Directly.
	(२) अप्रत्यक्ष	952	(2) Indirectly.
(क)	वाया गेलेले एकूण श्रमदिन ..	49,34,174	(c) Number of mandays lost.

आकडे अस्थायी आहेत./Figures are provisional.

आधार.—कामगार आयुक्त, महाराष्ट्र शासन, मुंबई. *Source.*—Commissioner of Labour, Government of Maharashtra, Bombay.

7. उद्योग आणि खानकाम/INDUSTRY AND MINING

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 7.7

कापड उद्योगाची माहिती (गिरणी विभाग)/WORKING OF COTTON TEXTILE INDUSTRY (MILL SECTOR)
1989-90

अनु क्रमांक Serial No.	विभाग	गिरण्यांची संख्या Number of mills as at the end of March 1990	कामगारांची संख्या Employees on roll at the end of March 1990 (No.)	३१ मार्च १९९० रोजी As on 31st March 1990		Region
				स्थापित चाल्या (हजारात) Spindles installed ('000 No.)	माग (शंभरात) Looms installed ('00 No.)	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(2)
1	महाराष्ट्र ..	122	2,22,452	4,977	627	Maharashtra.
(a)	मुंबई शहर ..	54	1,32,064	3,034	493	Bombay City.
(b)	उर्वरित महाराष्ट्र ..	68	90,388	1,943	144	Rest of Maharashtra.

आधार.—वस्त्रनिर्माण आयुक्त, भारत सरकार, मुंबई.

Source.—Textile Commissioner, Government of India, Bombay.

7. उद्योग आणि खणकाम/INDUSTRY AND MINING

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 7.8

खनिज उत्पादन/MINERAL PRODUCTION
1990

अनुक्रमांक/ Serial No.	खनिज पदार्थ	उत्पादन (हजार टनांत) Production (in thousand tonnes)	मूल्य (हजार रुपयांत) Value (in thousand Rs.)	Minerals
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
1	क्रोमाईट	..	..	Chromite.
2	उगडी कोळसा	N.A.	N.A.	Coal.
3	कच्चे लोखंड	736	4,186	Iron Ore.
4	चुनखडी	5,8०8	1,47,802	Lime stone.
5	कच्चे मँगनीज	262	1,67,168	Manganese Ore.
6	कंबोलिन (नैसर्गिक) @	3	77	Kaolin (Natural)@
7	गेर	2	70	Ochre.
8	बाँक्साईट	561	39,952	Bauxite.
9	सिलिका सॅंड	196	9,156	Silica sand
10	मीठ*	219	N.A.	Salt*
11	कायनाईट	15	7,916	Kyanite.
12	कोरंडम	**	570	Corundum.
13	डोलोमाईट	22	1,401	Dolomite.
14	सॅंड (इतर)	707	8,828	Sand (Others)
15	बेराईट	..	..	Barytes.
16	सिलीमानाईट	7	6,613	Sillimanite.

टीप.—(1) आकडे अस्थायी आहेत. Note.—Figures are provisional.

(2) @चायना क्ले म्हणून ओळखला जातो/Known as China Clay.

(3) *सहाय्यक मीठ आयुक्त, मुंबई यांनी कळविल्याप्रमाणे/As reported by the Assistant Salt Commissioner, Bombay.

(4) N. A. = उपलब्ध नाही/Not available

(5) ** आकडे ५०० टनांखालील आहेत/Less than 500 tonnes

संस्था.—भारतीय खण केंद्र, नागपूर. Source.—Indian Bureau of Mines, Nagpur

7. उद्योग आणि खाणकाम/INDUSTRY AND MINING

तक्ता क्रमांक, TABLE No. 7.9

औद्योगिक उत्पादन/INDUSTRIAL PRODUCTION
1990

अनुक्रमांक Serial No.	वस्तुचे नाव	परिमाण	उत्पादन Production	Unit	Name of Item
(1)	(2)	(3)	(4)	(3)	(2)
1	कोळसा	.. हजार टन	11,469	Thousand tonne	Coal (inc-lignite)
2	पेट्रोलियम (कूड)	.. ..	21,306	Do.	Petroleum (crude)
3	माखर	.. ..	4,008.0	Do.	Sugar
4	मीठ	.. ..	219.2	Do.	Salt
5	सर्व प्रकारचे सूत	.. टन	2,92,875	Tonnes	All yarn.
6	सर्व प्रकारचे कापड	.. हजार मीटर	9,94,724	Thousand meters.	All cloth
7	पेट्रोलियमचे (रिफायनरी) उत्पादन.	हजार टन	11,076	Thousand tonnes	Petroleum (refinery) products.
8	तयार पोलाद	.. ..	407.4	Do.	Finished steel
9	पोलादाची लगड	.. ..	145.1	Do.	Steel ingots
10	कठीण मिश्र धातु	.. ..	118.9	Do.	Ferro Alloys
11	रेल्वे डब्वे	.. संख्या	26	Number	Railway Coaches
12	वनस्पती	.. हजार टन	103.4	Thousand tonnes.	Vanaspati

साधन.—केंद्रीय सांख्यिकी संघटना, मासिक
अहवाल.

Source.—Central Statistical Organisation
Monthly Returns.

8. वीज/ELECTRICITY

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 8.1

विजेची स्थापित क्षमता उत्पादन आणि वापर
 INSTALLED CAPACITY, GENERATION AND CONSUMPTION OF ELECTRICITY
 1989-90

अनुक्रमिक Serial No (1)	बाब (2)	माहिती Particulars (3)	Item (2)
1.	स्थापित क्षमता (३१ मार्च १९९० रोजी) (हजार किलोवॉटमध्ये) ॥		<i>Installed Capacity (As on 31st March 1990) (Thousand Kw.)</i>
	(अ) बाष्प	5,962	(a) Steam
	(ब) नैसर्गिक वायू	672	(b) Gas
	(क) जल	1,544	(c) Hydro
	(ड) अणुशक्तीजन्य	190	(d) Nuclear
	एकूण	8,368	Total
2.	उत्पादन (दशलक्ष किलोवॉट तास) ॥		<i>Electricity Generated— (Million Kwh.)</i>
	(अ) बाष्प	27,078	(a) Steam
	(ब) नैसर्गिक वायू	2,476	(b) Gas
	(क) जल	5,011	(c) Hydro
	(ड) अणुशक्तीजन्य	695	(d) Nuclear
	एकूण	35,260	Total
3.	वापर (दशलक्ष किलोवॉट तास) ॥		<i>Electricity Consumed— (Million Kwh)</i>
	(अ) घरेलू वापर	4,683	(a) Domestic
	(ब) व्यापार उद्दिभासाठी झालेला वापर	2,007	(b) Commercial
	(क) उद्योगधंद्याकरिता झालेला वापर ..	13,920	(c) Industrial
	(ड) वाहन चालविण्यासाठी	921	(d) Traction
	(ई) इतर	7,470	(e) Others
	एकूण	29,001	Total

टीप.—(१) आकडे अस्थायी आहेत व ते केवळ सार्वजनिक सेवा उद्योग संबंधातील आहेत.

(२) अणुशक्तीजन्य स्थापित क्षमता तारापूर अणुशक्तीजन्य विद्युत केंद्राच्या ५० टक्क्यांहून अधिकी दाखविची आहे.

Note.—(1) The figures are provisional. They relate to public utilities only.

(2) Nuclear installed capacity has been shown as 50 per cent. of Tarapur Nuclear Power House.

साधन—महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळ,
मुंबई.

*Source.—Maharashtra State Electricity Board,
Bombay.*

8. वीज/ELECTRICITY

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 8.2

त्रिजेचा पुरवठा झालेली शहरे व खेडी/TOWN AND VILLAGES ELECTRIFIED

(३१ मार्च १९८९ रोजी/As on 31st March 1989)

अनुक्रमांक Serial No.	जिल्हा (2)	विद्युत पुरवठा झालेल्या शहरांची व खेड्यांची संख्या No. of towns and villages electrified		District
		(1)	(3)	
1	बृहन्मुंबई	..	1	Greater Bombay
2	ठाणे	..	1,765	Thane
3	रायगड	..	1,836	Raigad
4	रत्नागिरी	..	1,395	Ratnagiri
5	सिंधुदुर्ग	..	694	Sindhudurg
6	नाशिक	..	1,758	Nashik
7	धुळे	..	1,487	Dhule
8	जळगांव	..	1,490	Jalgaon
9	अहमदनगर	..	1,511	Ahmadnagar
10	पुणे	..	1,740	Pune
11	सातारा	..	1,422	Satara
12	सांगली	..	697	Sangli
13	सोलापूर	..	1,106	Solapur
14	कोल्हापूर	..	1,139	Kolhapur
15	औरंगाबाद	..	1,257	Aurangabad
16	जालना	..	904	Jalna
17	परभणी	..	1,431	Parbhani
18	बीड	..	1,202	Beed
19	नांदेड	..	1,436	Nanded
20	उस्मानाबाद	..	712	Osmanabad
21	लातूर	..	890	Latur
22	बुलढाणा	..	1,277	Buldana
23	अकोला	..	1,548	Akola
24	अमरावती	..	1,707	Amravati
25	यवतमाळ	..	1,744	Yavatmal
26	वर्धा	..	1,009	Wardha
27	नागपूर	..	1,658	Nagpur
28	भंडारा	..	1,629	Bhandara
29	चंद्रपूर	..	1,461	Chandrapur
30	गडचिरोली	..	1,507	Gadchiroli
महाराष्ट्र राज्य			39,413	Maharashtra State

साधन.--महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळ, मुंबई.

Source.--Maharashtra State Electricity Board, Bombay.

१. संयुक्त भांडवली संस्थां/JOINT STOCK COMPANIES

तस्मात् क्रमांक/TABLE No. 9.1

३१ मार्च १९९० रोजी चालू असलेल्या संयुक्त भांडवली संस्था
NUMBER OF JOINT STOCK COMPANIES AS ON 31ST MARCH 1990

अनुक्रमांक Serial No.	जिल्हा	शेअर भांडवल असलेल्या कंपन्या Companies limited by shares		हमीने मर्यादित असलेल्या व नफ्या- साठी काम न करणाऱ्या कंपन्या Companies limited by guarantee and asso- ciations not for profit		एकूण Total	District
		सार्वजनिक Public	खाजगी Private	सार्वजनिक Public	खाजगी Private		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(2)
1	बृहन्मुंबई	3,061	34,851	313	57	38,282	Greater Bombay
2	ठाणे	20	1,326	1	..	1,347	Thane
3	रायगड	1	65	..	..	66	Raigad
4	रत्नागिरी	1	29	..	..	30	Ratnagiri
5	सिंधुदुर्ग	..	11	..	1	12	Sindhudurg
6	नाशिक	12	414	9	2	437	Nashik
7	धुळे	1	67	..	..	68	Dhule
8	जळगांव	15	165	..	..	180	Jalgaon
9	अहमदनगर	16	159	5	..	180	Ahmednagar
10	पुणे	99	3,051	48	10	3,208	Pune
11	सातारा	20	169	..	..	189	Satara
12	सांगली	16	161	..	..	177	Sangli
13	सोलापूर	3	163	..	..	166	Solapur
14	कोल्हापूर	32	346	4	..	382	Kolhapur
15	औरंगाबाद	19	308	2	..	329	Aurangabad
16	जालना	..	17	..	..	17	Jalna
17	परभणी	1	12	..	..	13	Parbhani
18	बीड	..	7	..	..	7	Beed
19	नांदेड	3	37	1	..	41	Nanded
20	उस्मानाबाद	1	7	..	..	8	Osmanabad
21	लातूर	1	11	..	..	12	Latur
22	बुलढाणा	3	12	..	..	15	Buldana
23	अकोला	14	59	2	..	75	Akola
24	अमरावती	7	82	..	..	89	Amravati
25	यवतमाळ	7	25	..	..	32	Yavatmal
26	वर्धा	3	27	1	..	31	Wardha
27	नागपूर	80	857	12	4	953	Nagpur
28	भंडारा	3	32	..	..	35	Bhandara
29	चंद्रपूर	2	13	4	..	19	Chandrapur
30	गडचिरोली	1	..	..	..	1	Gadchiroli
महाराष्ट्र राज्य		3,442	42,483	402	74	46,401	Maharashtra State

भाषांतर--कंपनी व्यवहार खाते, उद्योग मंत्रालय,
भारत सरकार, नवी दिल्ली.

Source.—Department of Company Affairs,
Ministry of Industry, Governme-
nt of India, New Delhi.

10. बँका/BANKS
तक्ता क्रमांक/TABLE No. 10.1

बँक कार्यालये असलेल्या ठिकाणांची व बँक कार्यालयांची जिल्हावार संख्या
NUMBER OF PLACES HAVING BANKING OFFICES AND NUMBER OF BANKING OFFICES
IN EACH DISTRICT
(३१ मार्च १९८९ रोजी/As on 31st March 1989)

बनुक्रमांक Serial No.	जिल्हा (2)	बँक कार्यालये असलेल्या ठिकाणांची संख्या No. of places having banking offices		एकूण बँक कार्यालयांची संख्या Total No. of banking offices	District (2)	
		(1)	(3)			(4)
1	बृहन्मुंबई	..	..	1,114	Greater Bombay	
2	ठाणे	..	..	103	Thane	
3	रायगड	..	..	93	Raigad	
4	रत्नागिरी	..	..	91	Ratnagiri	
5	सिध्दुर्ग	..	..	60	Sindhudurg	
6	नाशिक	..	..	118	Nashik	
7	धुळे	..	..	86	Dhule	
8	जळगाव	..	..	116	Jalgaon	
9	अहमदनगर	..	..	130	Ahmadnagar	
10	पुणे	..	..	134	Pune	
11	सातारा	..	..	96	Satara	
12	सांगली	..	..	103	Sangli	
13	सोलापूर	..	..	123	Solapur	
14	कोल्हापूर	..	..	112	Kolhapur	
15	औरंगाबाद	..	..	75	Aurangabad	
16	जालना	..	..	51	Jalna	
17	परभणी	..	..	83	Parbhani	
18	बीड	..	..	74	Beed	
19	नांदेड	..	..	82	Nanded	
20	उस्मानाबाद	..	..	55	Osmanabad	
21	लातूर	..	..	68	Latur	
22	बुलढाणा	..	..	78	Buldana	
23	अकोला	..	..	98	Akola	
24	अमरावती	..	..	98	Amravati	
25	यवतमाळ	..	..	91	Yavatmal	
26	वर्धा	..	..	52	Wardha	
27	नागपूर	..	..	97	Nagpur	
28	भंडारा	..	..	99	Bhandara	
29	चंद्रपूर	..	..	95	Chandrapur	
30	गडचिरोली	..	..	34	Gadchiroli	
		एकूण	..	2,596	5,350	Total

आधार.—भारतीय रिझर्व्ह बँक

Source.—The Reserve Bank of India

11. सहकार/CO-OPERATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 11.1

संस्था, सभासदांची संख्या, खेळते भांडवल, कर्जाळ दिलेल्या रकमा आणि मालाची उलाढाल
SOCIETIES, MEMBERSHIP, WORKING CAPITAL, ADVANCES AND TURNOVER
1989-90

क्रमांक Serial No.	सहकारी संस्थेचा प्रकार	संस्थांची संख्या Number of Societies	सभासदांची संख्या (हजार) Members (Thousand No.)	खेळते भांडवल (लाख रुपये) Working Capital (Lakh Rs.)	दिलेले कर्ज (लाख रुपये) Advances (Lakh Rs.)	थकबाकी (लाख रुपये) Out-standing (Lakh Rs.)	मालाची उलाढाल (लाख रुपये) Turnover of produce (Lakh Rs.)	Type of Society
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(2)
1	प्रमुख मध्यवर्ती कृषि व विंगर कृषि संस्था.	34	1,060**	7,60,368	11,74,068	5,21,345	....	All apex and central societies
2	कृषि रत संस्था *	18,668	7,820	2,03,550	75,000	1,56,847	85,000	Agricultural credit*
3	विंगर कृषि पत संस्था	10,403	9,105	7,07,100	8,72,300	5,09,500	3,500	Non-agricultural credit
4	पचन संस्था	906	752	34,771	650	600	1,76,798	Marketing
5	उत्पादक संस्था	26,732	3,821	3,84,978	1,775	41,470	3,65,479	Productive enterprises
6	इतर	41,405	3,383	1,02,316	4,460	16,382	38,721	Others
एकूण		98,148	25,941	21,93,083	21,28,253	12,46,144	6,69,498	Total

*यात प्राथमिक कृषि पत संस्था यांचा समावेश आहे. **

*Includes primary agricultural credit societies.**

साधार.—सहकार आयुक्त आणि निबंधक, सहकारी संस्था, महागण्ट्यु शासन, पुणे.

Source.—Commissioner for Co-operation and Registrar of Co-operative Societies, Government of Maharashtra, Pune.

12. परिवहन व दळणवळण/TRANSPORT AND COMMUNICATIONS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 12. 1

रस्त्यांची लांबी/ROAD LENGTH

(किलोमीटरमध्ये/In Kilometre)

अनुक्रमांक Serial No.	रस्त्याचा प्रकार (2)	१ एप्रिल रोजी As on 1st April		Type of road (2)
		1990*	1991*	
		(3)	(4)	
1	राष्ट्रीय महामार्ग	2,978	2,959	National highways.
2	राज्य महामार्ग	30,737	30,975	State highways.
3	प्रमुख जिल्हा रस्ते	38,539	38,936	Major district roads.
4	इतर जिल्हा रस्ते	37,984	38,573	Other district roads.
5	ग्रामरस्ते	62,621	61,522	Village roads.
	एकूण	1,72,859	1,72,965	Total

*अस्थायी/Provisional.

टीप.—शासकीय निर्णयानुसार १९८४ पासून अवर्गीकृत रस्ते, ग्राम रस्ते मध्ये अंतर्भूत केले असल्याने यापुढे अवर्गीकृत रस्ते हा प्रकार असणार नाही.

Note.—Since 1984 as per Government Resolution unclassified roads are included in village roads, hence the unclassified roads will not be shown separately henceforth.

साधार.—सार्वजनिक बांधकाम विभाग,
महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Public Works Department, Government
of Maharashtra, Bombay.

12. परिवहन आणि बळणवळण/TRANSPORT AND COMMUNICATIONS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 12.2

पृष्ठभागानुसार रस्त्यांचे वर्गीकरण
ROAD LENGTH ACCORDING TO TYPES OF SURFACE

(किलोमीटरमध्ये/ In kilometre)

अनुक्रमांक Serial No. (1)	पृष्ठभागाचा प्रकार (2)	१ एप्रिल रोजी As on 1st April		Type of surface (2)
		1990 (3)	1991† (4)	
1	सिमेंट कांकीट .. .. }	40,152	43,846	Cement Concrete
2	डांबरी .. .. }			Black topped
3	खडीचे	88,053	88,202	Water bound mecadam
	एकूण पृष्ठांकित	1,28,205	1,32,048	Total surfaced
4	अपृष्ठांकित	44,654	40,917	Unsurfaced
	एकूण	1,72,859	1,72,965	Total

†अस्थायी/Provisional

आधार.—मार्बजनिक बांधकाम विभाग,
महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Public Works Department, Government
of Maharashtra, Bombay.

12. परिवहन व बळणवळण/TRANSPORT AND COMMUNICATIONS

तथता क्रमांक/TABLE No. 12.3

महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळाची वाहतूकविषयक आकडेवारी*
OPERATIONAL STATISTICS OF MAHARASHTRA STATE ROAD TRANSPORT CORPORATION*

क्रमिक Serial No.	विभाग (2)	मार्गांची संख्या ३१ मार्च १९९१ रोजी No. of routes as on 31-3-1991	मार्गांची एकूण लांबी (किलोमीटर) ३१ मार्च १९९१ रोजी Total routes distance (in km.) as on 31-3-1991	प्रतिदिन मार्गावर वाहतूक करणाऱ्या वाहनांची दैनिक सरासरी संख्या (१९९०-९१) Average No. of vehicles on road per day 1990-91	अस्तित्वात असलेल्या वाहनांची संख्या (१९९०-९१) Average No. of vehicles held during 1990-91	प्रवाशांची दैनिक सरासरी (लाख) (१९९०-९१) Average No. of Passengers travelled daily during 1990-91 (in lakhs)	Region (2)
		(1)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
1	औरंगाबाद	2,668	2,07,777	2,053	2,470	9.36	Aurangabad
2	मुंबई	5,716	3,08,292	4,140	5,088	28.00	Bombay
3	नागपूर	3,311	2,09,064	2,388	2,932	10.13	Nagpur
4	पुणे	5,122	3,20,940	3,663	4,178	16.07	Pune
	एकूण	16,817	10,46,073	12,244	14,668	63.53	Total

*अस्थायी/Provisional.

आधार.—महाराष्ट्र राज्यमार्ग परिवहन महामंडळ, मुंबई.

Source.—Maharashtra State Road Transport Corporation, Bombay.

12. परिवहन आणि दळणवळण/TRANSPORT AND COMMUNICATIONS
तक्ता क्रमांक/TABLE No. 12.4

वापरात असलेली मोटार वाहने
MOTOR VEHICLES IN OPERATION

अनुक्रमांक Serial No.	वाहनांचा प्रकार	वाहनांची संख्या (३१ मार्च १९९१ रोजी) Number in force (as on 31st March 1991)	Class of vehicles
(1)	(2)	(3)	(2)
1	दुचाही स्वयंचलित वाहने	.. 17,35,870 ..	Two wheels auto vehicles
2	मोटारी	.. 4,30,752 ..	Motor cars
3	टॅक्सी कॅब्स	.. 43,400 ..	Taxi cabs
4	स्वयंचलित रिक्शा	.. 1,30,614 ..	Auto rickshaws
5	स्टेज फॅरेजेड	.. 18,434 ..	Stage carriages
6	कंत्राटी वाहने	.. 4,132 ..	Contract carriages
7	मालमोटारी—	.. ..	Lorries—
	(अ) खाजगी वाहने	.. 39,778 ..	A. Private carriers
	(ब) सार्वजनिक वाहने	.. 1,60,157 ..	B. Public carriers
8	रुग्णवाहिका	.. 2,274 ..	Ambulances
9	शाळेच्या बसेस	.. 1,032 ..	School buses
10	खाजगी सेवा वाहने	.. 4,727 ..	Private service vehicles
11	जोड वाहने (ट्रेलर)	.. 63,295 ..	Trailors
12	ट्रॅक्टरसं	.. 63,668 ..	Tractors
13	इतर	.. 5,212 ..	Others
	एकूण	.. 27,03,355 ..	Total

आधार.—परिवहन आयुक्त, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Transport Commissioner of Government of Maharashtra, Bombay.

12. परिवहन व दळणवळण/TRANSPORT AND COMMUNICATIONS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 12.5

महाराष्ट्रातील परिवहनाची व इतर वाहने
TRANSPORT AND NON-TRANSPORT VEHICLES IN MAHARASHTRA STATE

(३१ मार्च १९९१ रोजी/As on 31st March 1991)

अनु- क्रमांक Serial No.	विभाग	बापरातील वाहनांची संख्या No. of Vehicles in operation			Region	
		बिगर परिवहनाची Non- Transport	परिवहनाची Transport	एकूण Total		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(2)	
1	मुंबई (मध्य)	.. ..	3,03,922	60,193	3,64,115	Bombay (Central)
2	मुंबई (पश्चिम)	.. ..	1,31,394	35,846	1,67,240	Bombay (West)
3	मुंबई (पूर्वे)	.. ..	70,238	26,895	97,133	Bombay (East)
4	थाने	.. ..	1,53,296	72,366	2,25,662	Thane
5	पुणे	.. ..	4,70,627	77,284	5,47,911	Pune
6	नागपूर	.. ..	2,74,855	32,991	3,07,846	Nagpur
7	औरंगाबाद	.. ..	1,59,731	32,007	1,91,738	Aurangabad
8	नासिक	.. ..	3,17,948	71,491	3,89,439	Nasik
9	अमरावती	.. ..	1,32,104	18,275	1,50,379	Amravati
10	कोल्हापूर	.. ..	2,13,782	48,110	2,61,892	Kolhapur
	एकूण	.. ..	22,27,897	4,75,458	27,03,355	Total

बाधकार.—परिवहन आयुक्त, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.

Source.—Transport Commissioner of Government of Maharashtra, Bombay.

12. परिवहन व दळणवळण/TRANSPORT AND COMMUNICATIONS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 12.6

व्यावसायिक व बिगर व्यावसायिक वाहनचालकांचे परवाने
PROFESSIONAL AND NON PROFESSIONAL DRIVING LICENCES

(३१ मार्च १९९१ रोजी/As on 31st March 1991)

अनु- क्रमांक Serial No.	विभाग (2)	चालकांचे परवाने/Driving Licences			Region (2)
		व्यावसायिक Professional (3)	बिगर-व्यावसायिक Non- professional (4)	एकूण Total (5)	
1	मुंबई (मध्य)	8,61,717	3,61,849	12,23,566	Bombay (Central)
2	मुंबई (पश्चिम)	3,05,831	2,13,580	5,19,411	Bombay (West)
3	मुंबई (पूर्व)	2,49,922	89,135	3,39,057	Bombay (East)
	बृहन्मुंबई (उप-बेरीज १ ते ३)	14,17,470	6,64,564	20,82,034	Greater Bombay (Sub-total 1 to 3)
4	ठाणे	2,26,082	1,73,972	4,00,054	Thane
5	पुणे	2,99,023	4,70,512	7,69,535	Pune
6	नागपूर	1,24,933	2,51,686	3,76,624	Nagpur
7	औरंगाबाद	1,35,232	1,30,235	2,65,467	Aurangabad
8	नाशिक	2,22,756	2,55,723	4,78,479	Nashik
9	अमरावती	82,687	90,839	1,73,526	Amravati
10	कोल्हापूर	1,48,865	1,63,172	3,12,037	Kolhapur
	एकूण	26,57,053	22,00,703	48,57,756	Total

बांधार.—परिवहन आयुक्त, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Transport Commissioner of Government of Maharashtra, Bombay.

12. परिवहन व दूरधन/TRANSPORT AND COMMUNICATIONS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 12.7

लोहमार्गाची लांबी/RAILWAY ROUTE LENGTH

(३१ मार्च १९९० रोजी/As on 31st March 1990)

(कि.मी./k.m.)

ब्रॉड गेज/Broad gauge	मीटर गेज/Meter gauge	नेरो गेज/Narrow gauge	एकूण/Total
(1)	(2)	(3)	(4)
3,338	994	1,100	5,432

साधर.—रेल्वे मंत्रालय (रेल्वे बोर्ड) :

Source.—Ministry of Railways (Railway Board)

12. परिवहन आणि दळणवळण/TRANSPORT AND COMMUNICATIONS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 12.8

महाराष्ट्र राज्यातील डाक कार्यालये व तार कार्यालये यांची संख्या

NUMBER OF POST OFFICES AND TELEGRAPH OFFICES IN MAHARASHTRA STATE

वर्ष Year	डाक कार्यालये Post Offices	तार कार्यालये Telegraph Offices
(1)	(2)	(3)
1986-87	11,621	2,205
1987-88	11,642	2,390
1988-89	11,607	2,452

माघार.—पोस्टमास्तर जनरल, भारत सरकार, मुंबई.

Source.—Postmaster General, Government of India, Bombay.

13. जहाज वाहतूक/SHIPPING

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 13.1

मुंबई बंदरात असलेल्या जहाजांची संख्या व वजन
NUMBER AND TONNAGE OF VESSELS ENTERED IN BOMBAY PORT
1989-90

अनुक्रमांक Serial No.	जहाजांचा प्रकार	जहाजांची संख्या No. of ships	मेट्रिक टनात/M.Tonnes		Class of vessels
			एकूण (हजारांत) Gross (in 000)	निव्वळ (हजारांत) Net (in 000)	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(2)
1	वाफेवर चालणारी (तेल वाहकां- भ्यतिरिक्त) —				Steamship other than tankers.—
	(अ) परदेशांशी वाहतूक करणारी				(A) Foreign.
	(१) ३,५०० G.R.T. च्यावर	1,201	12,659	7,456.	(1) Above 3,500 G.R.T.
	(२) ३,५०० G.R.T. आणि कमी.	413	550	315	(2) 3,500 G. R. T. and less.
	(ब) किनाऱ्यावर वाहतूक करणारी—				(B) Coastal—
	(१) ३,५०० G.R.T. च्यावर	61	588	303	(1) Above 3,500 G.R.T.
	(२) ३,५०० G.R.T. आणि कमी.	244	254	119	(2) 3,500 G. R. T. and less.
	(३) रिग पुरवठा करणारे	1,633	1,374	465	(3) Rig supplier
	(४) जहाज	..	..	..	(4) Feary ships
2	तेलवाहक जहाजे	595	13,480	7,874	Tankers
3	कोळसा नेणारी ..	..	..	..	Colliers
	एकूण ..	4,147	28,995	16,532	Total
4	शिडावर चालणारी जहाजे—				Sailing Vessels—
	(१) परदेशांशी वाहतूक करणारी	605	132	..	(1) Foreign
	(२) किनाऱ्यावरील वाहतूक करणारी	1,539	108	..	(2) Coastal
	एकूण बेरीज ..	5,191	29,145	16,532	Grand Total

टीप — (१) ३,५०० G.R.T. = ३,५५६ मेट्रिक टन.

Note — (1) 3,500 G.R.T. = 3,556 gross registered metric tonnes.

आधार. — मुंबई पोर्ट ट्रस्टचा प्रशासन अहवाल.

Source.—Administrative Report of Bombay Port Trust.

13. जहाज वाहतूक/SHIPPING

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 13.2

मुंबई बंदरांमध्ये गोद्या आणि बंदरे येथून हलविलेला माल
 CARGO HANDLED AT THE DOCKS AND BUNDERS IN BOMBAY PORT
 (हजार मे. डेड वेट टनांत/In thousand metric dead weight tonnes)

क्रमांक Serial No.	नाव	माहिती Particulars		Item	
		1990-91			
(1)	(2)	(3)		(2)	
1	आयात माल	..	..	14,450	imports
2	निर्यात माल	..	..	15,409	Exports
एकूण		..	..	29,859	Total

बांधणी.—मुंबई पोर्ट ट्रस्टचा प्रकाशन अहवाल.

Source.—Administrative Report of Bombay Port Trust.

13. जहाज वाहतूक/SHIPPING

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 13.3

महाराष्ट्र राज्यातील निवडक गौण बंदरांतून हलविलेला (आयात व निर्यात) माल
CARGO (IMPORTS AND EXPORTS) HANDLED AT THE SELECTED MINOR PORTS
OF MAHARASHTRA STATE
1990-91

(से. टनांत/in m. tonnes)

क्रमांक Serial No.	बंदराचे नाव (2)	आयात Imports	निर्यात Exports	एकूण Total	नाम Name of the port (2)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(2)
1	डहानू	..	..	..	Dahanu
2	अर्नाळा	..	..	..	Arnala
3	ठाणे	..	..	..	Thane
4	ट्रॉम्बे	..	..	..	Trombay
5	पनवेल (उळवा)	23	..	23	Panvel (Ulwa)
6	मोरा	..	..	..	Mora
7	करंजा	..	..	..	Karanja
8	अलिबाग (धरमतार)	..	..	..	Alibag (Dharamtar)
9	राजपुरी	360	10	370	Rajpuri
10	बाणकोट	45	..	45	Bankot
11	हर्णै	..	..	..	Harnai
12	दाभोळ	2,002	..	2,002	Dabhol
13	जयगड	7,54	..	7,54	Jaigad
14	रत्नागिरी	3,05,750	12,998	3,18,748	Ratnagiri
15	जैतापूर	262	..	262	Jaitapur
16	विजयदुर्ग	1,066	15	1,081	Vijaydurg
17	देवगड	1,020	..	1,020	Devgad
18	मालवण	487	..	487	Malvan
19	वेंगुर्ला	..	..	..	Vengurla
20	रेडी	..	5,99,542	5,99,542	Redi
21	इतर बंदरे	261	250	511	Other ports
	एकूण	3,12,030	6,12,815	9,24,845	.. Total

साधर.—मुख्य बंदर अधिकारी, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Chief Ports Officer, Government of Maharashtra, Bombay.

13. जहाज वाहतूक/SHIPPING

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 13.4

महाराष्ट्र राज्यातील गौण बंदरांतून होणारी प्रवासी वाहतूक

PASSENGER TRAFFIC AT THE MINOR PORTS OF MAHARASHTRA STATE

1990-91

बनु- क्रमांक Serial No.	बंदराचे नाव	बिगर यांत्रिक जहाजाने By-non mechanised vessels	यांत्रिक जहाजाने By mechanised vessels	बोटीने By steamer	एकूण Total	एकूण Total	Name of the Port (2)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(6)	(2)
1	डहानू	48,317	4,80,563	....	5,28,880	..	Dahanu
2	सातपाटी	2,07,968	....	....	2,07,908	..	Satpati
3	दातिवरे	31,703	80,021	....	1,11,724	..	Datiware
4	मनोरी	....	11,65,706	....	11,65,706	..	Manori
5	कल्याण	1,46,707	....	....	1,46,707	..	Kalyan
6	वरसोवा	....	19,16,593	....	19,16,593	..	Varsova
7	मोरा	11,130	10,10,588	....	10,21,718	..	Mora
8	करंजा	9,60,164	....	....	9,60,164	..	Karanja
9	रेवस	3,12,547	4,93,955	....	8,06,502	..	Rewas
10	अलिबाग	1,21,896	....	....	1,21,896	..	Alibag
11	राजपुरी/दिघी	96,092	1,66,604	....	2,62,696	..	Rajपुरी/Dighi
12	हर्ण	2,31,348	....	....	2,31,348	..	Harnai
13	दाभोळ	1,36,000	1,60,672	....	2,96,672	..	Dabhol
14	जयगड	5,46,640	48,235	....	5,94,875	..	Jaigad
15	रत्नागिरी	5,45,674	....	....	5,45,674	..	Ratnagiri
16	पुर्णगड	3,25,160	....	....	3,25,160	..	Purnagad
17	जैतापूर	4,77,240	....	....	4,77,240	..	Jaitapur
18	विजयदुर्ग	1,04,000	....	....	1,04,000	..	Vijaydurg
19	देवगड	5,58,236	....	....	5,58,236	..	Devgad
20	आचरे	1,33,900	....	....	1,33,900	..	Achre
21	मालवण	6,06,280	....	....	6,06,280	..	Malvan
22	किरनपाणी	2,77,867	....	....	2,77,867	..	Kiranpani
23	इतर	6,34,338	16,002	....	6,50,340	..	Others
	एकूण	65,13,147	55,34,939	....	1,20,52,086	..	Total

टीप:—मुंबई बंदर सेवेतील वाहतूक मोरा व रेवस बंदरातील यांत्रिक जहाज वाहतुकीखाली दाखविली आहे.
 Note.—Passenger traffic under Bombay harbour services is shown under mechanised vessels in Mora and Rewas.

साधक.—मुख्य बंदर अधिकारी, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Chief Ports Officer, Government of Maharashtra, Bombay.

14. देशांतर्गत व्यापार/INLAND TRADE

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 14.1

महाराष्ट्राचा देशातील इतर राज्यांशी झालेला व्यापार

INLAND TRADE OF MAHARASHTRA

1988-89

(हजार मे. टनांश/In thousand tonnes)

अनुक्रमांक Serial No.	मालाचे नाव	महाराष्ट्रात आयात झालेला माल Imports into the State	महाराष्ट्रातून निर्यात झालेला माल Exports from the State	Commodity
(1)	(2)	(3)	(4)	(2)
1	जनावरे (हजारांत) ..	99	5	Animals (thousand No.)
2	कोळसा आणि कोक ..	4,679	1,727	Coal and coke.
3	कच्चे मॅंगनीज	2	120	Manganese ore.
4	चुना आणि चुनखडी ..	2	..	Lime and limestone.
5	मीठ	59	7	Salt.
6	तांदूळ	206	127	Rice.
7	गहू व गव्हाचे पीठ	463	19	Wheat and wheat flour.
8	जोंधळा	7	40	Jewar.
9	बाजरी	9	4	Bajri.
10	कडधान्ये व इतर धान्ये ..	27	77	Pulses, and other grain.
11	गळिताची धान्ये	7	3	Oil seeds.
12	वनस्पती तेल	3	42	Vegetable oils.
13	सखर (खांडसरी सोडून) ..	1	323	Sugar (excluding khandsari)
14	गूळ	9	..	Gur.
15	कापड (कापसाचे) आणि घागा	—	3	Cotton piecegoods and yarn etc.
16	लोखंड व पोलाद	1,233	53	Iron and steel
17	सिमेंट	1,568	283	Cement.
18	केरोसिन तेल	123	..	Kerosene oil.

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 14.1—contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(2)
19	पॅड	271	60	Oil cakes.
20	चहा	5	..	Tea.
21	इमारतीचे लाकूड (टीक घडून)	91	5	Timber (including teak wood).
22	पशुजन्य उत्पादन	..	7	Animal products.
23	मका	16	1	Maize.
24	हरमरा व तज्जन्य उत्पादन	29	38	Gram and gram products.
25	बाजरी व ज्वारी सोडून इतर एकदल धान्ये	..	—	Millets other than bajra and jowar.
26	खनिज तेल	86	836	Mineral oil.
27	विटा व कोले	4	..	Bricks and tiles.
28	काच	1	2	Glass.
29	हिरडा	..	..	Myrobalance.
30	ताग व वाख	..	..	Jute and hemp.
31	यंत्रसामग्री	16	3	Machinery equipment.
32	धातूच्या वस्तू	8	13	Metal products.
33	पादत्राणे	..	..	Shoes (footwear).
34	कच्चे लोखंड	10	17	Iron ore.
35	बिडीची पाने	1	..	Bidi leaves.
36	कापूस	5	1	Raw cotton.
37	कृत्रिम रेशमाच्या कापडाचे तागे	..	2	Artificial silk piece goods
38	तंबाखू	..	..	Tobacco raw.
39	सुकी फळे व भाजीपाला	2	33	Fruits dried and vegetables
40	लोकर व लोकराच्या कापडाचे तागे	..	..	Woolen piecegoods and wool raw.

*बरील आकडेवारी रेल्वे व जहाज वाहतुकीच्या व्यापाराच्या अभिलेखात नोंदल्याप्रमाणे मालाचे ढोबळ वजन दर्शविते.
*Figures relate to gross weight of quantities as recorded in the invoices of Rail and Steamer.

आधार.—वाणिज्य माहिती आणि सांख्यिकी खाते, भारत सरकार, कलकत्ता.

Source.—Office of the Directorate General of Commercial Intelligence and Statistics, Government of India, Calcutta.

15. शिक्षण/EDUCATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 15.1

शिक्षणाच्या प्रकारानुसार संस्थांचे व विद्यार्थ्यांचे वर्गीकरण
INSTITUTIONS AND ENROLMENT BY TYPE OF EDUCATION
1988-89*

क्रमांक Serial No.	शिक्षणाचा प्रकार	संस्था (संख्या) Institutions (No.)	विद्यार्थी (संख्या) Enrolment (No.)	Type of education
(1)	(2)	(3)	(4)	(2)
1	पूर्व-प्राथमिक	809	89,330	Pre-primary.
2	प्राथमिक	56,394	99,35,994	Primary.
3	दुय्यम	9,144	53,60,874	Secondary.
4	शिक्षकांचे प्रशिक्षण— ..			Teachers' training—
	(1) अध्यापक विद्यालय प्रमाणपत्र	177	19,846	Junior college of education.
	(2) अंग्ल भारतीय	2	296	Anglo Indian.
	(3) चित्रकला शिक्षक प्रमाणपत्र	15	2,468	Drawing teacher's certificate.
	(4) हस्तकला शिक्षक प्रमाणपत्र	..	..	Handi-crafts teacher's certificate.
	एकूण—(4) ..	194	22,610	.. Total
5.	उच्च शिक्षण— §			Higher Education—
	(1) विद्यापीठ शिक्षण विभाग	132	18,221	University teaching departments.
	(2) संशोधन संस्था ..	21	861	Research institutions.
	(3) राष्ट्रीय महत्त्वाच्या संस्था	1	1,861	Institutes of national importance.
	(4) विद्यापीठ समान संस्था ..	1	309	Institutes deemed as universities.
	(5) कला, वाणिज्य व शास्त्र	211	4,91,345	Arts, commerce and science
	(6) कला व शास्त्र	18	48,544	Arts and science.
	(7) कला व वाणिज्य ..	215	2,03,718	Arts and commerce.
	(8) कला ..	16	15,757	Arts.
	(9) शास्त्र ..	28	25,475	Science.
	(10) वाणिज्य ..	63	1,03,079	Commerce.
	(11) ललितकला ..	5	2,071	Fine arts.
	(12) शास्त्र व वाणिज्य ..	8	9,943	Science and commerce.
	(13) वास्तुशास्त्र ..	4	995	Architecture.
	(14) तंत्रनिकेतन ..	2	360	Polytechnics.

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 15.1--contd.

क्रमांक Serial No. (1)	शिक्षणाचा प्रकार (2)	संस्था (संख्या) Institution (No.) (3)	विद्यार्थी (संख्या) Enrolment (No.) (4)	Type of education (2)
5 उच्च शिक्षण—चालू		<i>Higher Education—contd.</i>		
(15)	व्यावसायिक व्यवस्थापन	11	5,403	Business management.
(16)	अभियंत्रिकी ..	63	47,255	Engineering.
(17)	विधी (कायदा) ..	35	28,408	Law.
(18)	तंत्रशास्त्र ..	6	2,094	Technology.
(19)	पशुवैद्यकशास्त्र ..	4	1,175	Veterinary science.
(20)	वृत्तपत्र व्यवसाय ..	1	25	Journalism.
(21)	ग्रंथपालनशास्त्र ..	1	56	Library science.
(22)	विषम चिकित्सा (होमोपॅथी)	16	13,406	Allopathy.
(23)	आयुर्वेद ..	20	5,744	Ayurvedic.
(24)	दंतकशास्त्र ..	4	1,222	Dental.
(25)	सुश्रूषा ..	3	562	Nursing.
(26)	औषधशास्त्र ..	8	1,769	Medicine (Pharmacy).
(27)	प्राच्य विद्याभ्यास ..	4	343	Oriental.
(28)	नृत्य व संगीत ..	3	709	Dancing and music.
(29)	उपहारगृह व्यवस्था ..	1	521	Catering.
(30)	श्रमविज्ञान ..	1	99	Labour.
(31)	व्यावसायिक मार्गदर्शन	1	18	Vocational guidance.
(32)	योग ..	1	26	Yoga.
(33)	समाजशास्त्र ..	10	2,033	Social Science.
(34)	शेतकी शास्त्र ..	13	6,471	Agriculture.
(35)	गृहशास्त्र पदवी ¹ ..	5	3,490	Home science (Degree).
(36)	शिक्षणशास्त्र पदवी	70	8,276	Bachelor of education.
(37)	शारीरिक शिक्षण (पदवी)	17	3,553	Physical education.
(38)	चित्रपट विद्या ..	1	96	Film Institute.
(39)	समचिकित्सा	7	1,637	Homeopathy,
एकूण—(5) ..		1,041	8,76,930	.. Total

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 15.1—concl'd.

अनुक्रमांक Serial No.	शिक्षणाचा प्रकार	संस्था (संख्या) Institution (No.)	विद्यार्थी (संख्या) Enrolment (No.)	Type of education
(1)	(2)	(3)	(4)	(2)
6	व्यावसायिक व विशेष शिक्षण—			<i>Professional and special education—</i>
(1)	समचिकित्सा (होमिओपॅथी)	12	1,462	Homeopathy.
(2)	शुश्रूषा व प्रासाविक	52	6,507	Nursing, midwife
(3)	वाणिज्य	45	4,656	Commerce.
(4)	ललितकला	10	730	Fine arts.
(5)	गृहशास्त्र (शालेय पातळी)	3	180	Home science.
(6)	नौकानयन ..	1	129	Marine engineering.
(7)	शेतकीशाळा ..	25	3,010	Agricultural schools.
(8)	कुक्कुटपालन प्रशिक्षण ..	2	1,251	Poultry training.
(9)	मनोब्यथित ..	6	308	Mentally handicapped.
(10)	अस्थिव्यंग ..	10	893	Crippled.
(11)	अंध ..	11	683	Blind.
(12)	मूक/बधिर ..	1	48	Deaf and dumb.
(13)	नृत्य व संगीत ..	38	3,954	Music and dancing.
(14)	गृहशास्त्र पदबिका ..	1	45	Home science.
(15)	प्राच्यविद्या अभ्यास ..	53	5,429	Oriental
(16)	कीर्तन ..	1	40	Kirtan
(17)	प्रमाणित सुघार ..	22	669	Certified schools.
(18)	ग्रंथपालशास्त्र ..	1	71	Library science.
	एकूण--(6) ..	295	28,048	.. Total
	एकूण बेरीज ..	67,877	1,64,79,641	.. Grand Total

*अंतिम/1

भाषार.—शिक्षण संचालक, महाराष्ट्र शासन, पुणे.

Source.— Directorate of Education, Government of Maharashtra, Bombay.

15. शिक्षण/EDUCATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 15.2

जिल्हावार प्राथमिक व दुय्यम शिक्षण/PRIMARY AND SECONDARY EDUCATION IN EACH DISTRICT
1988-89

अनुक्रमांक Serial No.	जिल्हा	प्राथमिक शिक्षण Primary Education			दुय्यम शिक्षण Secondary Education			District
		संस्था Institutions	विद्यार्थी (हजार) Pupils (⁰ 000)	शिक्षक (हजार) Teachers (⁰ 000)	संस्था Institutions	विद्यार्थी (हजार) Pupils (⁰ 000)	शिक्षक (हजार) Teachers (⁰ 000)	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(2)
1	बृहन्मुंबई ..	2,160	1,091	30	962	776	25	Greater Bombay
2	ठाणे ..	3,115	632	15	410	307	9	Thane
3	रायगड ..	2,381	288	8	205	114	4	Raigad
4	रत्नागिरी ..	2,525	224	8	216	84	3	Ratnagiri
5	सिंधुदुर्ग ..	1,435	119	5	155	65	2	Sindhudurg
6	नाशिक ..	2,928	495	12	384	258	8	Nashik
7	धुळे ..	2,021	283	8	294	177	6	Dhule
8	जळगाव ..	1,877	409	11	318	220	7	Jalgaon
9	अहमदनगर ..	2,598	418	11	374	241	7	Ahmadnagar
10	पुणे ..	3,556	678	17	522	408	12	Pune
11	सातारा ..	2,344	326	10	349	198	4	Satara
12	सांगली ..	1,507	296	9	313	147	5	Sangli
13	सोलापूर ..	2,298	419	11	348	179	6	Solapur
14	कोल्हापूर ..	1,981	391	11	379	184	6	Kolhapur
15	औरंगाबाद ..	1,502	279	6	217	111	3	Aurangabad
16	जालना ..	1,080	164	3	108	48	2	Jalna
17	परभणी ..	1,584	227	5	176	103	3	Parbhani

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 15.2—contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(2)
18	बीड	1,641	237	6	238	98	3	Beed
19	नांदेड	1,861	300	7	258	121	4	Nanded
20	उस्मानाबाद	833	152	4	171	85	3	Osmanabad
21	लातूर	1,128	222	7	258	130	4	Latur
22	बुलढाणा	1,414	245	6	203	108	3	Buldana
23	अकोला	1,749	286	7	332	154	5	Akola
24	अमरावती	1,697	294	7	373	177	5	Amravati
25	यवतमाळ	1,911	276	7	258	121	4	Yavatmal
26	वर्धा	989	143	4	179	104	3	Wardha
27	नागपूर	2,075	413	10	521	323	10	Nagpur
28	भंडारा	1,757	295	7	346	166	5	Bhandara
29	चंद्रपूर	1,500	230	6	194	126	4	Chandrapur
30	गडचिरोली	947	94	2	83	34	1	Gadchiroli
महाराष्ट्र राज्य ..		56,394	9,936	260	9,144	5,367	166	Maharashtra State

टीप.—प्राथमिक शिक्षणात पूर्व प्राथमिक शिक्षणाचा समावेश केला नाही.

Note.— Primary education does not include preprimary education.

आधार.—शिक्षण संचालक, महाराष्ट्र शासन, पुणे.

Source.— Director of Education, Government of Maharashtra, Pune.

15. शिक्षण/EDUCATION

संख्या क्रमांक/TABLE No. 15.3

महाराष्ट्र राज्यातील शासकीय व अशासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थातील प्रशिक्षणाधीन
मंजूर जागा

NUMBER OF SEATS SANCTIONED FOR TRAINEES IN THE GOVERNMENT
AND NON-GOVERNMENT INDUSTRIAL TRAINING INSTITUTIONS IN
MAHARASHTRA STATE

विभाग	वर्ष Year	मंजूर करण्यात आलेल्या जागांची संख्या Number of sanctioned seats			Division
		शासकीय Govern- ment	अशासकीय Non- Govern- ment	एकूण Total	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(1)
मुंबई	1988	5,988	2,220	8,208	Bombay
	1989	6,572	2,308	8,880	
	1990	6,636	2,400	9,036	
नाशिक	1988	5,732	2,416	8,148	Nashik
	1989	5,884	2,540	8,424	
	1990	5,948	2,844	8,792	
पुणे	1988	8,540	1,960	10,500	Pune
	1989	8,716	2,236	10,952	
	1990	8,856	2,576	11,432	
औरंगाबाद	1988	5,688	956	6,644	Aurangabad
	1989	6,160	1,052	7,212	
	1990	6,192	1,328	7,520	
अमरावती	1988	4,188	108	4,296	Amravati
	1989	4,432	136	4,568	
	1990	4,464	136	4,600	
नागपूर	1988	4,760	288	5,048	Nagpur
	1989	5,036	440	5,476	
	1990	5,388	920	6,308	
महाराष्ट्र राज्य	1988	34,896	7,948	42,844	Maharashtra State
	1989	36,800	8,712	45,512	
	1990	37,484	10,204	47,688	

आधार.—व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.— Directorate of Vocational Education and Training, Maharashtra State, Bombay.

15. शिक्षण/EDUCATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 15.4

महाराष्ट्र राज्यातील शासकीय व अशासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांच्या अंतिम परीक्षांचे निकाल

RESULTS OF THE FINAL EXAMINATIONS OF GOVERNMENT AND NON-GOVERNMENT INDUSTRIAL TRAINING INSTITUTES IN MAHARASHTRA

(जुलै १९९०/July 1990)

विभाग	शासकीय Government		अशासकीय Non-Government		एकूण Total		Division
	बसलेले Appeared	उत्तीर्ण Passed	बसलेले Appeared	उत्तीर्ण Passed	बसलेले Appeared	उत्तीर्ण Passed	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(1)
मुंबई ..	3,880	2,781	1,250	744	5,130	3,525	Bombay
नाशिक ..	4,176	2,945	1,501	628	5,677	3,573	Nashik
पुणे ..	5,841	4,120	1,023	578	6,864	4,698	Pune
औरंगाबाद ..	4,418	2,453	532	223	4,950	2,676	Aurangabad
अमरावती ..	3,161	1,760	81	37	3,242	1,757	Amravati
नागपूर ..	3,793	2,177	255	139	4,048	2,316	Nagpur
महाराष्ट्र राज्य ..	25,269	16,196	4,642	2,349	29,911	18,545	Maharashtra State

बाधार.—व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.— Directorate of Vocational Education and Training, Government of Maharashtra, Bombay.

15. शिक्षण/EDUCATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 15.5

महाराष्ट्र राज्यातील शिकाऊ उमेदवारांची वर्गवारी
 CLASSIFICATION OF APPRENTICE TRAINEES IN MAHARASHTRA

वर्गवाची	1990-91	Classification
(1)	(2)	(1)
(१) उपलब्ध जागा ..	.. 19,140	(1) Sanctioned Seats.
(२) नेमलेले उमेदवार (अ ते उ) ..	.. 14,880*	(2) No. of students appointed (a to e)
(अ) अनुसूचित जाती ..	.. 1,410	(a) Scheduled Castes
(आ) अनुसूचित जमाती ..	.. 624	(b) Scheduled Tribes
(इ) अपंग ..	.. 6	(c) Physically handicapped
(ई) महिला ..	.. 90	(d) Women
(उ) इतर ..	.. 12,846	(e) Others

*इ व ई वगळून/Excluding (c) and (d)

संस्कार.—व्यवसायशिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Directorate of Vocational Education and Training, Government of Maharashtra, Bombay

15. शिक्षण/EDUCATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 15.6

महाराष्ट्र राज्यातील माध्यमिक व उच्च माध्यमिक तांत्रिक शाळा व विद्यार्थी संख्या

SECONDARY AND HIGHER SECONDARY TECHNICAL SCHOOLS AND STUDENTS IN MAHARASHTRA STATE

1989-90

तंत्र शिक्षण/Technical Education					
नाव	माध्यमिक Secondary		उच्च माध्यमिक Higher Secondary		Item
	संस्था Institutions	विद्यार्थी Students	संस्था Institutions	विद्यार्थी Students	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(1)
शासकीय	118	41,115	104	6,615	Government
अशासकीय	234	53,100	618	27,210	Non-Government
एकूण	352	94,215	722	33,825	Total

बाधार.—व्यवसायशिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Directorate of Vocational Education and Training, Government of Maharashtra, Bombay.

15. शिक्षण/EDUCATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 15.7

महाराष्ट्र राज्यातील तांत्रिक आणि व्यवसाय संस्था व त्यांतील प्रवेशक्षमता
 TECHNICAL AND VOCATIONAL INSTITUTES IN MAHARASHTRA AND THEIR INTAKE CAPACITY

नाव Item	वर्ष Year	माध्यमिक (तांत्रिक विषय) Secondary (Technical)			उच्च माध्यमिक (व्यावसायिक विषय) Higher Secondary (Vocational)		
		शासकीय Govern- ment	अशासकीय Non- Government	एकूण Total	शासकीय Govern- ment	अशासकीय Non- Government	एकूण Total
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
संस्था/Institutes	1988-89	110	238	348	56	359	415
	1989-90	118	234	352	104	618	722
प्रवेश क्षमता/Intake capacity	1988-89	40,635	50,370	91,005	4,425	19,800	24,225
	1989-90	41,115	53,100	94,215	6,615	27,210	33,825

साधार.—व्यवसायशिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Directorate of Vocational Education and Training, Government of Maharashtra. Bombay.

15. शिक्षण/EDUCATION

तबता क्रमांक/TABLE No. 15.8

महाराष्ट्र राज्यातील प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम शिकविणाऱ्या शासकीय व अशासकीय संस्था व त्यातील विद्यार्थ्यांची प्रवेशक्षमता

NUMBER OF GOVERNMENT AND NON-GOVERNMENT INSTITUTIONS
TEACHING CERTIFICATE COURSE AND THEIR INTAKE CAPACITY IN
MAHARASHTRA

विभाग	1988-89		1989-90		Division
	संस्थांची संख्या Number of institutions	प्रवेश क्षमता Intake capacity	संस्थांची संख्या Number of institution	प्रवेश क्षमता Intake capacity	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(1)
मुंबई ..	258	16,327	430	17,050	Bombay
नाशिक ..	151	5,172	215	8,005	Nashik
पुणे ..	338	12,031	250	11,631	Pune
औरंगाबाद	350	8,223	192	7,900	Aurangabad
अमरावती	124	3,378	145	3,936	Amravati
नागपूर ..	100	3,765	316	7,995	Nagpur
महाराष्ट्र राज्य	1,321	48,896	1,548	56,617	Maharashtra State

संघार.—व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Directorate of Vocational Education and Training, Government of Maharashtra, Bombay.

16. जीवनविषयक आकडेवारी/VITAL STATISTICS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 16.1

निरनिराळ्या पद्धतीनुसार कुटूंबनियोजन करणाऱ्यांची जिल्हावार संख्या/DISTRICTWISE NUMBER OF PERSONS USING
VARIOUS FAMILY PLANING METHODS
1989

(संख्या/Number)

अनुक्रमांक Serial No.	जिल्हा	नसबंदी शस्त्रक्रिया Sterilisation	लूप पद्धती I.U.D.	नेहमीची संतती प्रतिबंधक साधने वापरणारे Conventional contraceptive users	गोळ्या वापरणारे Oral Pills users	Districts
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
1	ठाणे ..	.. 21,947	12,715	36,173	10,301	Thane
2	रायगड ..	.. 10,252	5,822	20,960	6,613	Raigad
3	रत्नागिरी ..	.. 9,220	6,730	18,199	5,984	Ratnagiri
4	सिंधुदुर्ग ..	.. 3,706	6,703	13,152	4,484	Sindhudurg
5	नाशिक ..	.. 21,259	11,466	45,593	12,886	Nashik
6	धुळे ..	.. 17,304	8,402	46,693	9,924	Dhule
7	जळगाव ..	.. 23,866	16,958	39,340	13,950	Jalgaon
8	अहमदनगर ..	.. 25,259	21,873	40,966	17,215	Ahmednagar
9	पुणे ..	.. 25,440	22,697	55,182	17,095	Pune
10	सातारा ..	.. 18,042	16,284	32,924	11,215	Satara

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 16.1—contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(2)
11	सांगली ..	17,851	14,627	28,580	9,948	Sangli
12	सोलापूर ..	18,048	16,713	32,750	11,711	Solapur
13	कोल्हापूर ..	18,655	16,701	37,919	11,693	Kolhapur
14	औरंगाबाद ..	14,015	7,767	23,288	6,520	Aurangabad
15	जालना ..	8,138	8,505	20,356	5,952	Jalna
16	परभणी ..	11,778	11,787	31,387	9,958	Parbhani
17	बीड ..	12,565	10,861	22,047	7,595	Beed
18	नांदेड ..	15,371	10,642	28,787	9,703	Nanded
19	उस्मानाबाद ..	9,300	9,457	15,298	7,142	Osmanabad
20	लातूर ..	11,585	8,715	19,367	6,084	Latur
21	बुलढाणा ..	13,192	11,069	22,898	7,895	Buldana
22	अकोला ..	14,856	14,292	27,806	9,014	Akola
23	अमरावती ..	12,022	10,340	26,377	8,906	Amravati
24	यवतमाळ ..	14,643	13,699	24,125	9,535	Yavatmal
25	वर्धा ..	1,530	7,048	15,834	4,934	Wardha
26	नागपूर ..	12,106	10,808	21,313	7,606	Nagpur
27	भंडारा ..	13,001	12,817	28,649	10,608	Bhandara
28	चंद्रपूर ..	11,043	7,259	23,595	8,829	Chandrapur
29	गडचिरोली ..	5,652	5,699	10,657	4,220	Gadchiroli
	एकूण महानगरपालिका ..	1,08,775	96,636	1,05,026	35,839	Total Corporations
	महाराष्ट्र राज्य ..	5,26,457	4,35,091	9,15,241	3,03,363	Maharashtra State

बाधार.—कुटुंब कल्याण वार्षिक पुस्तक, महाराष्ट्र शासन, पुणे.

Source.—Family Welfare Year Book, Government of Maharashtra, Pune.

16. जीवनविषयक आकडेवारी/VITAL STATISTICS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 16.2

महाराष्ट्राचे नमुना नोंदणी पद्धतीने काढलेले दर/SAMPLE REGISTRATION SYSTEM RATES MAHARASHTRA

वर्ष Year	ग्रामीण/Rural			नागरी/Urban			एकत्र/Combined		
	जन्म दर Birth rate	मृत्यू दर Death rate	बाल मृत्यू दर Infant mortality rate	जन्म दर Birth rate	मृत्यू दर Death rate	बाल मृत्यू दर Infant mortality rate	जन्म दर Birth rate	मृत्यू दर Death rate	बाल मृत्यू दर Infant mortality rate
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
1971	33.7 (38.9)	13.5 (16.4)	111 (138)	29.0 (30.1)	9.7 (9.7)	88 (82)	32.2 (36.9)	12.3 (14.9)	105 (129)
1981	30.4 (35.6)	10.6 (13.7)	90 (119)	24.5 (27.0)	7.4 (7.8)	49 (62)	28.5 (33.9)	9.6 (12.5)	79 (110)
1985	29.8 (34.3)	9.4 (13.0)	78 (107)	27.7 (28.1)	6.7 (7.8)	49 (59)	29.0 (32.9)	8.4 (11.8)	68 (97)
1986	31.7 (34.2)	9.7 (12.2)	73 (105)	27.4 (27.1)	6.1 (7.6)	44 (62)	30.1 (32.6)	8.4 (11.1)	63 (96)
1987	30.2 (33.7)	9.5 (12.0)	76 (104)	26.6 (27.4)	6.1 (7.4)	47 (61)	28.9 (32.2)	8.3 (10.9)	66 (95)
1988	31.4 (31.1)	10.1 (12.0)	76 (102)	25.8 (26.3)	6.7 (7.7)	50 (62)	29.4 (31.5)	8.9 (11.0)	68 (94)
1989*	30.4 (32.0)	8.9 (11.1)	66 (98)	24.4 (25.0)	6.1 (7.1)	44 (58)	28.3 (30.5)	7.9 (10.2)	59 (91)
1990*	29.5 (31.5)	8.4 (10.4)	64 (86)	23.6 (24.4)	5.2 (6.7)	44 (51)	27.5 (29.9)	7.3 (9.6)	58 (80)

*अस्थायी/Provisional

कंसातील आकडे भारताकरिता आहेत./Bracketed figures are for India.

आधार.—नमुना नोंदणी पत्रिका, महानिबंधक, भारत सरकार, नवी दिल्ली.

Source.—Sample Registration Bulletin, Registrar General India, New Delhi.

16. जीवनविषयक आकडेवारी/VITAL STATISTICS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 16.3

महाराष्ट्र राज्यातील संस्थांकडून मिळालेल्या वैद्यकीय सुविधा

MEDICAL FACILITIES AVAILABLE THROUGH INSTITUTIONS IN MAHARASHTRA STATE

(सार्वजनिक आणि सार्वजनिक सहाय्यित)

(Public and Public aided)

अनुक्रमांक Serial No.	वर्ष Year	क्षयरोग रुग्णालये आणि हण चिकित्सालये (संख्या) Primary T. B. Hospitals and Clinics							संस्थांतील खाटांची संख्या No. of Beds in Institutions	दर लाख लोकसंख्येमागे खाटा Beds per lakh of population
		रुग्णालये (संख्या) Hospitals (No.)	दवाखाने (संख्या) Dispensaries (No.)	प्राथमिक आरोग्य केंद्रे (संख्या) Primary Health Centres (No.)	प्राथमिक आरोग्य पथके (संख्या) Primary Health Units (No.)	(5)	(6)	(7)		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)		
1	1987	..	768**	1,799	1,539	81*	90	1,00,393	140	
2	1988	..	768	1,799	1,539	81*	1,977†	1,04,374	144	
3	1989	..	768	1,896	1,539	81*	1,977	1,08,469	147	
4	1990	..	768	1,896	1,673*	81*	1,977	1,09,273	146	

† सुधारित/Revised

* प्राथमिक आरोग्य केंद्रे म्हणून श्रेणीवाढ झाल्यामुळे संख्या कमी झाली.

* Reduction in numbers due to upgradation as primary health centres.

** पोलीस रुग्णालयांचे रूपांतर दवाखान्यात केल्यामुळे संख्या कमी झाली आहे.

** Reduction in numbers due to conversion of police hospitals into dispensaries.

साधारण -- आरोग्य सेवा संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, पुणे.

Source.-- Directorate of Health Services, Government of Maharashtra, Pune.

17. पोलीस आणि गुन्हे/POLICE AND CRIMES

तबता क्रमांक/TABLE No. 17.1

पोलीस स्टेशने आणि पोलिसांची संख्या

POLICE STATIONS AND POLICE FORCE

क्रमांक Serial No.	बाब	३१ डिसेंबर १९९० रोजीची संख्या Number as on December 31st 1990	Item
(1)	(2)	(3)	(2)
पोलीस स्टेशने		<i>Police Stations</i>	
1	पोलीस स्टेशनांची संख्या (एक सब-पोलीस स्टेशन धरून).	818	Number of Police Stations (including one Sub-Police Station).
2	चौक्यांची/आउट पोस्टची संख्या ..	1,426	Number of out-posts/chowkies
पोलिसांची संख्या		<i>Police Force</i>	
1	पोलीस महासंचालक, पोलीस महा निरीक्षक, पोलीस उप महानिरीक्षक पोलीस आयुक्त.	40	Director General of Police, Inspector General of Police, Deputy Inspector General of Police, Commissioner of Police
2	पोलीस उप आयुक्त/पोलीस अधीक्षक ..	123	Deputy Commissioner of Police/ Superintendent of Police.
3	सहायक पोलीस आयुक्त/पोलीस उप-अधीक्षक इत्यादी	392	Assistant Commissioner of Police, Deputy Superintendent of Police etc.
4	पोलीस निरीक्षक, ...	1,766	Police Inspector.
5	पोलीस फौजदार (सब-इन्स्पेक्टर) ..	6,900	Police Sub-Inspector.
6	सहायक पोलीस फौजदार (हॅड-कॉन्स्टेबल धरून)	31,476	Assistant Sub-Inspector (including Head Constable).
7	पोलीस शिपाई	84,783	Police Constable
एकूण- ..		1,25,480	.. Total

जाखार.—पोलीस महासंचालक, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Director General of Police, Government of Maharashtra, Bombay.

17. पोलीस आणि गुन्हे/POLICE AND CRIMES

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 17.2

इंडियन पिनल कोडखाली झालेले दाखलपात्र गुन्हे (गुन्ह्यांचे प्रयत्न धरून)

COGNIZABLE OFFENCES (INCLUDING ATTEMPTS) UNDER
INDIAN PENAL CODE, 1990

अनुक्रमांक Serial No. (1)	गुन्ह्याचा प्रकार (2)	गुन्ह्यांची संख्या Number of offences (3)	Type of offence (2)
1	दंगल	3,809	Rioting
2	नाण्यासंबंधीचे गुन्हे	186	Offences relating to coins
3	चलन व बँक नोटासंबंधीचे गुन्हे		
4	खून	2,761	Murders.
5	सदोष मनुष्यवध (परंतु खून या संज्ञेत अंतर्भूत नसलेला)	73	Culpable homicide not amounting to murder.
6	मादक पदार्थांचा वापर	3,206	Administering of stupefying drugs
7	माणसांचे अपहरण	1,161	Kidnapping and abduction.
8	दरोडा अथवा त्याकरिता एकत्र होणे	813	Dacoity and preparation of assembly for dacoity.
9	चोरी लूट	3,421	Robbery
10	घरफोडी	14,752	House breaking
11	फसवणूक	2,937	Cheating.
12	विश्वासघात	2,209	Breach of trust.
13	चोऱ्या--	57,198	Theft of--
	(अ) ताऱ्याची तार	595	(a) Copper wire
	(ब) जनावरे	1,534	(b) Cattle
	(क) सायकली	4,580	(c) Cycles
	(द) मोटारी व सुटे भाग	6,136	(d) Motor vehicles and accessories.
	(ई) पिस्तुले वगैरे	17	(e) Fire arms
	(फ) स्फोटक पदार्थ	2	(f) Explosives
	(ग) इतर	44,334	(g) Other
14	इतर गुन्हे	83,413	Other crimes
	एकूण	1,75,939	Total

आधार.—पोलीस महासंचालक, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Director General of Police, Government of Maharashtra, Bombay.

18. कारागृहे/PRISONS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 18.1

कारागृहांची व कैद्यांची संख्या/NUMBER OF PRISONS AND CONVICTS
1990-91

अनुक्रमांक Serial No.	वाव	माहिती Particulars	Item
(1)	(2)	(3)	(2)
1	विविध प्रकारच्या कारागृहांची संख्या—		<i>Number of different types of prisons—</i>
	(अ) मध्यवर्ती कारागृह ..	8	(a) Central prisons.
	(ब) जिल्हा कारागृह ..	25	(b) District prisons.
	(क) तालुका दुय्यम तुरुंग ..	172	(c) Taluka Sub-jails.
	(ड) पोलीस कोठड्या ..	—	(d) Police lock-ups.
	(ई) इतर	2	(e) Others.
2	३१ मार्च १९९० रोजी शिक्षेच्या मुदती- नुसार केलेले कैद्यांचे वर्गीकरण.		<i>Number of convicts according to length of sentence as on 31st March 1990—</i>
	(अ) एक वर्ष किंवा त्याहून कमी ..	2,949	(a) Below one year.
	(ब) एक वर्षाहून अधिक पण दोन वर्षाहून कमी.	469	(b) Above one year and not exceeding two years.
	(क) दोन वर्षाहून अधिक पण पाच वर्षापेक्षा कमी.	413	(c) Above two years and not exceeding five years.
	(ड) पाच वर्षापेक्षा अधिक पण दहा वर्षापेक्षा कमी.	204	(d) Above five years and not exceeding ten years.
	(ई) दहा वर्षापेक्षा अधिक ..	231	(e) Exceeding ten years.
	(फ) जन्मठेप	2,121	(f) Life sentence.
	(ग) मृत्यु दंड	7	(g) Sentenced to death.
	एकूण	6,394	Total

आधार.—कारागृह महानिरीक्षक, महाराष्ट्र शासन, पुणे.

Source.—Inspector General of Prisons, Government of Maharashtra, Pune.

19. घरबांधणी/HOUSING

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 19.1

घरांची वापरानुसार केलेली वर्गीवारी/CLASSIFICATION OF HOUSES ACCORDING TO USE
1981

(हजारत/In thousand numbers)

अनुक्रमांक Serial No. (1)	वापराचे प्रकार (2)	ग्रामीण Rural (3)	नागरी Urban (4)	एकूण Total (5)	Type of use (2)
1	घरांची यादी करतेवेळी रिक्त रिकामी आढळलेली घरे--	644	360	1,004	Census houses vacant at the time of house-listing.
2	वापरातील घरे--				Occupied census houses used as--
(1)	राहण्याची घरे	6,856	3,855	10,711	Dwellings
(2)	दुकाने व वस्ती (समिश्र)	85	53	138	Shop-cum-dwellings
(3)	घरगुती धंदे घडून बर्कशाॅप व वस्ती (समिश्र)	206	84	290	Workshop-cum-dwelling including household industry.
(4)	हॉटेल, सराई, धर्मशाळा, प्रवासी घरे आणि तपासणी घरे	6	6	13	Hotels, sarais, dharmashalas, tourist homes and inspection houses.
(5)	दुकाने (खाणाबळी सोडून)	115	256	371	Shops excluding eating houses
(6)	उद्योगधंदे व कचेऱ्या असलेली	47	74	121	Business houses and offices
(7)	कारखाने, यंत्र शाळा व तात्वुरत्या जागा	118	157	275	Factories, workshops and worksheds
(8)	उपाहरगृहे, मिठाईची दुकाने व खाणाबळी	21	30	51	Restaurants, sweetmeat shops and eating houses.

(9) मनोरंजन व सामूहिक समेलनासाठी जागा आणि पंचायत घरे (मशिदे सोडून)	12	6	18	Places of entertainment and community gathering (panchayat-ghar) excluding places of worship.
(10) प्राचीनालये (जुदा मंदिर, चर्च, मस्जिद, गुळद्वार इत्यादी)	118	24	142	Places of worship (e.g. temple, churches, mosque, gurudwara, etc).
(11) इतर	1,510	290	1,800	Others.
एकूण वापरातील घरे (२)	9,095	4,834	13,930	Total occupied census houses(2)
एकूण (१) + (२)	9,739	5,194	14,934	Grand Total of (1) + (2)

टीप.—(१) 'घर' म्हणजे एखादी इमारत किंवा इमारतीचा भाग ज्याला रस्त्यावरून, शिवारातुन किंवा सार्वजनिक जिन्यावरून स्वतंत्र प्रवेशद्वार आहे व जे वापराच्या दृष्टीने एक स्वतंत्र घटक आहे.

(२) आकडे संक्षिप्तता लिहिल्यामुळे काही ठिकाणी बेरजा जुळणार नाहीत.

आधार.—भारताची जनगणना, १९८१, महाराष्ट्र, मालिका १२, भाग सात

Note.—(1) A census house is a building or part of a building having a separate main entrance from road, common court yard, staircase etc., used or recognised as a separate unit.

(2) Details do not add up to the totals due to rounding.

Source.—Census of India, 1981—Maharashtra, Series 12, Part VII.

19. घरबांधणी/HOUSING

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 19.2

वापरातील खोल्यांच्या संख्येनुसार कुटुंबांचे वर्गीकरण/DISTRIBUTION OF HOUSEHOLDS ACCORDING TO ROOMS OCCUPIED, 1981

अनुक्रमांक Serial No.	बाब (1)	ग्रामीण Rural (3)	नागरी Urban (4)	एकूण Total (5)	Item (2)
1	एकूण गणना केलेली कुटुंबे (हजारांत)	7,376	4,082	11,458	Total number of households enumerated (in thousand No.)
2	एकूण गणना केलेले लोक (संस्थांतून रहाणारे व गृहहीन इत्यादी धरून) (हजारांत)	40,791	21,993	62,784	Total number of persons enumerated (including inmates of institutions and houseless persons) (in thousand No.)
3	कुटुंबांचे वर्गीकरण (शेकडा) —				Percentage distribution of households—
	(अ) वेगळी खोली नसलेले ..	6.2	2.6	4.9	(a) No exclusive room
	(ब) खोल्यांची संख्या नमूद न केलेली कुटुंबे ..	9.2	4.1	7.4	(b) Households with unspecified number of rooms.
	(क) एका खोलीत राहणारी कुटुंबे ..	61.4	62.2	61.7	(c) Households with one room.
	(ड) दोन खोल्यांत राहणारी कुटुंबे ..	17.5	20.1	18.5	(d) Households with two rooms.
	(इ) तीन खोल्यांत राहणारी कुटुंबे ..	3.9	6.9	4.9	(e) Households with three rooms.
	(फ) चार खोल्यांत राहणारी कुटुंबे ..	1.2	2.5	1.6	(f) Households with four rooms.
	(ग) पाच किंवा अधिक खोल्यांत राहणारी कुटुंबे	0.6	1.6	1.0	(g) Households with five or more rooms
	एकूण ..	100.0	100.0	100.0	Total

टिप.—बर दर्शविलेली शेकडेवारी २० टक्के नमुन्यावर आधारित आहे.

आधार.—भारताची जनगणना, १९८१, महाराष्ट्र मालिका ११, भाग चार.

Note.—The percentages shown above are based on 20 per cent sample.

Source.—Census of India 1981—Maharashtra Series 11, Part IV.

---

19. घर बांधणी/HOUSING
तक्ता क्रमांक/TABLE NO. 19.3

---

19. घरबांधणी/

तक्ता क्रमांक/

घराचे छप्पर व भिती यासाठी वापरलेल्या प्रमुख साधनानुसार कुटुंबांचे वर्गीकरण

जनगणना/

छप्परासाठी वापरलेले सामान					
भितीसाठी वापरलेले सामान	ग्रामीण नागरी एकूण	एकूण कुटुंबे Total household	गवत, पाने, बोर, गवती छप्पर, लाकूड, चिखल व न भाजलेल्या विटा किंवा बांबू Grass, leaves, reeds, thatch wood, mud, unburnt bricks or bamboo	फरशी, पाटी Tiles, slate shingle	लॉखंड, नाल किंवा इतर धतूचे पत्रे Corrugated iron, zink or other metal sheets
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
1. एकूण सामान ..	ग्रामीण नागरी एकूण	73,75,695 40,82,450 1,14,58,145	23,89,055 3,73,600 27,62,655	30,38,090 14,09,150 44,47,240	12,72,295 7,58,945 20,31,240
2. गवत, पाने, बोर किंवा बांबू ..	ग्रामीण नागरी एकूण	12,80,310 3,51,965 16,32,275	7,54,840 1,58,375 9,13,215	....	1,23,6475 58,985 1,82,660
3. चिखल ..	ग्रामीण नागरी एकूण	28,35,415 4,42,790 32,78,205	8,51,510 62,685 9,14,195	14,96,845 2,49,745 17,46,590	4,64,335 1,15,830 5,80,165
4. न भाजलेल्या विटा ..	ग्रामीण नागरी एकूण	6,97,190 3,29,395 10,26,585	1,86,350 29,095 2,15,445	3,69,240 1,50,615 5,19,855	1,30,570 1,70,630 2,51,200
5. लाकूड ..	ग्रामीण नागरी एकूण	33,565 1,90,980 2,24,545	8,050 25,595 33,645	17,680 77,190 94,870	56,000 61,205 66,805
6. भाजलेल्या विटा ..	ग्रामीण नागरी एकूण	7,62,755 15,48,815 23,11,570	96,880 53,395 1,50,275	3,91,020 5,65,070 9,56,090	1,68,380 2,38,820 4,07,200

HOUSING

TABLE No. 19.3

DISTRIBUTION OF HOUSEHOLDS BY PREDOMINANT MATERIAL USED FOR ROOF AND WALL OF HOUSE.

Population Census, 1981

/Material of roof

अस्बेस्टॉस सिमेंटचे पत्रे Asbestos cement sheets	विटा, दगड आणि चुना Bricks, stone and lime	दगड Stone	काँक्रीट/ आरबीसी/ आरसीसी Concrete RBC/ RCC	इतर सर्व प्रकारचे व न उल्लेख केलेले सामान All other materials and materil not stated	Rural Urban Total	Material of wall
(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(2)	(1)
66,555	43,045	11,050	83,130	4,72,475	Rural	All materials
2,49,155	96,900	13,935	9,47,735	2,33,030	Urban	
3,15,710	1,39,945	24,985	10,30,865	7,05,505	Total	
3,835	....	....	....	3,97,960	Rural	Grass, leaves, reeds or bamboo
7,475	....	....	....	1,27,130	Urban	
11,310	....	....	....	5,25,090	Total	
3,245	....	....	....	19,480	Rural	Mud
4,205	....	....	....	10,325	Urban	
7,450	....	....	....	29,805	Total	
3,360	2,130	465	1,000	4,075	Rural	Unburnt bricks
10,700	5,550	715	7,425	4,665	Urban	
14,060	7,680	1,180	8,425	8,740	Total	
1,080	....	....	....	1,155	Rural	Wood
15,955	....	....	....	11,035	Urban	
17,035	....	....	....	12,190	Total	
32,510	27,265	1,380	39,320	6,000	Rural	Burnt bricks
1,20,665	62,345	5,820	4,77,120	25,580	Urban	
1,53,175	89,610	7,200	5,16,440	31,580	Total	

19. घरबांधणी/

तक्ता क्रमांक/

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
7. जीजाय किंवा इतर घातूचे पत्रे ..	ग्रामीण	25,425	2,915	3,595	14,135
	नागरी	3,34,085	15,355	1,68,620	89,435
	एकूण	3,59,510	18,270	1,72,215	1,03,570
8. दगड ..	ग्रामीण	16,23,665	4,80,620	7,31,450	3,56,060
	नागरी	2,02,250	14,285	1,02,945	53,610
	एकूण	18,25,915	4,94,905	8,34,395	4,09,470
9. सिमेंट काँक्रीट ..	ग्रामीण	70,090	1,995	18,115	6,270
	नागरी	6,28,135	12,425	84,435	15,490
	एकूण	6,98,225	14,420	1,02,550	21,760
10. इतर सर्वे व न उल्लेख केलेले सामान	ग्रामीण	47,280	5,895	10,145	3,270
	नागरी	54,035	2,390	10,530	4,940
	एकूण	1,01,315	8,285	20,675	8,210

आधार.—भारताची जनगणना, १९८१, मालिका १२—कुटुंबावरील तक्ते, भाग आठ (ए व बी) एक

HOUSING

TABLE No. 19.3—*contd*

(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(2)	(1)
2,225	360	415	720	1,070	Rural	GI sheets or other metal sheets
33,215	6,170	1,625	5,050	9,165	Urban	
40,430	6,530	2,040	5,770	10,685	Total	
12,770	9,285	8,310	10,170	15,000	Rural	Stone
6,580	3,280	1,945	16,845	2,760	Urban	
19,350	12,565	10,265	27,015	17,760	Total	
6,895	3,925	315	31,560	1,015	Rural	Cement concrete
42,115	19,135	3,195	4,40,380	10,960	Urban	
49,010	23,060	3,510	4,71,940	11,975	Total	
645	80	165	360	26,720	Rural	All other materials and materials not stated
3,245	420	635	915	30,960	Urban	
3,890	500	800	1,275	57,680	Total	

Source.— Census of India, 1981. Series 12, Household Tables, Part-VIII—A and B(i).

19. घरबांधणी/HOUSING

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 19.4

बेघर व संस्थांत रहाणारे लोक
HOUSELESS AND INSTITUTIONAL POPULATION
1981

अनुक्रमांक Serial No.	जिल्हा (2)	व्यक्तींची संख्या/Number of persons			एकूण लोकसंख्येची टक्केवारी Per- centage of total popula- tion	District (2)
		बेघर Houseless (3)	संस्थातील Institu- tional (4)	एकूण Total (5)	(6)	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(2)
1	बृहन्मुंबई	44,289	1,58,312	2,02,601	2.46	Greater Bombay
2	ठाणे	25,149	46,490	71,639	2.14	Thane
3	रायगड	30,147	7,488	37,635	2.53	Raigad
4	रत्नागिरी	41,792	8,744	50,536	2.39	Ratnagiri
5	नाशिक	29,684	34,477	64,161	2.14	Nashik
6	धुळे	25,544	23,456	49,000	2.39	Dhule
7	जळगाव	19,152	9,079	28,231	1.08	Jalgaon
8	अहमदनगर	47,524	26,718	74,242	2.74	Ahmadnagar
9	पुणे	25,963	64,755	90,718	2.18	Pune
10	सातारा	29,368	13,024	42,392	2.08	Satara
11	सांगली	34,097	8,666	42,763	2.34	Sangli
12	सोलापूर	10,930	13,198	24,128	0.92	Solapur
13	कोल्हापूर	17,888	14,070	31,958	1.28	Kolhapur
14	औरंगाबाद	17,693	13,729	31,422	1.29	Aurangabad
15	परभणी	20,786	6,447	27,233	1.49	Parbhani
16	बीड	10,244	6,318	16,562	1.11	Beed
17	नांदेड	7,853	10,405	18,258	1.04	Nanded
18	उस्मानाबाद	10,553	7,202	17,755	0.80	Osmanabad
19	बुलढाणा	11,114	4,097	15,211	1.01	Buldana
20	अकोला	12,020	7,033	19,053	1.04	Akola
21	अमरावती	12,080	13,763	25,843	1.39	Amravati
22	यवतमाळ	13,906	12,730	26,636	1.53	Yavatmal
23	वर्धा	8,867	5,436	14,303	1.54	Wardha
24	नागपूर	14,144	21,509	35,653	1.38	Nagpur
25	भंडारा	6,810	4,713	11,523	0.63	Bhandara
26	चंद्रपूर	14,860	12,030	26,890	1.31	Chandrapur
महाराष्ट्र राज्य		5,42,457	5,53,889	10,96,346	1.75	Maharashtra State

बांधार.—भारताची जनगणना, १९८१, मालिका १२, भाग दोन (ए)

Source.—Census of India 1981, Series 12, Part II-A

---

19. घरबांधणी/HOUSING
तक्ता क्रमांक/TABLE No. 19.5

---

19. घर बांधणी/
तक्ता क्रमांक/
खोल्यांच्या संख्येनुसार कुटुंबाची संख्या/
जनगणना/

खोल्यांच्या संख्येनुसार कुटुंबे					
अनुक्रम.क्रमांक Serial No.	जिल्हा	एकूण Total	वेगळी खोली नसलेले No. exclusive room	खोली 1 Room	खोल्या 2 Rooms
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
1	बृहन्मुंबई	15,80,095	26,040	10,88,460	2,67,395
2	ठाणे	6,42,015	21,805	3,72,575	1,45,365
3	रायगड	2,81,720	15,530	1,64,635	62,505
4	रत्नागिरी	4,23,440	23,860	2,25,390	1,04,925
5	नाशिक	4,94,925	32,845	2,84,900	96,140
6	धुळे	3,51,640	20,245	2,23,500	53,745
7	जळगाव	4,70,080	27,050	2,94,055	81,105
8	अहमदनगर	4,63,215	38,395	2,82,380	60,480
9	पुणे	7,58,970	53,285	4,65,045	1,14,870
10	सातारा	3,71,890	22,580	2,23,835	68,715
11	सांगली	3,18,295	20,825	1,94,725	55,290
12	सोलापूर	4,59,340	15,885	3,15,090	80,315
13	कोल्हापूर	4,41,360	25,975	2,45,630	79,355
14	श्री रंगवाड	4,29,770	21,755	2,67,750	61,370
15	परभणी	3,31,015	19,700	2,08,825	56,815
16	बीड	2,66,650	6,785	1,69,690	42,565
17	नांदेड	3,05,985	12,515	2,03,880	53,315
18	उस्मानाबाद	3,82,530	12,985	2,58,315	64,610
19	बुलडाणा	2,80,365	6,370	2,15,075	39,545
20	अकोला	3,31,780	25,035	2,11,605	55,335
21	अमरावती	3,41,845	23,330	2,22,160	61,350
22	यवतमाळ	3,23,990	20,355	1,94,215	52,305
23	वर्धा	1,78,870	9,680	1,02,450	37,020
24	नागपूर	4,83,400	22,745	2,51,180	1,18,225
25	चंद्रपूर	3,49,695	18,125	1,63,415	96,760
26	चंद्रपूर	3,95,265	16,185	2,21,655	1,00,625
महाराष्ट्र राज्य		1,14,58,145	5,59,885	70,67,435	21,10,645

आधार--भारताची जनगणना १९८१, मालिका १२, कुटुंबातील तक्ते, भाग आठ (ए व बी) (एक).

HOUSING

TABLE NO. 19.5

HOUSEHOLDS BY NUMBER OF ROOMS OCCUPIED

/POPULATION CENSUS, 1981

(Households occupying				खोल्याची संख्या न दर्शविलेले	बेघर कुटुंबे	District
खोल्या 3 Rooms	खोल्या 4 Rooms	खोल्या 5 Rooms	खोल्या 6 Rooms	Unspeci- fied no. of rooms	Houseless House- holds	
(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(2)
98,195	30,710	8,760	8,010	52,535	25,095	Greater Bombay
32,750	10,890	3,235	3,150	52,245	7,295	Thane
14,150	4,435	1,455	1,335	17,675	8,455	Raigad
30,945	14,230	5,060	4,650	14,380	10,560	Ratnagiri
22,450	7,595	2,040	2,085	46,890	7,645	Nashik
12,640	4,015	1,110	895	35,490	5,115	Dhule
19,390	6,350	1,680	1,890	38,560	4,760	Jaigaon
12,705	4,295	1,425	1,275	62,260	10,915	Ahmadnagar
32,800	12,510	4,210	3,965	72,285	7,360	Pune
15,665	4,195	1,435	1,155	34,310	6,955	Satara
14,835	5,030	1,900	1,540	24,150	9,220	Sangli
17,575	6,890	2,250	2,255	19,080	3,005	Solapur
26,210	8,700	2,640	2,675	49,575	4,185	Kolhapur
14,525	4,985	1,805	2,230	55,350	4,580	Aurangabad
12,800	4,115	1,260	1,200	26,300	4,880	Parbhani
10,050	3,390	1,270	1,160	31,740	2,835	Beed
11,760	4,045	1,395	1,320	17,755	1,975	Nanded
13,895	6,000	1,825	1,695	23,205	2,470	Osmanabad
7,790	2,390	730	750	7,715	2,720	Buldana
12,865	4,445	1,440	1,705	19,350	3,180	Akola
12,695	4,175	1,500	1,385	15,950	3,590	Amravati
12,535	3,840	1,450	1,405	37,885	3,960	Yavatmal
8,205	2,305	635	665	17,910	2,365	Wardha
39,090	13,110	4,745	4,505	29,800	4,765	Nagpur
34,985	9,220	2,735	2,245	22,210	2,340	Bhandara
24,500	6,215	1,895	1,875	22,315	4,300	Chandrapur
5,65,995	1,88,060	59,885	57,020	8,46,220	1,54,425	Maharashtra State

Source.—Census of India, 1981, Series 12, Household tables, Part VIII (A & B) (i).

20. स्थानिक संस्था/LOCAL BODIES

सक्ता क्रमांक/TABLE No. 20.1

ग्रामपंचायतीची व्याप्ती, उत्पन्न आणि खर्च/COVERAGE, SELF-RAISED INCOME AND EXPENDITURE OF VILLAGE PANCHAYATS

अनुक्रमांक Serial No.	बाब	माहिती Particulars	Item
(1)	(2)	1990-91* (3)	(2)
1	व्याप्ती—		Coverage—
(१)	ग्रामपंचायतीची संख्या ..	25,858	(1) No. of village panchayats.
(२)	त्यात अंतर्भूत असलेल्या खंडांची संख्या ..	41,707	(2) No. of villages covered.
(३)	त्यातील लोकसंख्या (हजारामध्ये) ..	41,293	(3) Population covered (thousand No.)
2	उत्पन्न (लाख रुपये)		Income (lakh Rs.)
(१)	पंचायतीचे स्वतःचे उत्पन्न ..	4,536.75	(1) Self-raised income.
(२)	शासकीय अनुदाने ..	2,575.41	(2) Government Grants.
(३)	देणग्या, वसुली इत्यादी ..	1,176.47	(3) Donations, contributions etc.
	2. एकूण उत्पन्न ..	8,288.63	Total Income
3	खर्च (लाख रुपये)—		Expenditure (lakh Rs.)
(१)	आरोग्य व सफाई ..	1,634.36	(1) Sanitation and health.
(२)	सार्वजनिक कामे ..	2,121.53	(2) Public works.
(३)	लोककल्याणाची कामे ..	2,031.48	(3) Welfare of people.
(४)	इतर ..	2,259.51	(4) Others
	3. एकूण खर्च ..	8,046.88	Total Expenditure

*अस्थायी, १९८१ च्या जनगणनेनुसार

आधार.—अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

*Provisional, According to 1981 Population Census.

Source.—Directorate of Economics and Statistics, Government of Maharashtra, Bombay.

20. स्थानिक संस्था/LOCAL BODIES

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 20.2

नगरपरिषदा व महानगरपालिका यांची घडण

CONSTITUTION OF MUNICIPAL COUNCILS AND MUNICIPAL CORPORATIONS 1990-91

अनुक्रमांक Serial No.	जिल्हा	नगरपरिषदांची संख्या Number of municipal councils	नगरपरिषदांच्या सदस्यांची संख्या Number of councillors			एकूण Total	District
			सर्वसाधारण General	राखीव Reserved	नामनिर्देशित Nominated		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
1	ठाणे ..	8	177	29	20	226	Thane
2	रायगड ..	10	168	44	25	237	Raigad
5	रत्नागिरी ..	4	90	11	9	110	Ratnagiri
4	सिंधुदुर्ग ..	3	54	8	6	68	Sindhudurg
5	नाशिक ..	9	196	55	23	274	Nashik
6	धुळे ..	7	171	53	21	245	Dhule
7	जळगाव ..	13	335	71	36	442	Jalgaon
8	अहमदनगर ..	10	164	39	18	221	Ahmednagar
9	पुणे ..	11	199	51	24	274	Pune
10	सातारा ..	8	157	37	26	220	Satara
11	सांगली ..	6	144	60	18	222	Sangli
12	सोलापूर ..	9	177	52	22	251	Solapur
13	कोल्हापूर ..	9	169	44	24	237	Kolhapur
14	औरंगाबाद ..	6	78	18	13	109	Aurangabad
15	जालना ..	4	91	17	10	118	Jalna
16	परभणी ..	11	237	43	25	305	Parbhani
17	बीड ..	6	145	27	16	188	Beed
18	नांदेड ..	13	201	67	26	294	Nanded

तक्ता क्रमांक/TABLE No 20.2—contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
19	उस्मानाबाद ..	8	137	41	17	195	Osmanabad
20	लातूर ..	5	111	33	13	157	Latur
21	बुलढाणा ..	11	213	36	23	272	Buldana
22	अकोला ..	10	228	47	24	299	Akola
23	अमरावती ..	10	181	55	26	262	Amravati
24	यवतमाळ ..	8	166	51	20	237	Yavatmal
25	वर्धा ..	6	137	44	17	198	Wardha
26	नागपूर ..	10	153	82	23	258	Nagpur
27	भंडारा ..	5	96	60	14	170	Bhandara
28	चंद्रपूर ..	6	110	28	13	151	Chandrapur
29	गडचिरोली ..	2	15	5	2	22	Gadchiroli
	एकूण नगरपरिषदा ..	228	4,500	1,208	554	6,262	Total Municipal Councils
	महानगरपालिका—						Municipal corporations
(1)	बृहन्मुंबई ..	1	162	8	..	170	Greater Bombay
(2)	पुणे ..	1	77	8	..	85	Pune
(3)	नागपूर ..	1	71	4	..	75	Nagpur
(4)	सोलापूर ..	1	59	5	..	64	Solapur
(5)	कोल्हापूर ..	1	54	6	..	60	Kolhapur
(6)	ठाणे ..	1	63	2	..	65	Thane
(7)	कल्याण ..	1	..	..	..	..	Kalyan
(8)	नाशिक ..	1	..	..	..	..	Nashik
(9)	पिंपरी-चिंचवड ..	1	56	4	..	60	Pimpri-chinchwad
(10)	औरंगाबाद ..	1	..	..	..	..	Aurangabad
(11)	अमरावती ..	1	..	..	..	..	Amravati
	एकूण महानगरपालिका ..	11	542	37	..	579	Total Municipal Corporation

टीप.—कल्याण, नाशिक, औरंगाबाद, अमरावती ह्या महानगरपालिकांनी माहिती निरंक कळविलेली आहे.

Note.—Kalyan, Nashik, Aurangabad and Amravati Corporations have reported NIL information.

आधार.—अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Directorate of Economics and Statistics, Government of Maharashtra, Bombay.

20. स्थानिक संस्था/LOCAL BODIES

तबता क्रमांक/TABLE No. 20.3

नगरपरिषदांचे व महानगरपालिका यांचे उत्पन्न व खर्च
INCOME AND EXPENDITURE OF MUNICIPAL COUNCILS AND MUNICIPAL CORPORATIONS,
1990-91

(रुपये कोटीत/Rs. in crore)

बाब	सर्वे नगरपरिषदा All municipal Councils	सर्वे महानगरपालिका All municipal Corporations	एकूण Total (2+3)	बृहत्मुंबई महानगरपालिका Greater Bombay municipal corporation	Item
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(1)
उत्पन्न					Income
I. नगरपरिषदांचे दर व कर	189.66	914.74	1,104.40	152.50	I. <i>Municipal rates and taxes</i>
एकूण	189.66	914.74	1,104.40	152.50	.. Total
II. इतर साधनांपासून उत्पन्न					II <i>Income from other sources</i>
(अ) शासकीय अनुदाने	117.21	94.15	211.36	32.82	(a) <i>Government Grants</i>
(ब) इतर साधने	46.33	450.97	497.30	728.00	(b) <i>Other Sources</i>
एकूण (अ+ब)	163.54	545.12	708.66	760.82	.. Total (a+b)
एकूण उत्पन्न (१+२)	353.20	1,459.86	1,813.06	913.32	.. Total Income (I+II)
(असाधारण कर्ज व प्रारंभिक शिल्लक सोडून)					(excluding extra-ordinary debts and opening balance)

संख्या क्रमांक/TABLE No. 20, 3--*contd.*

बाब	सर्व नगरपरिषदा All Municipal Councils (2)	सर्व महानगरपालिका All Municipal Corporations (3)	एकूण Total (2+3) (4)	बृहन्मुंबई महानगरपालिका Greater Bombay Municipal Corporations (5)	Item (1)
2. खर्च —					Expenditure—
प्रशासन—					Administration.
2.1 (अ) आस्थापना	135.09	594.05	729.14	424.40	.. (a) Establishment.
(ब) इतर	10.61	24.13	34.74	4.20	.. (b) Others.
2.2 कर वसुली	6.07	4.96	11.03	3.34	.. Recovery of taxes.
2.3 सार्वजनिक दिवाबत्ती	10.53	42.65	53.18	22.16	.. Street lighting.
2.4 पाणी पुरवठा	33.05	143.97	177.02	83.55	.. Water Supply.
2.5 सार्वजनिक सुरक्षा	1.25	5.08	6.33	2.30	.. Public Security.
2.6 सार्वजनिक आरोग्य	13.19	88.03	101.22	55.32	.. Public Health.
2.7 जलनिःसारण	3.15	77.11	80.25	81.36	.. Drainage.
2.8 बांधकामे	53.08	54.84	107.92	5.31	.. Construction works.
2.9 वाहतुक	0.82	79.85	80.67	50.72	.. Transport.
2.10 शिक्षण	19.67	48.77	68.44	18.03	.. Education.
2.11 दुर्बल घटकांवरील खर्च	6.94	18.43	25.37	..	.. Expenditure on weaker sections.
2.12 विशेष खर्च व दिलेली कर्जे	66.47	118.78	185.25	61.86	.. Extra ordinary expenditure and loans
2.13 इतर	55.98	223.38	279.36	121.54	.. Others.
एकूण खर्च	415.90	1,524.03	1,939.93	934.09	.. Total Expenditure.
(असाधारण कर्जे व अखेरची शिल्लक सोडून)					.. (excluding extra-ordinary debts and closing balance).

टीप.—विविध विभागांतर्गत कर्मचारी आस्थापनेवरील खर्च एकत्रित करण्यात आला असून बाब क्रमांक २.१ (अ) समीर दर्शविला आहे.

Note.—Expenditure on staff establishment under various activities has been clubbed and shown at item 2.1 (a).

आधार—अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Directorate of Economics and Statistics, Government of Maharashtra, Bombay.

20. स्थानिक संस्था/LOCAL BODIES

संख्या क्रमांक/TABLE No. 20-4

जिल्हा परिषदांचे उत्पन्न आणि खर्च

INCOME AND EXPENDITURE OF ZILLA PARISHADS

(रुपये कोटीत/Rs. in crores)

अनुक्रमांक Serial No.	बाब	प्रत्यक्ष Actuals 1989-90	सुधारित अंदाज Revised estimates, 1990-91	Item
(1)	(2)	(3)	(4)	(2)
	उत्पन्न			Receipts
1.	एकूण महसुली उत्पन्न (१+२)	1,073.23	156.85	Total Revenue receipts (i+ii)
	(१) स्वनिर्मित साधनांकरवी	39.17	46.93	(i) Self-raised resources
	(२) एकूण शासकीय अनुदाने (अ+ब)	1,034.06	1,109.92	(ii) Total Government grants (a + b).
	(अ) सांविधिक	1,032.62	1,108.77	(a) Statutory grants
	(ब) अभिकरण योजनांसाठी	1.44	1.15	(b) Agency scheme grants.
2.	स्वनिर्मित साधनांकरवी उत्पन्नाची फोड (१ ते ४)	39.17	46.93	Self-raised resources (i to iv)
	(१) जमीन महसुलावरील स्थानिक उपकर (स्टॅम्प ड्यूटीसह)	14.07	22.95	(i) Local fund cess including stamp duty grants.
	(२) शिक्षण	10.72	11.01	(ii) Education
	(३) इमारत व दळणवळण	4.23	2.36	(iii) Buildings and communications.
	(४) इतर	10.10	10.61	(iv) Others
3.	एकूण शासकीय अनुदाने (१ ते ४)	1,034.06	1,109.92	Total Government grants (i to iv)
	(१) सधेतुक्त अनुदान	716.03	781.37	(i) Purposive grants
	(२) आस्थापना अनुदान	138.26	145.36	(ii) Establishment grants
	(३) योजना अनुदान	136.65	126.78	(iii) Plan scheme grants
	(४) इतर	43.12	56.41	(iv) Others

तबला क्रमांक/TABLE No. 20.4—contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(2)
4.	एकूण महसुली खर्च (१ ते १४)	.. 10,74.67	11,71.79	Total Revenue Expenditure (1 to 14)
(1)	सामान्य प्रशासन ..	114.94	126.31	General Administration
(2)	शिक्षण ..	601.38	622.55	Education
(3)	वैद्यकीय ..	2.69	2.56	Medical
(4)	सार्वजनिक आरोग्य ..	82.66	92.05	Public Health
(5)	आयुर्वेद ..	3.90	3.66	Ayurved
(6)	कृषि ..	4.21	5.64	Agriculture
(7)	पशुसंवर्धन ..	17.99	18.03	Animal Husbandry
(8)	इमारती व दळणवळण (सार्व- जनिक बांधकाम).	92.93	108.94	Buildings and Com- munications.
(9)	समाजकल्याण ..	9.29	19.91	Social Welfare
(10)	सामूहिक विकास ..	2.46	3.64	Community Development
(11)	सार्वजनिक आरोग्य अभि- यांत्रिकी.	24.48	38.43	Public Health Engineering
(12)	पाटबंधारे ..	40.91	56.47	Irrigation
(13)	वने ..	6.31	7.83	Forest
(14)	इतर ..	60.52	65.77	Others

आधार.—मर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Directorate of Economics and Statistics, Government of Maharashtra, Bombay.

20. स्थानिक संस्था/LOCAL BODIES

तफता क्रमांक/TABLE No. 20.5

प्रकारानुरूप स्थानिक संस्थांची संख्या

LOCAL BODIES BY TYPES

(संख्या/Number)

स्थानिक संस्था	रोजी/As on	Local body
(1)	31-3-1990	(1)
महानगरपालिका ..	11	.. Municipal Corporations.
नगरपरिषदा ..	228	.. Municipal Councils.
जिल्हा परिषदा ..	29	.. Zilla Parishads.
पंचायत समित्या ..	298	.. Panchayat Samitis.
ग्रामपंचायती ..	25,858	.. Gram Panchayats.
कटक मंडळे ..	7	.. Cantonment Boards.

जावधार.—अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Directorate of Economics and Statistics, Government of Maharashtra, Bombay.

21. सार्वत्रिक निवडणुका/GENERAL ELECTIONS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 21.1

सार्वत्रिक निवडणुकांचे निकाल

RESULTS OF GENERAL ELECTIONS

अनुक्रमांक Serial No.	नाव	लोकसभा विधानसभा		Item
		Lok Sabha (1989)	Vidhan Sabha (1990)	
(1)	(2)	(3)	(4)	(2)
1	एकूण जागांची संख्या	48	288	Total number of seats or Constituencies.
2	(अ) वर्गीकृत जातींकरिता राखीव जागा	3	18	(A) Number of seats reserved for scheduled castes.
	(ब) वर्गीकृत जमातींकरिता राखीव जागा	4	22	(B) Number of seats reserved for scheduled tribes.
3	सर्वसाधारण जागा	41	248	Number of general seats.
4	उमेदवारांची संख्या—			Number of candidates—
	(अ) पुरस्कृत	1,157	10,200	(a) Nominated
	(ब) ज्याचा पुरस्कार त्याज्य ठरविला असे.	60	258	(b) Whose nomination was rejected.
	(क) पुरस्कार मागे घेणारे	504	6,148	(c) Withdrew.
	(ड) निवडणुका लढवणारे	593	3,764	(d) Contested.
	(ई) निवडून आलेले	48	288	(e) Elected.
5	मतदारांची संख्या (हजारंत)			Number of electors (thousand)
	पुरुष	24,577	25,351	Men
	स्त्रिया	22,629	23,172	Women
	एकूण	47,206	48,523	Total
6	मतदान केलेल्यांची संख्या (हजारंत)	28,257	30,214	Number of voters who voted (thousand)
7	वैध मत (हजारंत)	27,549	29,692	Number of valid votes polled (thousand)
8	मतदान केलेल्यांचे शेकडा प्रमाण	60	62	Percentage of electors voting.

आधार.—मुख्य निवडणूक अधिकारी, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source—Chief Electoral Officer, Government of Maharashtra, Bombay.

21. सार्वत्रिक निवडणुका/GENERAL ELECTIONS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 21.2

उमेदवारांचे पक्ष पाठिंब्यानुसार वर्गीकरण/CANDIDATES ACCORDING TO PARTY AFFILIATIONS

अनुक्रमांक Serial No.	पक्षाचे नाव	लोकसभा Lok Sabha (1989)		विधानसभा Vidhan Sabha (1990)		Name of the party (2)
		पुरस्कृत केलेले Number sponsored	निवडून आलेले Number elected	पुरस्कृत केलेले Number sponsored	निवडून आलेले Number elected	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(2)
1	इंडियन नॅशनल काँग्रेस (ई)	48	28	276	141	Indian National Congress (I).
2	भारतीय काँग्रेस (सरतचंद्र सिन्हा)	6	....	73	1	Indian Congress (Socialist)
3	जनता पक्ष	23	5	213	24	Janata Party.
4	भारतीय जनता पक्ष	33	10	104	42	Bharatiya Janata Party.
5	लोकदल	5	3	183	52	Lok Dal
6	कम्युनिस्ट पार्टी ऑफ इंडिया	3	1	16	2	Communist Party of India.
7	कम्युनिस्ट पार्टी ऑफ इंडिया (मार्क्स)	2	....	12	3	Communist Party of India (Marxists.)
8	शेतकरी कामगार पक्ष	5	....	40	8	Peasant and Workers' Party.
9	अपक्ष	351	1	2,283	13	Independent.
10	इतर	108	....	536	....	Others.
11	रिपब्लिकन पार्टी	9	9	19	1	Republican Party (Khobragade)
12	मुस्लीम लिग	....	....	....	1	Muslim League
	एकूण	593	48	3,764	288	.. Total

143

बाधार.—मुख्य निवडणूक अधिकारी, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Chief Electoral Officer, Government of Maharashtra, Bombay.

22. किमत निर्देशांक/PRICE INDICES

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 22.1

अखिल भारतीय घाऊक किमतीचे निर्देशांक (नवी मालिका)
ALL INDIA WHOLESALE PRICE INDEX NUMBERS (NEW SERIES)
1991*

(आधारवर्ष/Base year : 1981-82=100)

क्रमक्रमांक Serial No.	वस्तूचा गट	Weight भार	जानेवारी Jan. 1991	फेब्रुवारी Feb. 1991	मार्च March 1991	एप्रिल April 1991	मे May 1991	जून June 1991	Commodity Groups
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(2)
1	मूलभूत पदार्थ	32.295	193.0	196.6	195.6	197.2	199.8	206.8	Primary articles
2	इंधन, शक्ति, दिवाबत्ती व वंगण	10.663	187.3	187.6	188.6	189.1	189.5	189.5	Fuel, power, light and lubricants
3	उत्पादित पक्का माल ..	57.042	188.1	189.6	190.1	190.9	192.8	195.4	Manufactured pro- ducts
4	सर्व वस्तू	100.000	189.6	191.6	191.7	192.8	194.8	198.4	All commodities

तक्ता क्रमांक/TABLE No., 22.1—contd.

अनुक्रमांक Serial No.	वस्तुचा गट	जुलै July 1991	ऑगस्ट August 1991	सप्टेंबर Sept. 1991	ऑक्टोबर Oct. 1991	नोव्हेंबर Nov. 1991	डिसेंबर Dec. 1991	Commodity Groups
(1)	(2)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(2)
1	मूलभूत पदार्थ	212.9	218.0	221.8	220.8	225.1	225.4	Primary articles.
2	इंधन, शक्ति, दिवाबत्ती व वंगण ..	193.3	196.8	197.1	198.2	198.4	201.4	Fuel, power, light, and lubricants.
3	उत्पादित पक्का माल ..	199.2	201.2	203.8	204.0	204.5	205.2	Manufactured products.
4	सर्व वस्तू	202.8	206.2	208.9	208.8	210.5	211.3	All commodities.

*अस्थायी/Provisional

आधार—आर्थिक सल्लागार, उद्योग मंत्रालय, भारत सरकार, नवी दिल्ली.

Source.— Office of the Economic Adviser Ministry of Industry, Government of India, New Delhi.

22. किंमत निर्देशांक/

तक्ता क्रमांक/

कामगारांकरिता ग्राहक किंमतीचे निर्देशांक (नवी भालिका)

क्रम क्रमांक Serial No.	केंद्र/आधारभूत वर्ष	वस्तुंचा गट	भार Weight	जाने. Jan. 1991	फेब्रु. Feb. 1991	मार्च March 1991	एप्रिल April 1991	मे May 1991
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
1	मुंबई (कॅलेंडर वर्ष १९८२=१००)	अन्न गट	.. 59.9	221	222	221	230	239
		सर्वसाधारण निर्देशांक	100.00	209	210	210	216	222
2	सोलापूर (कॅलेंडर वर्ष १९८२=१००)	अन्न गट	.. 59.9	210	204	203	210	217
		सर्वसाधारण निर्देशांक	100.0	208	205	206	211	215
3	नागपूर (कॅलेंडर वर्ष १९८२=१००)	अन्न गट	.. 53.08	210	211	207	207	209
		सर्वसाधारण निर्देशांक	100.00	213	214	212	212	215
4	पुणे (कॅलेंडर वर्ष १९८२=१००)	अन्न गट	.. 50.60	224	221	222	223	229
		सर्वसाधारण निर्देशांक	100.0	206	205	206	207	210
5	नाशिक (कॅलेंडर वर्ष १९८२=१००)	अन्न गट	.. 52.9	218	219	214	222	228
		सर्वसाधारण निर्देशांक	100.00	215	216	214	218	222
6	जळगांव (कॅलेंडर वर्ष १९८२=१००)	अन्न गट	.. 55.98	218	218	215	215	221
		सर्वसाधारण निर्देशांक	100.00	208	209	207	207	210
7	नांदेड (कॅलेंडर वर्ष १९८२=१००)	अन्न गट	.. 60.26	203	205	204	209	216
		सर्वसाधारण निर्देशांक	100.0	208	210	210	213	218
8	औरंगाबाद (कॅलेंडर वर्ष १९८२=१००)	अन्न गट	.. 53.65	231	222	216	219	222
		सर्वसाधारण निर्देशांक	100.00	213	209	205	207	209
9	कोल्हापूर (कॅलेंडर वर्ष १९८२=१००)	अन्न गट	.. 55.64	213	209	210	219	223
		सर्वसाधारण निर्देशांक	100.0	204	203	204	209	211
10	अकोला (कॅलेंडर वर्ष १९८२=१००)	अन्न गट	.. 62.30	211	215	211	211	215
		सर्वसाधारण निर्देशांक	100.00	208	211	209	210	212

आधार.—कामगार आयुक्त, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

PRICE INDICES

TABLE No. 22.2

CONSUMER PRICE INDEX NUMBERS FOR WORKING CLASS (NEW SERIES)

1991 (आधारभूत वर्ष/ Base year 1982=100)

जून June 1991	जुलै July 1991	ऑगस्ट Aug. 1991	सप्टेंबर Sept. 1991	ऑक्टो. Oct. 1991	नोव्हें. Nov. 1991	डिसेंबर Dec. 1991	Items	Centres/Base year
(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)	(3)	(2)
250	247	257	260	257	252	263	Food	Bombay (Calender year 1982 = 100)
229	228	231	238	235	239	240	All items	
235	235	236	244	246	250	261	Food	Solapur (Calender year 1982 = 100)
226	227	228	234	235	240	247	All items	
217	224	233	239	234	236	234	Food	Nagpur (Calender year 1982 = 100)
219	224	230	234	233	234	233	All items	
238	243	247	248	251	256	266	Food	Pune (Calender year 1982 = 100)
215	219	222	225	227	230	237	All items	
238	242	246	246	247	260	259	Food	Nashik (Calendar year 1982 = 100)
228	231	234	235	237	244	244	All items	
234	240	245	249	256	260	262	Food	Jalgaon (Calender year 1982 = 100)
218	222	226	229	235	237	239	All items	
222	227	235	241	225	251	255	Food	Nanded (Calender year 1982 = 100)
222	221	231	235	238	242	247	All items	
228	239	246	245	248	254	268	Food	Aurangabad (Calender year 1982 = 100)
212	220	226	226	229	232	240	All items	
229	239	245	251	262	265	263	Food	Kolhapur (calendar year 1982 = 100)
214	223	238	232	239	241	240	All Items.	
220	225	232	237	241	244	252	Food	Akola (calendar year 1982 = 100)
215	220	225	225	232	234	240	All Items.	

Source.— Office of the Commissioner of Labour, Government of Maharashtra, Bombay.

22. किमत निर्देशांक/PRICE INDICES

तबता क्रमांक/TABLE No. 22.3

महाराष्ट्रातील ग्रामीण विभागातील जीवनावश्यक वस्तूंच्या ग्राहक किमतींचा निर्देशांक*

CONSUMER PRICE INDEX NUMBERS FOR SELECTED ESSENTIAL
ITEMS FOR RURAL MAHARASHTRA*
1991

(पाया १९८२=१००)

(Base : 1982=100)

सहाना/वर्ष	गट/Group					Month/ Year
	अन्न Food	इंधन व दिवावती Fuel and lighting	कापड Clothing	संकीर्ण Miscel- laneous	सर्वसाधारण निर्देशांक General index	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(1)
भार	.. 61.66	7.92	7.78	22.64	100.00	Weight
जानेवारी १९९१	.. 209	209	196	231	213	January 1991
फेब्रुवारी १९९१	.. 208	213	197	233	213	February 1991
मार्च १९९१	.. 204	214	199	235	211	March 1991
एप्रिल १९९१	.. 206	217	200	237	213	April 1991
मे १९९१	.. 211	219	200	238	217	May 1991
जून १९९१	.. 220	220	201	240	223	June 1991
जुलै १९९१	.. 224	222	203	241	226	July 1991
ऑगस्ट १९९१	.. 234	223	206	244	233	August 1991
सप्टेंबर १९९१	.. 242	223	209	246	239	September 1991
ऑक्टोबर १९९१	.. 248	223	211	246	243	October 1991
नोव्हेंबर १९९१	.. 253	227	212	248	248	November 1991
डिसेंबर १९९१	.. 258	230	217	251	251	December 1991

*अस्थायी/Provisional

साधार.—अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Directorate of Economics and Statistics, Government of Maharashtra, Bombay

22. किंमत निर्देशांक/PRICE INDICES

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 22.4

महाराष्ट्रातील नागरी विभागातील जीवनावश्यक वस्तूंच्या ग्राहक किमतींचा निर्देशांक*

CONSUMER PRICE INDEX NUMBERS FOR SELECTED ESSENTIAL ITEMS FOR URBAN MAHARASHTRA*

1991

(पाया : १९८२=१००)

(Base : 1982=100)

महिना/वर्ष	गट/Group							Month/ Year
	अन्न Food	पान, सुपारी, तंबाखू Pan, Supari, tobacco	ईंधन व दिवा- बत्ती Fuel and Light- ing	कापड, बिछाना व पादत्राणे Clothing, and bedding and footwear	संकीर्ण Mis- cellan- eous	सर्वसाधारण निर्देशांक General Index		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(1)	
भार	54.12	2.02	6.67	5.95	31.24	100.00	Weight	
जानेवारी १९९१ ..	214	253	196	249	213	215	January 1991	
फेब्रुवारी १९९१ ..	213	255	196	251	214	215	February 1991	
मार्च १९९१ ..	208	255	195	252	214	213	March 1991	
एप्रिल १९९१ ..	212	258	196	254	215	215	April 1991	
मे १९९१ ..	217	265	197	257	218	219	May 1991	
जून १९९१ ..	226	271	198	260	219	225	June 1991	
जुलै १९९१ ..	232	268	198	261	222	229	July 1991	
ऑगस्ट १९९१ ..	239	270	196	264	226	234	August 1991	
सप्टेंबर १९९१ ..	240	272	196	267	228	236	September 1991	
ऑक्टोबर १९९१ ..	241	271	196	271	230	237	October 1991	
नोव्हेंबर १९९१ ..	244	273	197	274	233	240	November 1991	
डिसेंबर १९९१ ..	243	274	196	277	237	241	December 1991	

*अस्थायी/Provisional

आधार.—अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई

Source.—Directorate of Economics and statistics, Government of Maharashtra, Bombay.

Rc 4385—11a

22. किमत निर्देशांक/PRICE INDICES

तबता क्रमांक/TABLE No. 22.5

नागरी श्रमिकेतर कर्मचाऱ्यांकरिता ग्राहक किमतीचे निर्देशांक

CONSUMER PRICE INDEX NUMBERS FOR URBAN NON-MANUAL EMPLOYEES
1991आधारमूल वर्ष १९८४-८५=१००
Base year : 1984-85=100

महिना आणि वर्ष	मुंबई Bombay	नागपूर Nagpur	पुणे Pune	औरंगाबाद Auranga- bad.	सोलापूर Solapur	Month and Year
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(1)
जानेवारी १९९१ ..	163	169	170	178	169	January 1991
फेब्रुवारी १९९१ ..	163	170	170	176	170	February 1991
मार्च १९९१ ..	163	171	170	174	167	March 1991
एप्रिल १९९१ ..	167	172	173	176	169	April 1991
मे १९९१ ..	168	173	175	179	172	May 1991
जून १९९१ ..	173	175	178	184	176	June 1991
जुलै १९९१ ..	175	178	181	187	179	July 1991
ऑगस्ट १९९१ ..	179	183	183	192	180	August 1991
सप्टेंबर १९९१ ..	180	185	182	193	183	September 1991
ऑक्टोबर १९९१ ..	181	186	185	193	186	October 1991
नोव्हेंबर १९९१ ..	183	186	185	194	188	November 1991
डिसेंबर १९९१ ..	183	185	185	196	190	December 1991

आधार.—केंद्रीय सांख्यिकी संघटना, भारत सरकार, नवी दिल्ली.

Source.—Central Statistical Organisation, Government of India, New Delhi.

22. किमत निर्देशांक/PRICE INDICES

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 22.6

महाराष्ट्रातील शेतमजुरांकरिता ग्राहक किमतीचे निर्देशांक

CONSUMER PRICE INDEX NUMBERS FOR AGRICULTURAL LABOURERS
IN MAHARASHTRA
1991

आधार : शेती वर्ष १९६०-६१=१००
Base : Agricultural year
1960-61=100

महिना आणि वर्ष	अन्न गट निर्देशांक Food Index	सर्वसाधारण निर्देशांक General Index	Month and year
(1)	(2)	(3)	(1)
भार	76.07	100.00	Weight
जानेवारी १९९१	895	819	January 1991
फेब्रुवारी १९९१	908	830	February 1991
मार्च १९९१	907	831	March 1991
एप्रिल १९९१	925	846	April 1991
मे १९९१	945	862	May 1991
जून १९९१	988	895	June 1991
जुलै १९९१	1,031	930	July 1991
ऑगस्ट १९९१	1,053	948	August 1991
सप्टेंबर १९९१	1,104	987	September 1991
ऑक्टोबर १९९१	1,131	1,009	October 1991
नोव्हेंबर १९९१	1,177	1,046	November 1991
डिसेंबर १९९१	1,177	1,060	December 1991

आधार.—लेबर ब्युरो, भारत सरकार, सिमला.

Source.—Labour Bureau, Government of India, Simla

23. रोजगार/EMPLOYMENT

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 23.1

औद्योगिक गटांनुसार काम करणाऱ्यांचे (शेतीव्यतिरिक्त) वर्गीकरण

INDUSTRIAL CLASSIFICATION OF PERSONS AT WORK OTHER THAN
CULTIVATORS
1981

(हजारोंत/In thousand)

अनु- क्रमांक Serial No.	उद्योग गट (2)	काम करणाऱ्यांची संख्या No. of Workers			Industrial division (2)
		पुरुष Males (3)	स्त्रिया Females (4)	एकूण Total (5)	
1	पशुपालन, जंगल उद्योग, मत्स्य- व्यवसाय, शिकार आणि मळे, फळबागा व संलग्न	428	61	489	Livestock, forestry, fishing, hunting and plantations, orchards and allied activities.
2	खानकाम व दगडकाम ..	56	9	65	Mining and Quarrying.
3	वस्तुनिर्माण प्रक्रीया, सेवा आणि दुरुस्ती—				Manufacturing, processing, servicing and repairs—
	(a) घरगुती उद्योग.	445	175	620	(a) Household Indus try.
	(b) बिगर घरगुती उद्योग	2,548	228	2,777	(b) Other than household industry.
4	बांधकाम	414	95	509	Construction.
5	व्यापार आणि वाणिज्य	1,608	137	1,745	Trade and Commerce.
6	परिवहन, साठवण व दळणवळण ..	770	32	802	Transport, Storage and Communications.
7	इतर सेवा	1,867	422	2,289	Other Services.
	एकूण ..	8,136	1,159	9,295	Total

साधार—भारताची जनगणना १९८१, मालिका १२, भाग तीन, ए आणि बी (तीन).

Source.—Census of India, 1981, Series 12, Part III, A & B (iii).

23. रोजगार/EMPLOYMENT

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 23.2

बिगरशेती व्यवसायातील कामगारांचे व्यवसायानुसार वर्गीकरण
 OCCUPATIONAL CLASSIFICATION OF PERSONS AT WORK OTHER
 THAN CULTIVATORS
 1981

(हजारंत/In thousand)

अनु- क्रमांक Serial No.	व्यवसाय गट (2)	काम करणाऱ्यांची संख्या No. of Workers			Occupational division (2)
		पुरुष Males (3)	स्त्रिया Females (4)	एकूण Total (5)	
1	घंदेवाईक, तंत्रविशारद आणि तत्सम काम करणारे	672	193	865	Professional, technical and related workers.
2	शासकीय, कार्यकारी व व्यवस्थापकीय काम करणारे.	333	12	345	Administrative, Executive and Managerial Workers.
3	कारकून व तत्सम काम करणारे.	996	122	1,118	Clerical and related workers
4	विक्रेते	1,062	89	1,151	Sales workers
5	सेवा क्षेत्रातील	661	142	803	Service workers
6	शेतकरी, मत्स्यव्यवसाय करणारे, फासे पारधी, लाकडतोडे आणि तत्सम काम करणारे.	387	58	445	Farmers, Fishermen, Hunters, Loggers and Related workers.
7	उत्पादन व तत्सम क्षेत्रातील काम करणारे परिवहन सामुग्री चालक आणि मजूर.	3,741	492	4,233	Production and related workers. Transport Equipment Operators and Labourers
8	अवर्गीकृत.	284	51	335	Workers not classified by occupations.
	एकूण	8,136	1,159	9,295	Total

आधार.—भारताची जनगणना १९८१, मालिका १२, भाग तीन, ए आणि बी (तीन).

Source.—Census of India, 1981, Series-12, Part III, A & B (iii).

23. रोजगार/EMPLOYMENT

तबला क्रमांक/TABLE No. 23.3

सेवायोजनेसंबंधीची माहिती
EMPLOYMENT EXCHANGE STATISTICS
1990

क्रमांक Serial No.	बाब	माहिती Particulars	Item
(1)	(2)	(3)	(2)
1	नवीन नोंदणी	6,42,802	Number of registrations.
2	नोकरी मिळालेल्यांची संख्या	27,975	Number of placements.
3	जाहीर केलेल्या रिक्ताम्या जागा	65,619	Number of vacancies notified.
4	पटावरील अर्जदारांची संख्या*	30,41,802	Number on live register*

टीप.—(१) *३१ डिसेंबर १९९० रोजी.

(२) वरील आकड्यांत डिफॅज्युअलायझेशन स्कीम (टेक्स्टाईल) च्या आकड्यांचा समावेश नाही.

Note.—(1) *As on 31st December 1990.

(2) The above figures are exclusive of those relating to decasualisation scheme (textile).

आधार.—सेवायोजन संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Directorate of Employment, Government of Maharashtra, Bombay.

23. रोजगार/EMPLOYMENT

तक्ता क्रमांक /TABLE No. 23.4 (A)

राज्य सरकारचे कर्मचारी /STATE GOVERNMENT EMPLOYEES

(१ एप्रिल १९८८ रोजी/As on 1st April 1988)

अनुक्रमांक		कर्मचाऱ्यांची संख्या/Employees No.		
Serial	प्रकार	एकूण/Total	स्त्रिया/Females	Category
No.				
(1)	(2)	(3)	(4)	(2)
(1)	राजपत्रित—			Gazetted—
	(अ) वर्ग १ ..	9,612	769	(a) Class I
	(ब) वर्ग २ ..	19,738	1,156	(b) Class II
	एकूण (अ + ब)	29,350	1,925	.. Total (a + b)
(2)	अराजपत्रित.—			Non-Gazetted—
	(क) वर्ग ३ ..	3,64,734	34,698	(c) Class III
	(ड) वर्ग ४ ..	1,27,524	11,940	(d) Class IV
	एकूण (क + ड)	4,92,258	46,638	.. Total (a + b)
	एकूण (अ + ब + क + ड) ..	5,21,608	48,563	.. Total (a + b + c + d)
(3)	इतर आकस्मिकता निधीतून पगार मिळणारे कार्यव्ययी आस्थापनांवरील अंशकालिक व मानसेवी कर्मचारी	1,13,059	29,351	Others paid from contingencies work-charged personnel. Part-time and honorary
	एकूण कर्मचारी ..	6,34,667	77,914	.. Total Staff
(4)	कर्मचाऱ्यांचे मासिक वित्तलब्धीनुसार वर्गीकरण (रुपये)			.. Distribution of employees according to total monthly emoluments (in Rs.).
	वित्तलब्धी समूह/Emolument ranges			कर्मचारी/Employees
	up to 200 पर्यंत			
	201—250	..	60,097	
	251—300	..	11,991	
	301—400	..	18,830	
	401—500	..	2,063	
	501—700	..	4,409	
	701—900	..	9,259	
	901—1,000	..	12,659	
	1,001—1,200	..	48,150	
	1,201—1,600	..	96,297	
	1,601—1,800	..	1,81,797	
	1,801—2,000	..	74,355	
	2,001—2,250	..	36,110	
	2,251—2,500	..	21,650	
	2,501—2,750	..	16,924	
	2,751—3,000	..	12,339	
	3,001—3,500	..	8,819	
	3,501—4,000	..	11,155	
	4,001—5,000	..	4,722	
	5,000—त्याहून जास्त/and above	..	2,221	
			820	
		एकूण/Total ..	6,34,667	

आधार.—अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Directorate of Economics and Statistics, Government of Maharashtra, Bombay

23. रोजगार/EMPLOYMENT

तबता क्रमांक/TABLE No. 23. 4(B)

श्रेणी व जातीनुसार राज्य सरकारचे कर्मचारी/CLASS AND CASTEWISE STATE GOVERNMENT EMPLOYEES

(१ एप्रिल १९८७ रोजी/As on 1st April 1987)

जाती	राजपत्रित/Gazetted		अराजपत्रित/Non-Gazetted		इतर (निधीतून पगार मिळणारे व अंशकालिक व मानसेवी इत्यादी) Others (Paid from contingencies honorary etc.)	एकूण कर्मचारी Total employees	Castes
	वर्ग/Class I	वर्ग/Class II	वर्ग/Class III	वर्ग/Class IV			
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(1)
1 अनुसूचित जाती	.. 863	1,590	39,592	24,266	19,625	85,936	.. Scheduled Castes
2 अनुसूचित जमाती	.. 285	499	17,540	11,364	13,764	43,452	.. Scheduled Tribes
3 विमुक्त जाती	.. 120	231	6,217	2,103	1,796	10,467	.. Vimukta Jatis
4 भटक्या जमाती] ..	.. 198	341	9,471	3,785	2,191	15,986	.. Nomadic Tribes
5 नव बौद्ध	.. 233	426	15,902	9,534	5,487	31,582	.. Nav-Buddha
6 इतर मागासवर्गीय	.. 1,243	3,480	86,811	30,235	22,495	1,44,264	.. Other Backward Classes,
एकूण (1 ते 6)	.. 2,942	6,567	1,75,533	81,287	65,358	3,31,687	Total— (1 to 6)
7 इतर	.. 6,943	13,346	1,93,058	45,258	40,058	2,98,663	Others
एकूण (1 ते 7)	.. 9,885	19,913	3,68,591	1,26,545	1,05,416	6,30,350	Total (1 to 7)

आधार.—अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Directorate of Economics and Statistics, Government of Maharashtra, Bombay.

23. रोजगार/EMPLOYMENT

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 23. 5

सरकारी क्षेत्रातील रोजगार/EMPLOYMENT IN PUBLIC SECTOR

(३० जून १९९० रोजी/As on 30th June 1990)

अनुक्रमांक Serial No. (1)	जिल्हा (2)	रोजगार (हजारोंत) Employment ('000 No.) (3)	District (2)
1	बृहन्मुंबई	711	Greater Bombay.
2	ठाणे	82	Thane.
3	रायगड (अलिबाग)	31	Raigad. (Alibog)
4	रत्नागिरी	30	Ratnagiri.
5	सिधुदुर्ग	19	Sindhudurg.
6	नाशिक	102	Nashik.
7	धुळे	40	Dhule.
8	जळगांव	85	Jalgaon.
9	अहमदनगर	53	Ahmadnagar.
10	पुणे	193	Pune.
11	सातारा	45	Satara.
12	सांगली	42	Sangli.
13	सोलापूर	70	Solapur.
14	कोल्हापूर	51	Kolhapur.
15	औरंगाबाद	46	Aurangabad.
16	जालना	13	Jalna.
17	परभणी	31	Parbhani.
18	बीड	34	Beed.
19	नांदेड	43	Nanded.
20	उस्मानाबाद	20	Osmanabad
21	लातूर	23	Latur.
22	बुलढाणा	28	Buldana.
23	अकोला	34	Akola.
24	अमरावती	47	Amravati.
25	यवतमाळ	40	Yavatmal.
26	वर्धा	28	Wardha.
27	नागपूर	187	Nagpur.
28	भंडारा	40	Bhandara.
29	चंद्रपूर	63	Chandrapur.
30	गडचिरोली	14	Gadchiroli.
	महाराष्ट्र राज्य	2,245	Maharashtra State
	केंद्र सरकारी	483	Central Government.
	राज्य सरकारी	498	State Government.
	निम केंद्र सरकारी	419	Quasi Central Government.
	निम राज्य सरकारी	266	Quasi State Government.
	स्थानिक संस्था	579	Local Bodies.

आधार.—सेवायोजन संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Directorate of Employment, Government of Maharashtra, Bombay.

23. रोजगार/EMPLOYMENT

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 23.6

दुकाने व व्यापारी संस्था अधिनियमाखाली नोंदलेल्या संस्थांतील रोजगार
EMPLOYMENT UNDER SHOPS AND ESTABLISHMENTS ACT

अनुक्रमांक Serial No.	व्यापारी संस्थांचे प्रकार	माहिती Particulars		Type of Establishment
		1990	1991*	
(1)	(2)	(3)	(4)	(2)
	कायदा लागू असलेल्या नगरांची संख्या.	238	238	Urban area to which the Act be applicable.
1	दुकाने—			Shops—
	(अ) दुकानांची संख्या	2,05,822	2,10,000	(a) Establishments
	(ब) त्यातील कामगारांची संख्या	4,75,970	4,80,000	(b) Persons employed
2	व्यापारी संस्था—			Commercial Establishments—
	(अ) संस्थांची संख्या	1,93,711	1,96,000	(a) Establishments
	(ब) त्यातील कामगारांची संख्या	9,92,223	9,98,000	(b) Persons employed
3	हॉटेल, इत्यादी—			Hotels etc.—
	(अ) संस्थांची संख्या	38,974	40,000	(a) Establishments
	(ब) त्यातील कामगारांची संख्या	1,88,947	9,91,000	(b) Persons employed
4	चित्रपटगृहे—			Theatres—
	(अ) संस्थांची संख्या	1,245	1,250	(a) Establishments
	(ब) त्यातील कामगारांची संख्या	11,704	11,750	(b) Persons employed
5	कामगार नसलेल्या संस्थांची संख्या	4,92,218	5,10,000	Establishments having no employees
	एकूण			Total
	(अ) संस्थांची संख्या	9,31,970	9,57,250	(a) Establishments
	(ब) त्यातील कामगारांची संख्या	16,68,844	16,80,750	(b) Persons employed

*अस्थायी/Provisional.

टीप.— वरील माहिती १९४८ च्या दुकान व व्यापारी संस्था कायद्याखाली (दुकाने व व्यापारी संस्था अधिनियम, १९४८) नोंदलेल्या संस्थांसंबंधीची आहे.

Note.— The above information relates to the establishments registered under the Shops and Establishments Act, 1948.

आधार.—कामगार आयुक्त, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Office of the Commissioner of Labour, Government of Maharashtra, Bombay.

23. रोजगार/EMPLOYMENT

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 23.7

रोजगार हमी योजनेखाली महाराष्ट्र राज्यात घेण्यात आलेली प्रकारानुसार कामे व त्यांवरील खर्च
**CATEGORYWISE NUMBER OF WORKS AND EXPENDITURE INCURRED THEREON UNDER THE EMPLOYMENT
 GUARANTEE SCHEME IN MAHARASHTRA STATE**

(रुपये लाखात/Rs. in lakh)

कामाचा प्रकार	1989-90		1990-91		Category of work
	माचं १९९० अखेरची एकूण कामे Number of works at the end of March 1990	सन १९८९-९० मधील खर्च Expenditure incurred during 1989-90	माचं १९९१ अखेरची एकूण कामे Number of works at the end of March 1991	सन १९९०-९१ मधील खर्च Expenditure incurred during 1990-91	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(1)
(1) जलसिंचन ..	1,757	4,333.05	1,362	3,394.90	Irrigation
(2) मृदसंधारण व जमीन सुधारणा ..	5,511	3,909.51	5,010	3,101.75	Soil Conservation and Land Development.
(3) जंगल काम ..	3,640	4,098.37	3,514	3,446.32	Forests Works
(4) रस्तेविषयक कामे ..	2,012	5,172.33	2,185	4,387.20	Road Works
(5) इतर ..	730	297.91	793	297.13	Other Wroks
(6) इतर (कर्मचारी, यंत्र इत्यादीवरील खर्च) ..	....	6,117.83	....	5,568.30	Other Works (Expenditure on Staff, Machinery etc.)
एकूण ..	13,640	23,928.00	12,864	20,59.00	.. Total

159

आधार.—नियोजन विभाग, महाराष्ट्र शासन, मुंबई. Source.—Planning Department, Government of Maharashtra, Bombay.

24. छापखाने व प्रकाशने/PRESSES AND PUBLICATIONS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 24.1

छापखाने, वर्तमानपत्रे, पुस्तके आणि नियतकालिके
 PRINTING PRESSES, NEWSPAPERS, BOOKS AND PERIODICALS
 1990-91

अनुक्रमांक Serial No.	बाब	तपशील Particulars	Item
(1)	(2)	(3)	(2)
1	छापखान्यांची संख्या	8,194	Number of printing presses
2	वर्तमानपत्रे—		Newspapers—
	(अ) दैनिके	382	(a) Dailies
	(ब) साप्ताहिके (आठवड्यातून दोनदा- तीनदा निघणारी धरून)	1,503	(b) Weeklies (including bi-weeklies and tri-weeklies).
	(क) पाक्षिके	782	(c) Fortnightlies
	(द) मासिके	1,043	(d) Monthlies
	(इ) त्रैमासिके (द्वैमासिके धरून)	479	(e) Quarterlies (including bi- monthlies).
	(फ) वार्षिके (चौमासिके व षण्मासिके धरून)	236	(f) Annuals (including four and six monthlies).
3	पुस्तके	1,072	Books.

टीप.—आकडे अस्थायी आहेत.

Note.—Figures are provisional.

साधार.—अधियरीअक, पुस्तके व प्रकाशने, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Examiner of Books and Publications, Government of Maharashtra, Bombay.

25. वार्षिक योजना/ANNUAL PLANS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 25.1

महाराष्ट्राची सहावी व सातवी पंचवार्षिक योजना/SIXTH AND SEVENTH FIVE YEAR PLAN OF MAHARASHTRA

(रुपये कोटीत/Rs. in crores)

अनुक्रमांक Serial No.	विकासाचे शीर्ष	सहावी योजना प्रत्यक्ष खर्च Actual expendi- ture in Sixth plan (1980-85)	सातवी पंचवार्षिक योजना Seventh Five Year Plan					प्रस्तावित Approved outlay 1991-92	Head of development
			एकूण प्रस्तावित Total approved outlay (1985-90)	खर्च/Expenditure		एकूण प्रस्तावित Total Anticipat- ed	प्रस्तावित Approved		
				1989-90 प्रत्यक्ष Actual	एकूण खर्च Total expenditure (1985-90)				
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(2)	
1	कृषि व संलग्न सेवा	393.38	714.97	145.96	614.39	99.33	239.94	..	Agriculture and allied Services.
2	ग्रामविकास	893.89	1,069.83	364.53	1,575.86	317.57	274.08	..	Rural development.
3	पाटबंधारे व पूरनियंत्रण	1,437.44	2,346.79	501.68	2,239.53	484.98	530.24	..	Irrigation and flood control
4	विद्युत विकास	1,734.76	2,480.49	821.08	2,245.91	689.38	806.95	..	Power development
5	उद्योग व खणकाम	225.31	417.85	112.78	420.26	82.71	112.60	..	Industry and minerals
6	वाहतूक व वळणवळण	422.81	782.93	102.53	585.64	169.37	135.61	..	Transport and communica- tions.
7	शास्त्रीय सेवा व तांत्रिक पर्यावरण.	0.78	6.28	0.98	3.00	0.55	1.63	..	Science and environment technology.

तबलतल कुरतलंक/TABLE No. 25.1—contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(2)
8	सलतलक व सलतुहलक सेवल ..	1,318.41	2,880.06	537.72	2,320.42	530.95	695.24	.. Social and community service.
9	सर्वसलधलरण आरलथलक सेवल ..	59.73	335.32	53.71	290.92	31.28	44.96	.. General Economic services.
10	कललहलकलरलतल वलशेष करलथकुरत	1.05	85.42	69.31	74.54	24.20	29.29	.. Special area programme
11	सर्वसलधलरण सेवल ..	61.83	99.56	18.81	84.14	17.83	29.46	.. General Services.
12	इतर करलथकुरत ..	..	0.15	0.29	0.29	0.03	..	.. Other Programmes
	एकूण ..	6,549.39	11,219.65	2,729.38	10,454.90	2,448.18	3,000.00	.. Total

आघलर.—वलरलषलक कुरकनल १९९१-९२, डलग २, नलकुरन वलडलग, तलरलरलषुड शलसन.

Source.—Annual Plan 1991-92, Part-II, Planning Department, Government of Maharashtra.

26. राज्य वित्त/STATE FINANCE

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 26.1

राज्याची महसुली जमा/REVENUE RECEIPTS OF THE STATE

(रुपये कोटीत/Rs. in crore)

महसुलाची शीर्ष	प्रत्यक्ष Actuals 1989-90	सुधारलेले अंदाज Revised Estimates 1990-91	अर्थसंकल्प Budget Estimates 1991-92	Heads of Revenue
(1)	(2)	(3)	(4)	(1)
(ए) कर महसूल—				(A) Tax Revenue—
(ए) उत्पन्न व खर्च यांवरील कर—				(a) Taxes on Income and Expenditure—
0021 निगम करांव्यतिरिक्त उत्पन्नावरील कर	423.28	337.51	378.59	Taxes on Income other than Corpora- tion Tax
0022 कृषि उत्पन्नावरील कर	0.07	.....	.....	Taxes on Agricultural Income
0028 उत्पन्न व खर्च यांवरील इतर कर	168.08	195.00	208.65	Other Taxes on Income and Expendi- ture
एकूण— (ए)	591.43	532.51	587.24	Total—(a)
(बी) मालमत्ता व भांडवली व्यवहार यांवरील कर—				(b) Taxes on Property and Capital Transactions—
0029 जमीन महसूल	79.29	52.00	54.60	Land Revenue
0030 मुद्रांक व नोंदणी फी	255.99	274.93	296.92	Stamps and Registration Fees
0031 संपदा शुल्क	.....	.....	.....	Estate Duty
0035 शेत जमिनीव्यतिरिक्त इतर स्थावर मालमत्ते- वरील कर.	0.05	.....	.....	Taxes on Immovable Property other than Agricultural Land
एकूण— (बी)	335.33	326.93	351.52	Total—(b)

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 26. 1—contd.

(रुपये कोटीत/Rs. in crore)

(1)	(2)	(3)	(4)	(1)
(सी) विक्रीय वस्तू व सेवा यांवरील कर--				(c) Taxes on Commodities and Services-
0039 राज्य उत्पादनशुल्क	456.48	540.00	560.00	State Excise
0040 विक्रीकर	2,745.27	3,205.00	3,487.43	Sales Tax
0041 वाहनांवरील कर	191.08	207.50	224.10	Taxes on Vehicles
0042 मालावरील व उताखवरील कर	118.76	208.99	214.61	Taxes on Goods and Passengers
0043 विजेवरील कर व शुल्क	217.85	255.43	260.45	Taxes and Duties on Electricity
0045 विक्रीय वस्तू व सेवा यांवरील इतर कर व शुल्क	167.84	176.46	181.56	Other Taxes and Duties on Commodities and Services
1603 राज्यांच्या संघ उत्पादन शुल्कातील हिस्सा	529.49	652.35	703.33	States' Share of Union Excise Duties
एकूण--(सी)	4,426.77	5,245.73	5,631.48	.. Total--(c)
एकूण--(ए)	5,353.53	6,105.17	6,570.24	.. Total--(A)
(बी) करांव्यतिरिक्त महसूल--				(B) Non-Tax Revenue--
(ए) इतर आर्थिक सेवा--				(a) Other Fiscal Services--
0047 इतर आर्थिक सेवा	0.01	....	....	Other Fiscal Services
एकूण--(ए)	0.01	0.00	0.00	.. Total--(a)
(बी) व्याजाच्या जमा रकमा, लाभांश व नफा--				(b) Interest Receipts, Dividends and Profits--
0049 व्याजाच्या जमा रकमा	554.17	603.27	713.49	Interest Receipts
0050 लाभांश व नफा	7.14	9.02	9.45	Dividends and Profits
एकूण--(बी)	561.31	612.29	722.94	.. Total--(b)

(सी) करांभ्यतिरिवत इतर महसूल-

(एक) सर्वसाधारण सेवा--

0051	लोकसेवा आयोग	..	..	0.16	0.20	0.20
0055	पोलीस	..	..	19.67	20.86	21.90
0056	तुरुंग	..	..	6.57	6.48	7.19
0057	पुरवठा व विनिर्योग	..	..	....	0.01	0.01
0058	लेखनसामग्री व मुद्रण	..	..	9.47	10.08	10.60
0059	सार्वजनिक बांधकामे	..	..	26.94	22.96	27.31
0070	इतर प्रशासनिक सेवा	..	..	33.11	22.89	23.74
0071	निवृत्तिवेतने व इतर सेवानिवृत्ति लाभ यांच्या संबंधातील अंशदानाच्या व वसुलीच्या रकमा	..	..	9.34	8.50	8.50
0075	संकीर्ण सर्वसाधारण सेवा	..	..	94.84	89.24	91.79
एकूण--(एक)				200.10	161.22	191.24

(दोन) सामाजिक सेवा--

0202	शिक्षण, क्रिडा, कला व संस्कृती	..	..	18.50	18.90	19.34
0210	वैद्यकीय व सार्वजनिक आरोग्य	..	..	32.10	36.93	38.74
0211	कुटुंब कल्याण	..	..	0.93	1.01	1.02
0215	पाणी पुरवठा व स्वच्छता	..	..	4.90	1.16	1.20

(c) Other Non-Tax Revenue--

(i) General Services--

Public Service Commission
Police
Jails
Supplies and Disposals
Stationery and Printing
Public Works
Other Administrative Services
Contributions and Recoveries towards Pension and other Retirement Benefits.
Miscellaneous General Services

Total--(i)

(ii) Social Services--

Education, Sports, Art and Culture
Medical and Public Health
Family Welfare
Water Supply and Sanitation

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 26 1—contd.

(रुपये कोटीत/Rs. in crore)

(1)	(2)	(3)	(4)	(1)
0216 गृहनिर्माण	6.64	6.92	7.27	Housing
0217 नगरविकास	8.57	8.65	8.95	Urban Development
0220 माहिती व प्रसिद्धी	0.74	0.60	0.58	Information and Publicity
0230 कामगार व सेवायोजन	5.56	6.28	6.34	Labour and Employment
0235 सामाजिक सुरक्षा व कल्याण	12.32	11.49	11.72	Social Security and Welfare
0250 इतर सामाजिक व सामूहिक सेवा	1.86	1.35	1.43	Other Social and Community Services
एकूण-- (दोन)	92.12	93.29	96.59	Total —(ii)

(तीन) आर्थिक सेवा--

(iii) Economic Services—

0401 पीकसंवर्धन	7.86	7.25	7.68	Crop Husbandry
0403 पशुसंवर्धन	3.73	3.09	3.19	Animal Husbandry
0404 दुग्धशाळाविकास	357.68	312.54	287.32	Dairy Development
0405 मत्स्यव्यवसाय	0.75	0.82	0.86	Fisheries
0406 वनीकरण व वन्यजीवन	142.57	134.09	140.33	Forestry and Wild Life
0407 लागवड	0.00	0.00	0.00	Plantation
0408 अन्न साठवणूक व पोषण	1.17	0.55	0.58	Food Storage and Nutrition
0425 सहकार	16.66	15.90	17.11	Co-operation
0435 इतर कृषिसंबंधी कार्यक्रम	1.34	0.40	0.42	Other Agricultural Programmes
0506 जमीन सुधारणा	0.04	0.06	0.06	Land Reforms
0515 इतर ग्रामविकास कार्यक्रम	10.74	8.23	9.05	Other Rural Development Programme

0551	बोंगगळ प्रदेश	..	..	0.03	0.00	0.00	Hill Areas
0575	इतर विशेष क्षेत्रीय कार्यक्रम	..	..	0.01	0.00	0.00	Other Special areas programme
0701	मोठे व मध्यम पाटबंधारे	..	..	27.59	21.96	32.42	Major and Medium Irrigation
0702	लघुपाटबंधारे	..	..	7.66	5.91	6.31	Minor Irrigation
0801	वीज	..	..	106.56	51.70	51.70	Power
0810	उर्जेची अपारंपारिक साधने	..	..	0.03	0.00	0.00	Non-conventional sources of Energy
0851	ग्रामोद्योग व लघुउद्योग	..	..	0.39	1.30	0.35	Village and Small Industries
0852	उद्योग	..	..	0.74	0.54	0.65	Industries
0353	अलोह खानकाम व धातुशास्त्रीय उद्योग	..	..	24.34	25.44	26.89	Non-ferrous Mining and Metallurgical Industries
0854	इतर उद्योग	..	..	0.05	0.02	0.05	Other Industries
1001	भारतीय रेल्वे	..	..	0.01	0.00	0.00	Indian Railways
1051	बंदरे व दीपगृहे	..	..	0.81	0.82	1.00	Ports and Light Houses
1054	रस्ते व पूल	..	..	1.62	1.27	1.21	Roads and Bridges
1452	पर्यटन	..	..	0.10	0.00	0.00	Tourism
1475	इतर सर्वसाधारण आर्थिक सेवा	..	..	4.19	4.17	4.58	Other General Economic Services

---

एकूण - (तीन) .. 716.67 596.06 519.76 Total—(iii)

एकूण—(सी) .. 1008.89 870.57 879.59 Total—(c)

तबता क्रमांक/TABLE No. 26.1—concl'd.

(रुपये कोटीत/Rs. in crore)

(1)	(2)	(3)	(4)	(1)
(डी) सहायक अनुदाने व अंशदाने—				(d) Grants-in-aid and Contributions—
1601 केंद्र सरकारकडून सहाय्यक अनुदाने	604.91	750.06	861.46	Grants-in-aid from Central Government
एकूण—(डी)	604.91	750.06	861.46	Total—(d)
एकूण—(बी)	2,175.12	2,232.92	2,463.99	Total—(B)
एकूण—महसुली जमा	7,528.65	8,338.09	9,034.23	Total—Revenue Receipts

आधार.—महाराष्ट्र राज्याची अर्थसंकल्पीय प्रकाशने, १९९१-९२.

Source.—Maharashtra State Budget Publications, 1991-92.

26. राज्य वित्त/STATE FINANCE

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 26.2

महसुली लेख्यावरील खर्च/EXPENDITURE ON REVENUE ACCOUNT

(रुपये कोटीत/Rs. in crore)

खर्चाची शीर्षे	प्रत्यक्ष Actuals 1989-90	सुधारलेले अंदाज Revised Estimates 1990-91	अर्थसंकल्प Budget Estimates 1991-92	Heads of Expenditure
(1)	(2)	(3)	(4)	(1)
(ए) सर्वसाधारण सेवा—				(A) General Services—
(अ) राज्याची अंगे—				(a) Organs of State—
2011 संसद/राज्य/संघ राज्यक्षेत्र विधानमंडळे ..	5.73	7.04	8.94	Parliament/State/Union Territory Legislatures
2012 राष्ट्रपती/उप राष्ट्रपती/राज्यपाल/संघराज्य क्षेत्रांचे प्रशासक ..	0.99	1.21	1.07	President/Vice-President/Governor/Administrator of Union Territories.
2013 मंत्रिपरिषद ..	3.26	2.87	3.38	Council of Ministers
2014 न्यायदान ..	48.47	60.33	66.14	Administration of Justice
2015 निवडणुका ..	31.39	8.41	1.59	Elections
एकूण—(अ) ..	89.84	79.86	81.12	Total—(a)
(बी) आर्थिक सेवा—				(b) Fiscal Services—
(एक) उत्पन्न व खर्च यांवरील करांची वसुली —				(i) Collection of Taxes on Income and Expenditure—
२०२० उत्पन्न व खर्च यांवरील करांची वसुली ..	159.52	202.37	208.08	Collection of Taxes on Income and Expenditure
एकूण—(एक) ..	159.52	202.37	208.08	Total—(i)

तबता क्रमांक/TABLE No. 26.2 – contd.

(रुपये कोटीत/Rs. in crore)

(1)	(2)	(3)	(4)	(1)
(दोन) मालमत्ता व भांडवली व्यवहार यांबरील करांची वसुली—				(ii) Collection of Taxes on Property and Capital Transactions—
2029 जमीन महसूल	58.81	63.87	63.66	Land Revenue
2030 मुद्रांक व नोंदणी	8.95	9.04	8.07	Stamps and Registration
एकूण--(दोन) ..	67.76	72.91	71.73	Total—(ii)
(तीन) विक्रीय वस्तू व सेवा यांबरील करांची वसुली—				(iii) Collection of Taxes on Commodities and Services—
2039 राज्य उत्पादन शुल्क	7.68	8.37	8.59	State Excise
2040 विक्रीकर	260.03	337.88	362.48	Sales Tax
2041 वाहनांबरील कर	126.67	145.22	157.25	Taxes on Vehicles
2045 विक्रीय वस्तू व सेवा यांबरील इतर कर व शुल्क	72.32	91.91	94.11	Other Taxes and Duties on Commodities and Services.
एकूण--(तीन) ..	466.70	583.38	622.43	Total—(iii)

(घार) इतर आर्थिक सेवा

(iv) Other Fiscal Services—

2047	इतर आर्थिक सेवा	8.10	13.92	14.20	Other Fiscal Services
	एकूण—(घार)	8.10	13.92	14.20	Total—(iv)
	एकूण—(बी)	702.08	872.58	916.44	Total—(b)

(सी) व्याज प्रदान व ऋण सेवा—

(c) Interest Payment and Servicing of Debt—

2048	ऋण कमी करणे किंवा ऋणप्रतिबंधन यांसाठी विनियोजन	240.59	267.51	306.99	Appropriation for Reduction or Avoidance of Debt.
2049	व्याज प्रदान	756.63	877.13	1,102.49	Interest Payments
	एकूण—(सी)	997.22	1,144.64	1,409.48	Total—(c)

(डी) प्रशासकीय सेवा—

(d) Administrative Services—

2051	लोकसेवा आयोग	2.12	2.57	3.04	Public Service Commission
2052	सचिवालय—सर्वसाधारण सेवा	16.15	16.97	18.29	Secretariat—General Services
2053	जिल्हा प्रशासन	174.09	201.22	205.85	District Administration
2054	कोषागार व लेखा प्रशासन	14.74	16.15	16.96	Treasury and Account Administration
2055	पोलीस	377.75	442.13	430.50	Police.
2056	तुरुंग	15.23	18.72	16.45	Jails
2057	पुरवठा व विनिर्भोग	0.28	0.28	0.29	Supplies and Disposals
2058	लेखनसामग्री व मुद्रण	32.34	31.47	32.02	Stationery and Printing
2059	सार्वजनिक बांधकामे	56.64	89.58	104.75	Public Works.
2070	इतर प्रशासनिक सेवा	16.53	18.53	547.92	Other Administrative Services.
	एकूण—(डी)	705.87	837.62	1,376.07	Total—(d)

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 26.2—contd.

					(रुपये कोटीत/Rs. in crore)
(1)	(2)	(3)	(4)	(1)	
(इ) निवृत्तिवेतने व संकीर्ण सर्वसाधारण सेवा—					(e) Pensions and Miscellaneous General Services—
2071	निवृत्तिवेतने व इतर सेवानिवृत्ति लाभ ..	230.11	284.09	313.18	Pensions and Other Retirement Benefits
2075	संकीर्ण सर्वसाधारण सेवा ..	52.85	46.81	48.54	Miscellaneous General Services
-----					
	एकूण--(इ) ..	282.96	330.90	361.72	Total—(e)

	एकूण--(ए) ..	2,777.97	3,265.60	4,144.83	Total—(A)

(बी) सामाजिक सेवा--					(B) Social Services--
(ए) शिक्षण, क्रीडा, कला व संस्कृती--					(a) Education, Sports, Art and Culture--
2202	सर्वसाधारण शिक्षण	1,468.85	1,589.85	1,557.46	General Education
2203	तंत्रिक शिक्षण	59.72	79.68	80.14	Technical Education
2204	क्रीडा व युवकसेवा	20.45	18.15	24.66	Sports and Youth Services
2205	कला व संस्कृती	9.68	12.31	12.92	Art and Culture

	एकूण--(ए) ..	1,558.70	1,699.99	1,675.18	Total—(a)

(बी) आरोग्य व कुटुंब कल्याण--		(b) Health and Family Welfare--				
2210	वैद्यकीय व सार्वजनिक आरोग्य	..	379.64	415.72	401.89	Medical and Public Health
2211	कुटुंबकल्याण	..	59.08	73.34	78.05	Family Welfare
एकूण--(बी)		..	438.72	489.06	479.94	Total--(b)

(सी) पाणीपुरवठा, स्वच्छता, गृहनिर्माण व नगरविकास--		(c) Water Supply, Sanitation, Housing and Urban Development--				
2215	पाणीपुरवठा आणि स्वच्छता	..	172.09	217.43	195.21	Water Supply and Sanitation
2216	गृहनिर्माण	..	139.93	101.99	90.08	Housing
2217	नगरविकास	..	98.26	76.63	109.94	Urban Development
एकूण--(सी)		..	410.28	396.05	395.23	Total--(c)

(डी) माहिती व ध्वनिक्षेपण		(d) Information and Broadcasting--				
2220	माहिती व प्रसिद्धी	..	12.49	10.96	10.60	Information and Publicity
एकूण--(डी)		..	12.49	10.96	10.60	Total--(d)

(इ) अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती व इतर मागासवर्ग यांचे कल्याण--		(e) Welfare of Scheduled Castes, Scheduled Tribes and Other Backward Classes--				
2225	अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती व इतर मागासवर्गीयांचे कल्याण.	..	124.93	139.71	151.97	Welfare of Scheduled Castes, Scheduled Tribes and Other Backward Classes
एकूण--(इ)		..	124.93	139.71	151.97	Total--(e)

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 26.2—contd.

(रुपये कोटीत/Rs. in crore)

(1)	(2)	(3)	(4)	(1)
(एफ) कामगार व कामगार कल्याण—				(f) Labour and Labour Welfare—
2230 कामगार व सेवामोजन	54.22	58.39	65.69	Labour and Employment
एकूण—(एफ)	54.22	58.39	65.69	Total—(f)
(जी) समाजकल्याण आणि पोषण—				(g) Social Welfare and Nutrition—
2235 सामाजिक सुरक्षा व कल्याण	96.80	106.14	103.32	Social Security and Welfare
2236 पोषण आहार	17.83	21.58	16.57	Nutrition
2245 नैसर्गिक आपत्तीच्या निवारणासाठी सहाय्य	87.05	90.98	44.00	Relief on Account of Natural Calamities
एकूण—(जी)	201.68	218.70	163.89	Total—(g)
(एच) इतर—				(h) Others—
2251 सचिवालय-सामाजिक सेवा	4.71	6.23	6.76	Secretariat-Social Services
2252 इतर सामाजिक सेवा	1.45	3.14	0.82	Other Social Service
एकूण (एच)	6.16	9.37	7.58	Total (h)
एकूण— (बी)	2,807.18	3,022.23	2,950.08	Total—(B)

(सी) आर्थिक सेवा

C. Economic Services—

(ए) कृषि व संबन्धित कार्यक्रम—

(a) Agriculture and Allied Activities—

2401	पीक संवर्धन	..	..	119.59	119.30	121.60	Crop Husbandry
2402	मृद व जल संधारण	..	..	40.13	16.83	17.77	Soil and Water Conservation
2403	पशुसंवर्धन	..	..	52.44	52.06	51.65	Animal Husbandry
2404	दुग्धशाळा विकास	..	..	432.34	352.51	333.38	Dairy Development
2405	मत्स्यव्यवसाय	..	..	6.80	7.15	9.36	Fisheries
2406	वनीकरण व वन्यजीवन	..	..	119.33	150.24	145.88	Forestry and Wild Life
2408	अन्न, साठवण व वखार	..	..	23.93	24.60	24.53	Food, Storage and Warehousing
2415	कृषिविषयक संशोधन व शिक्षण	..	..	54.06	62.46	57.54	Agricultural Research and Education
2425	सहकार	..	..	45.02	251.69	48.02	Co-operation

एकूण—(ए) .. 893.64 1,036.84 809.73 Total—(a)

तक्ता क्रमांक/TABLE No 26.2—contd.

(रुपये कोटीत/Rs. in crore)

(1)	(2)	(3)	(4)	(1)
(बी) ग्रामविकास--		(b) Rural Development--		
2501 ग्रामविकासासाठी विशेष कार्यक्रम	47.68	46.19	50.66	Special Programmes for Rural Development.
2505 ग्रामीण सेवायोजन	47.09	204.85	496.78	Rural Employment
2506 जमीन सुधारणा	0.01	0.00	0.00	Land Reforms
2515 इतर ग्रामविकास कार्यक्रम	51.45	29.20	38.25	Other Rural Development Programmes
एकूण--(बी)	146.23	280.24	585.69	Total--(b)
(सी) विशेष क्षेत्र कार्यक्रम--		(c) Special Areas Programmes--		
2551 होंगराळ प्रदेश	13.86	13.58	20.11	Hill Areas.
एकूण--(सी)	13.86	13.58	20.11	Total--(c)
(डी) पाटबंधारे व पूर नियंत्रण--		(d) Irrigation and Flood Control--		
2701 मोठे व मध्यम पाटबंधारे	438.95	455.98	522.66	Major and Medium Irrigation
2702 लहान पाटबंधारे	72.55	84.89	69.67	Minor Irrigation
2705 लाभक्षेत्र विकास	36.12	33.73	28.78	Command Areas Development
2711 पूर नियंत्रण	1.74	1.91	2.04	Flood Control
एकूण--(डी)	549.36	576.51	623.15	Total--(d)

(इ) ऊर्जा—			(e) Energy—			
2801	बीज	.. ..	301.32	73.51	182.57	Power
2810	उर्जा की अपारंपरिक साधने	.. ..	25.63	14.40	14.80	Non-Conventional Sources of Energy
एकूण-- (इ)			326.95	87.91	197.37	Total--(e)

(एफ) उद्योग व खनिज--			(f) Industry and Minerals--			
2851	ग्रामोद्योग व लघुउद्योग	.. ..	33.55	38.76	42.95	Village and Small Industries
2852	उद्योग	.. ..	53.35	42.42	24.65	Industries
2853	अलोहयुक्त खानकाम व धातुशास्त्रीय उद्योग	.. ..	2.85	3.02	3.17	Non-ferrous Mining and Metallurgical Industries
एकूण-- (एफ)			89.75	84.20	70.77	Total--(f)

(जी) बहातक--			(g) Transport--			
3001	भारतीय रेलवे-धोरणनिश्चिती, संचालन, संशोधन व इतर संकीर्ण संघटना.	.. ..	0.01	0.02	0.14	Indian Railways Policy formulation, Direction, Research and Miscellaneous Organisation
3051	बंदरे व दीपगृहे	.. ..	4.04	4.25	2.75	Ports and Light Houses
3053	नागरी विमान चालन	.. ..	0.77	0.75	0.71	Civil Aviation
3054	मार्ग व पूल	.. ..	3.92	4.53	4.93	Roads and Bridges
3055	मार्ग परिवहन	.. ..	10.49	4.77	2.29	Road Transport
3056	अंतर्देशीय जल परिवहन	.. ..	0.03	0.03	0.03	Inland Water Transport
एकूण-- (जी)			19.26	14.35	10.85	Total--(g)

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 26.2— contd.

(रूपये कोटीत/Rs. in crore)

(1)	(2)	(3)	(4)	(1)
(आय) विज्ञान, संशोधन व पर्यावरण—		(i) Science, Technology and Environment—		
3425 इतर वैज्ञानिक संशोधन	0.41	0.47	0.50	Other Scientific Research
3435 पारिस्थितिकी व पर्यावरण	2.67	1.74	1.76	Ecology and Environment
एकूण—(आय)	3.08	2.21	2.26	Total—(i)
(जे) सर्वसाधारण आर्थिक सेवा—		(j) General Economic Services—		
3451 सचिवालय-आर्थिक सेवा	12.30	12.47	12.71	Secretariat-Economic Services
3452 पर्यटन	2.55	2.76	5.30	Tourism
3454 जनगणना सर्वेक्षण व सांख्यिकी	232.72	287.51	4.46	Census Survey and Statistics
3456 नागरी पुरवठा	0.07	0.16	0.17	Civil Supplies
3475 इतर सर्वसाधारण आर्थिक सेवा	2.19	2.77	3.16	Other General Economic Services
एकूण—(जे)	249.83	305.67	25.80	Total—(j)
एकूण—(सी)	2,291.96	2,401.51	2,345.73	Total—(C)

Rs 4395-13

(डी) सहाय्यक अमुदाने व अंशदाने—

3604 स्थानिक संस्था व पंचायत राज्य संस्था यांना नुकसानभरपाईच्या व अभिहस्तांकित रकमा देणे

25.44 32.82 27.67

(D) Grants-in-aid and Contributions—

Compensation and Assignments to Local Bodies and Panchayati Institutions

3606 साहाय्यकारी साहित्य व साधनसामग्री

0.00 0.00 0.00

Aid Material and Equipments

एकूण—(डी)

25.44 32.82 27.67

Total—(D)

एकूण—महसुली लेख्यावरील खर्च

7,902.55 8,722.16 9,468.31

Total—Expenditure on Revenue Accounts

भाषार.—महाराष्ट्र राज्याची अर्थसंकल्पीय प्रकाशने, १९९१-९२.

Source.—Maharashtra State Budget Publications, 1991-92.

26. राज्य बजट/STATE FINANCE

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 26.3

राज्याच्या अर्थसंकल्पाचे पृथःकरण

ANALYSIS OF STATE GOVERNMENT BUDGET

(रुपये कोटीत/Rs. in crore)

नाम (1)	प्रत्यक्ष Actuals 1989-90 (2)	सुधारलेले अंदाज Revised Estimates 1990-91 (3)	अर्थसंकल्प Budget Estimates 1991-92 (4)	Item (1)
एक—महसुली लेखाशीर्षावलील जमा—				I. Receipts on Revenue Account—
(अ) कर महसूल	5,353.53	6,105.17	6,570.24	(a) Tax Revenue
(ब) करांव्यतिरिक्त महसूल	2,175.12	2,232.92	2,463.99	(b) Non-Tax Revenue
एकूण—(एक)	7,528.65	8,338.09	9,034.23	Total(I)
दोन—सांडवली लेखावरील जमा—	2,425.11	2,585.98	3,534.00	II. Receipts on Capital Account
एकूण जमा—(एक + दोन)	9,953.76	10,924.07	12,568.23	Total Receipts (I+II)
तीन—महसुली लेखाशीर्षावरील खर्च—				III. Expenditure on Revenue Account—
(अ) विकास खर्च	5,671.67	6,150.10	6,066.61	(a) Development Expenditure
(ब) विकासेतर खर्च	1,233.66	1,427.41	1,992.22	(b) Non-Development Expenditure
(क) ऋण सेवा	997.22	1,144.65	1,409.48	(c) Debt Services
एकूण—(तीन)	7,902.55	8,722.16	9,468.31	Total (III)

चार. भांडवली खर्च--

IV. Capital Expenditure--

(अ) महसूली लेखाबाहेरील भांडवली खर्च	1,009.19	860.78	1,081.51	(a) Capital Expenditure outside the Revenue Account
(ब) कर्ज व ऋण विभागावरील खर्च ..	825.87	1,224.85	2,012.82	(b) Disbursements on Loans and Debt Section
एकूण (चार) ..	1,835.06	2,085.63	3,094.33	.. Total (IV)
एकूण खर्च (तीन + चार) ..	9,737.61	10,807.79	12,562.64	.. Total Expenditure (III + IV)

साधर.--महाराष्ट्र राज्याची अर्थसंकर्षीय प्रकाशने, १९९१-९२.

Source.--Maharashtra State Budget Publications, 1991-92.

27. राज्य उत्पन्न/STATE INCOME

तक्ता क्रमांक /TABLE No. 27.1

चालू आणि स्थिर किंमतीनुसार राज्य उत्पन्न

STATE INCOME AT CURRENT AND CONSTANT PRICES

विभाग	राज्य उत्पन्न/State income,				Sector
	1989-90*		1990-91@		
(1)	चालू किमती- नुसार At current prices (2)	१९८०-८१ च्या स्थिर किमतीनुसार At constant prices (1980-81) (3)	चालू किमती- नुसार At current prices (4)	१९८०-८१ च्या स्थिर किमतीनुसार At con- stant prices (1980-81) (5)	(1)
I. उत्पन्न (कोटी रुपयेत) --					Income (Rs. in crore) --
(अ) कृषि, वन उद्योग, मत्स्योद्योग आणि खाणी.	11,290.4	5,868.5	12,231.5	5,653.0	(A) Agriculture forestry, fisheries, mining and quarrying.
(ब) कारखाने, बांधकाम, वीज, गॅस आणि पाणीपुरवठा ..	16,779.5	9,038.8	19,468.8	9,646.8	(B) Manufacturing, construction, electricity, gas and water supply.
(क) परिवहन, दळणवळण वखार, व्यापार, खाणावळ आणि उपाहारगृहे ..	8,912.5	4,432.0	10,148.1	4,730.7	(C) Transport, storage and communication, trade, hotels and restaurants.
(ड) बँका व विमा उद्योग, स्थावर मालमत्ता व राहत्या घरांची मालकी, व्यावसायिक सेवा, सार्वजनिक प्रशासन आणि इतर सेवा.	11,733.1	5,837.3	13,590.3	6,321.8	(D) Banking and insurance, real estate and ownership of dwellings, business services, public administration and other services.
एकूण ..	48,715.5	25,176.6	55,438.7	26,352.3	.. Total
II. दरहोई राज्य (रुपयांमध्ये).	6,604.3	3,413.2	7,408.7	3,521.7	Per capita State Income (in Rs.).

*अस्थायी/Provisional @प्राथमिक/Preliminary.

आधार.—अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Directorate of Economics and Statistics, Government of Maharashtra, Bombay

---

तबता क्रमांक/TABLE No. 28

अनुक्रमांक Sr. No.	जिल्हा	नियंत्रित बाजारपेठांची नावे
(1)	(2)	(3)
1	बृहन्मुंबई	.. .. मुंबई
2	ठाणे	.. .. मुरबाड, शहापूर, भिवंडी, पालघर, कल्याण, वसई
3	रायगड	.. .. कर्जत, पनवेल, पेण, रोहा, खालापूर (खोपोली), महाड, अलिबाग, माणगाव, मुरूड.
4	रत्नागिरी	.. .. रत्नागिरी
5	सिंधुदूर्ग	.. ..
6	नाशिक	.. .. घोटी, लासलगाव, मालेगाव, नांदगाव, सित्रर, सटाणा, येवला, नाशिक, कळवण, चांदवडे, मनमाड.
7	धुळे	.. .. धुळे, दोंडाईचा, शिरपूर, नंदुरबार, शहादा, साक्री, नवापूर, नळोदा
8	जळगाव	.. .. जामनेर, धरणगाव, अमळनेर, जळगाव, पारोळा, चाळीसगाव, चोपडा, बोदवड, पाचोरा, राबेर, मुसावळ, यावल.
9	अहमदनगर	.. .. अहमदनगर, कोपरगाव, श्रीरामपूर, राहुरी, संगमनेर, शेवगाव, पाथर्डी, जामखेड, श्रीगोंदा, नेवासा, पारनेर. कर्जत.
10	पुणे	.. .. बारामती, खेड, निरा, भोर, पुणे, शिरूर, इंदापूर, जुन्नर, दौंड, मंचर, तळेगाव-दाभाडे.
11	सातारा	.. .. कोरेगाव, कराड, फलटण, सातारा, वडूज, पाटण, लोणद, व्हीवडी, वाई.
12	सांगली	.. .. सांगली, तासगाव, इस्लामपूर, विदा, आटपाडी
13	सोलापूर	.. .. सोलापूर, मोहोळ, करमाळा, कुडूवाडी, अक्कलकोट, बाशी, अक्कलूज, पंढरपूर, मंगळवेदा, सांगोला.
14	कोल्हापूर	.. .. कोल्हापूर, गडहिंग्लज, जयसिंगपूर, वडगाव, (पेठ).
15	औरंगाबाद	.. .. औरंगाबाद, वैजापूर, लासुर, स्टेशन, पैठण, कन्नड, सिल्लोड, गंगापूर, सोयगाव,
16	जालना	.. .. जालना, अंबड, भोकरदन. मंठा, परतूर.
17	परभणी	.. .. परभणी, मानवत, सलू, गंगाखेड, पूर्णा, बसमत, हिगोली, काव्हाडा-बाळापूर, जितूर, कळमनूरी, पिंगळी-गुरांचा बाजार.
18	बीड	.. .. बीड, आंबेजोगाई, धारूर, गेवराई, मांजलगाव, पश्ची-वैजनाथ, कडा, पाटोदा.

MISCELLANEOUS

TABLE No. 28-1

REGULATED MARKETS

As on 30th September 1990)

District	Names of regulated markets
(2)	(3)
Greater Bombay	Bombay.
Thane	Murbad, Shahapur, Bhiwandi, Palghar, Kalyan, Vasai.
Raigad	Karjat, Panvel, Pen, Roha, Khalapur (Khopoli), Mahad, Alibag, Mangaon, Murud
Ratnagiri	Ratnagiri
Sindhudurg	
Nashik	Ghoti, Lasalgaon, Malegaon, Nandgaon, Sinnar, Satana, Yevla, Nashik, Kalwan, Chandwad, Manmad.
Dhule	Dhule, Dondaicha, Shirpur, Nandurbar, Shahada, Sakri, Nawapur, Taloda.
Jalgaon	Jamner, Dharangaon, Amalner, Jalgaon, Parola, Chalisgaon, Chopda, Bodwad, Pachora, Raver, Bhusawal, Yawal.
Ahmadnagar	Ahmadnagar, Kopergaon, Shrirampur, Rahuri, Sangamner, Shevgaon, Pathardi, Jamkhed, Shrigonda, Nevasa, Parner, Karjat.
Pune	Baramati, Khed, Nira, Bhore, Pune, Shirur, Indapur, Junnar, Daund, Manchar, Talegaon-Dabhade.
Satara	Koregaon, Karad, Phaltan, Satara, Vaduj, Patan, Lonand, Dahiwadi, Wai.
Sangli	Sangli, Tasgaon, Islampur, Khanapur-Vita, Atpadi
Solapur	Solapur, Mohol, Karmala, Kurduwadi, Akkalkot, Barshi, Akluj, Pandharpur, Mangalvedha, Sangola.
Kolhapur	Kolhapur, Gadhinglaj, Jaysingpur, Vadgaon (Peth).
Aurangabad	Aurangabad, Vaijapur, Lasur Station, Paithan, Kannad, Sillod, Gangapur, Soyegaon.
Jalna	Jalna, Ambad, Bhokardan, Mantha, Partur.
Parbhani	Parbhani, Manwat, Sailu, Gangakhed, Purna, Basmath, Hingoli, Akhada-Balapur, Jintur, Kalamnuri, Pingali-cattle market.
Beed	Beed, Ambejogai, Dharur, Georai, Manjalegaon, Parli-Vajinath, Kada, Patoda.

बनु क्रमांक Sr. No.	जिल्हा	नियंत्रित बाजारपेठांची नावे
(1)	(2)	(3)
19	नांदेड ..	नांदेड, मुदखेड, उमरी, धर्माबाद, भोकर, किनवट, हदगाव, लोहा, देगलूर, मुखेड, कुंडलवाडी, नायगाव, कंधार.
20	उस्मानाबाद ..	कळंब, उस्मानाबाद, मुहम, परंडा, भूम, तुळजापूर.
21	लातूर ..	लातूर, उदगीर, निलंगा, अहमदपूर, देवणी-गुरांचा बाजार, औसा, हुंदरगल्ली-गुरांचा बाजार, रेणापूर-गुरांचा बाजार.
22	बुलढाणा ..	मलकापूर, नांदुरा, शेगाव, खामगाव, जळगाव-जामोद, देऊळगांव राजा, चिखली, पेहकर, लोणार, संग्रामपूर, मोताळा.
23	अकोला ..	अकोला, अकोट, तेलहारा, मुंतिजापूर, कारंजा, वाशिम, रिसोः, मालेगाव वाळापूर, पातूर, मांगरूळमीर, वाशी-टाकळी, मनोरा.
24	अमरावती ...	अमरावती, धामणगाव रेल्वे, दर्यापूर, अंजनगाव, सुर्गी, अचलपूर, वरूड, मोशी, धारणी चांदूर-बाजार, चांदूर-रेल्वे, तीवसा, नाशगवि, खंडेश्वर.
25	यवतमाळ ..	यवतमाळ, वाटंजी, पांढरकवडा, दारव्हा, वणी, दिग्रम, झोरीअरब, उमरखेड, पुसद (कापूस व धान्ये) राजेगाव, नेर, महागाव, मारेगाव.
26	वर्धा ..	वर्धा, सिदी, पुलगाव, आर्वी, हिंगणघाट, आष्टी.
27	नागपूर ..	काटोल, भिवापूर, नरखेड, सावनेर, रामटेक, उमरेड, कळमेश्वर, नागपूर, मांडळ.
28	भंडारा ..	गोंदिया, भंडारा, तिमोडा, आमगाव, लाखणी, पवनी, तुमनर, लाखणदूर, अर्जुनी-मोरगाव.
29	चंद्रपूर ..	चंद्रपूर, वरोरा, मूल, ब्रह्मपुरी, सिंदेवाडी, नागसिड, राजर, जिमूर.
30	गडचिरोली ..	गडचिरोली, आरमोरी, अहेरी.

TABLE No. 28.1—*contd.*

District	Names of regulated markets
(2)	(3)
Nanded	Nanded, Mudkhed, Umri, Dharmabad, Bhokar, Kinwat, Hadgaon, Loha, Deglur, Mukhed, Kundalvadi, Naigaon, Kandhar
Osmanabad	Kalamb, Osmanabad, Murum, Paranda, Bhoom, Tuljapur
Latur	Latur, Udgir, Nilanga, Atmedpur, Deoni cattle market, Ausa. Handargulli-cattle market, Renapur-cattle market
Buldana	Malkapur, Nandura, Shegaon, Khamgaon, Jalgaon-Jamod, Deulgaonraja, Chikhli, Mehkar, Lonar, Sangrapur, Mutala.
Akola	Akola, Akot, Telhara, Murtijapur, Karanja, Washim, Risod, Malegaon, Balapur, Patur, Mangrulpir, Morshi, Takli, Manora.
Amravati	Amravati, Dhamangaon Railway, Daryapur, Anjangaon, Surji Achalpur, Warud, Morshi, Dharani, Chandur Bazar, Chandur Railway, Tiwsa, Nandgaon-khandeshar.
Yavatmal	Yavatmal, Ghatanji, Pandharkaoda, Darwha, Wani, Digras, Bori-Arab, Umarkhed, Pusad (Cotton and grain) Ralegaon, Nere, Mangaon, Maregaon.
Wardha	Wardha, Sindi, Pulgaon, Arvi, Hinganghat, Asti.
Nagpur	Katol, Bhivapur, Narkhed, Saoner, Ramtek, Umred, Kalmeshwar, Nagpur, Mandhal.
Bhandara	Gondiya, Bhandara, Tirora, Amgaon, Lakhani, Pavani, Tumsar, Lakhandur, Arjuni-Morgaon.
Chandrapur	Chandrapur, Warora, Mul, Brahmapuri, Sindewadi, Nagbhir, Rajura, Chimur.
Gadchiroli	Gadchiroli, Armori, Aheri.

Source.—Deputy Director of Marketing, Government of Maharashtra Bombay.

28. संकीर्ण/MISCELLANEOUS
सक्ता क्रमांक/TABLE No. 28. 2(A)
महाराष्ट्रातील आयुर्विमाविषयी माहिती
LIFE INSURANCE IN MAHARASHTRA

वाच	परिमाण	1990-91	Unit	Item
(1)	(2)	(3)	(2)	(1)
पॉलिसी	संख्या	11,07,855	Number	Policies
विम्यांची रक्कम	कोटी रुपयांत	3,886.42	Rs. in crore	Sum assured

आधार.—भारतीय आयुर्विमा महामंडळ.

Source.—Life Insurance Corporation of India.

28. संकीर्ण/MISCELLANEOUS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 28.2(B)

महाराष्ट्रातील साधारण विम्याचा प्रत्यक्ष प्रिमियम

GROSS DIRECT PREMIUM WRITTEN IN MAHARASHTRA

1989 .

(कोटी रुपये/ Crore Rupees)

बाब	रक्कम/Amount	Item
(1)	(2)	(1)
भारतीय साधारण विमा मंडळ व त्याच्या संलग्न कंपन्यांनी महाराष्ट्रात उतरविलेल्या विम्याचा प्रत्यक्ष प्रिमियम.	544.79	Gross direct premium written in Maharashtra by of General Insurance Corporation of India. and its subsidiary companies.

आधार.—भारतीय साधारण विमा महासंघ.

Source.— General Insurance Corporation of India.

28. संकीर्ण/MISCELLANEOUS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 28.3

पर्यटन विभागाने मान्यता दिलेल्या हॉटेलांची महाराष्ट्रातील संख्या
**NUMBER OF HOTELS IN MAHARASHTRA APPROVED
 BY THE TOURISM DEPARTMENT**

बाब	परिमाण	१ ऑक्टोबर १९९० रोजी As on 1st October 1990	Unit	Item
(1)	(2)	(3)	(2)	(1)
राज्य व केंद्र शासनाच्या पर्यटन विभागांनी मान्यता दिलेली हॉटेले	संख्या.	127	Number	Hotels approved by Tourism Departments of State and Central Governments.

माधार.--पर्यटन विभाग, भारत सरकार.

Source.- Department of Tourism, Government of India.

28. संकीर्ण/MISCELLANEOUS

तबता क्रमांक/TABLE No. 28.4

हवाईमार्गे मुंबईस उतरणारे परदेशी पर्यटक

FOREIGN TOURISTS DISEMBARKING AT BOMBAY BY AIR

अनु- क्रमिक Serial No.	नागरिकत्वाचा देश	परदेशी पर्यटकांची संख्या Number of foreign tourists			Country of Nationality
		1985 (3)	1986 (4)	1987 (5)	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(2)
1	उत्तर अमेरिका ..	46,222	68,575	76,252	.. North America
2	दक्षिण मध्य अमेरिका ..	1,419	1,826	2,336	.. South and Central America
	एकूण अमेरिका खंड ..	47,641	70,401	78,588	.. Total America
3	पश्चिम युरोप ..	99,948	1,80,060	1,93,530	.. Western Europe
4	पूर्व युरोप ..	3,461	10,608	11,091	.. Eastern Europe
	एकूण युरोप खंड ..	1,03,409	1,90,668	2,04,621	.. Total Europe
5	आफ्रिका ..	33,293	42,835	43,701	.. Africa
6	पश्चिम आशिया ..	82,382	1,03,919	1,11,781	.. West Asia
7	दक्षिण आशिया ..	33,171	30,239	32,058	.. South Asia
8	दक्षिण-पूर्व आशिया ..	8,345	18,683	16,853	.. South-East Asia
9	पूर्व आशिया ..	10,209	13,392	19,812	.. East Asia
	एकूण आशिया ..	1,34,107	1,66,233	1,80,504	.. Total Asia
10	ऑस्ट्रेलिया ..	8,947	18,816	17,519	.. Australia
11	राष्ट्रीयता नसलेले ..	1	35	63	.. State less
	एकूण ..	3,27,398	4,88,989	5,24,996	.. Grand Total

आधार.—भारत पर्यटक आकडे, भारत सरकार.

Source.—India Tourist Statistics, Government of India.

28. संकीर्ण/MISCELLANEOUS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 28.5

महाराष्ट्र राज्यातील कच्च्या (कूड) तेलांचे उत्पादन
PRODUCTION OF CRUDE OIL IN MAHARASHTRA STATE

('००० टनांत/Tonnes)

वर्ष/ Year						मुंबई हाय किनारा Off shore Bombay High
(1)						(2)
1976-77	..	..	..	..	..	40
1977-78	..	..	..	..	..	2,07
1978-79	..	..	..	..	..	3,31
1979-80	..	..	..	..	..	4,42
1980-81	..	..	..	..	..	4,98
1981-82	..	..	..	..	..	7,95
1982-83	..	..	..	..	..	12,87
1983-84	..	..	..	..	..	17,32
1984-85	..	..	..	..	..	20,16
1985-86	..	..	..	..	..	20,83
1986-87	..	..	..	..	..	20,68
1987-88	..	..	..	..	..	20,14
1988-89	..	..	..	..	..	21,12
1989-90	..	..	..	..	..	21,716
1990-91	..	..	..	..	..	21,191

आधार.—अर्थ व सांख्यिकी विभाग, मिनिस्ट्रि अँड पेट्रोलियम ऑफ नॅचरल गॅस, भारत सरकार, नवी दिल्ली.

Source.—Economics and Statistics Division, Ministry of Petroleum and Natural Gas, Government of India, New Delhi.

28. संकीर्ण/MISCELLANEOUS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 28.6

महाराष्ट्र राज्यातील नैसर्गिक वायुचे साठे, एकूण उत्पादन व वापर
RESERVES, GROSS PRODUCTION AND UTILISATION OF NATURAL GAS IN
MAHARASHTRA STATE

वर्ष/Year	मुंबई हाय किनारा/Off shore Bombay High		
	साठे** (अब्जघन मीटर) Reserves (Bn. Cubic Metres)	एकूण उत्पादन (दशलक्ष घन मीटर) Gross production (Million Cu. Metres)	वापर (दशलक्ष घनमीटर.) Utilisation (Mn. Cu. Metres)
(1)	(2)	(3)	(4)
	106.62		
1976-77	148.08	48	....
1977-78	186.15	229	3
1978-79	264.64	386	204
1979-80	270.96	542	372
1980-81	329.04	673	307
1981-82	330.62	1,345	671
1982-83	377.21	2,357	1,400
1983-84	377.80	3,259	1,834
1984-85	368.55	4,408	2,515
1985-86	377.69	5,180	3,067
1986-87	400.99	6,705	5,042
1987-88	411.09	8,259	5,820
1988-89	440.47	9,731	6,944
1989-90	457.36	13,088	8,585
1990-91	N.A.	14,082	10,035

**कॅलेंडर वर्ष/Calender Year. *अस्थायी/Provisional. †उपलब्ध नाही/Not available

आधार.—अर्थ व सांख्यिकी विभाग, मिनिस्ट्रि ऑफ पेट्रोलियम अँड नॅचरल गॅस, भारत सरकार, नवी दिल्ली.

Source.—Economics and Statistics Division, Ministry of Petroleum and Natural Gas Statistics. Government of India, New Delhi.

28. संकीर्ण/MISCELLANEOUS

तबता क्रमांक/TABLE No. 28.7

इवीभूत पेट्रोलियम बायूचे महाराष्ट्रातील घरगुती ग्राहक
LPG DOMESTIC CUSTOMERS IN MAHARASHTRA

(१ एप्रिल १९९० रोजी/As on 1st April 1990).

(हजारत/In thousand)

कंपनीचे नाव	ग्राहकांची संख्या No. of Customers	Name of Company
(1)	(2)	(1)
भारतीय तेल महामंडळ ..	119	Indian Oil Corporation Limited.
हिंदुस्तान पेट्रोलियम महामंडळ ..	1,360	Hindustan Petroleum Corporation Limited.
भारत पेट्रोलियम महामंडळ ..	1,486	Bharat Petroleum Corporation Limited.
एकूण ..	2,965	.. Total

आधार.—अर्थ व सांख्यिकी विभाग, मिनिस्ट्रि ऑफ पेट्रोलियम आणि नैसर्गिक गॅस स्टॅटिस्टीक्स, भारत सरकार, नवी दिल्ली.

Source.—Economics and Statistics Division, Ministry of Petroleum and Natural Gas Statistics, Government of India, New Delhi.

तपता क्रमांक/TABLE No. 29.1

---

29. निवडक निर्देशांकांचा कल्ल॥

तक्ता क्रमांक/

शेती॥

(क्षेत्राचे आकडे हजार हेक्टर व उत्पादनाचे आकडे हजार मे. टनांत दाखवत/

अनुक्रमीक Serial No.	बाब	1960-61	1965-66	1970-71	1975-76
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
1.	एकूण भौगोलिक क्षेत्र (गावपत्र- कांनुसार)	30,758	30,769	30,766	30,758
2.	लागवड केलेले निव्वळ क्षेत्र	17,878	18,135	18,242	18,262
3.	लागवड केलेले एकूण क्षेत्र	18,823	18,979	19,398	19,664
4.	ओलिताखालील एकूण क्षेत्र	1,220	1,388	1,570	2,171
5.	मुख्य पिकांखालील क्षेत्र व त्यांचे उत्पादन —				
	(अ) तांदूळ—				
	(१) क्षेत्र	1,300	1,321	1,352	1,416
	(२) उत्पादन	1,369	884	1,662	2,286
	(ब) गहू—				
	(१) क्षेत्र	907	833	812	1,169
	(२) उत्पादन	401	280	440	1,199
	(क) जोंधळा—				
	(१) क्षेत्र	6,284	6,057	5,703	6,064
	(२) उत्पादन	4,224	2,295	1,557	3,466
	(ड) बाजरी—				
	(१) क्षेत्र	1,635	1,828	2,039	1,808
	(२) उत्पादन	489	370	824	560

TRENDS IN SELECTED INDICATORS

TABLE No. 29.1

AGRICULTURE

Area in thousand hectares and outturn in thousand tonnes)

1980-81	1985-86*	1987-88*	1988-89*	1989-90*	Item
(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(2)
30,758	30,758	30,758	30,758	30,758	Total geographical area according to village papers.
18,299	18,031	17,881	17,903	17,923	Net area sown
20,133	20,261	20,131	20,242	20,252	Gross cropped area
2,516	2,462	2,381	2,408	2,448	Gross area irrigated
					Area and outturn of principal crops—
					(a) Rice—
1,504	1,541	1,370	1,545	1,520	(i) Area
2,361	2,182	1,717	2,652	2,319	(ii) Outturn
					(b) Wheat—
1,079	882	733	879	842	(i) Area
931	644	633	1,045	907	(ii) Outturn
					(c) Jowar—
6,438	6,626	6,663	6,185	6,428	(i) Area
4,428	3,923	3,952	4,278	6,635	(ii) Outturn
					(d) Bajri—
1,709	1,703	1,815	1,964	1,913	(i) Area
760	420	910	901	1,205	(ii) Outturn

* अस्थायी/Provisional.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
मुख्य पिकांखालील क्षेत्र व त्यांचे उत्पादन—पुढे चालू					
(ई) एकूण धान्ये (इतर धान्ये धरून)—					
(१) क्षेत्र	..	10,604	10,512	10,320	10,931
(२) उत्पादन	..	6,755	4,037	4,737	7,869
(फ) एकूण कडधान्ये—					
(१) क्षेत्र	..	2,351	2,330	2,566	2,914
(२) उत्पादन	..	989	657	677	1,168
(ग) ऊस—					
(१) क्षेत्र	..	156	171	204	268
(२) उत्पादन (गुळाचे)]	..	1,156	1,120	1,641	2,219
(घ) कापूस—					
(१) क्षेत्र	..	2,500	2,716	2,750	2,307
(२) उत्पादन (लिटरमध्ये)	..	288	179	82	133
(ङ) भुईमूग—					
(१) क्षेत्र	..	1,083	1,117	904	854
(२) उत्पादन	..	800	473	586	693
(च) तंबाखू—					
(१) क्षेत्र	..	25	13	12	11
(२) उत्पादन	..	12	6	5	5
शेती उत्पादनांचे निर्देशांक—					
(१९६७-७०=१००)					
(१) अन्नधान्ये	..	115.6	71.1	86.3	143.9
(२) अन्नधान्येतर	..	102.6	79.9	90.9	121.9
(३) सर्व पिके	..	109.8	75.0	88.3	134.1

TABLE No. 29.1—*contd.*

(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(2)
					Area and outturn of principal crops— <i>contd.</i>
					(e) All cereals— (including other cereals)
11,233	11,232	11,091	11,092	11,146	(i) Area
8,900	7,615	9,650	9,348	11,507	(ii) Outturn
					(f) All pulses—
2,804	2,860	3,033	3,330	3,289	(i) Area
831	1,164	1,414	1,730	1,735	(ii) Outturn
					(g) Sugarcane—
317	319	345	288	476	(i) Area
2,594	2,545	2,721	2,815	3,646	(ii) Outturn (gur)
					(h) Cotton—
2,667	2,753	2,518	2,628	2,636	(i) Area
216	338	252	234	376	(ii) Outturn (in lint)
					(i) Groundnut—
712	664	709	918	854	(i) Area
441	469	698	1,006	979	(ii) Outturn
					(j) Tobacco—
12	10	11	10	9	(i) Area
7	8	10	8	10	(ii) Outturn
					Index numbers of agricultural production (1967-70=100)
147.8	134.6	165.2	176.1	201.7	(i) Foodgrains
138.3	142.5	150.0	161.7	200.3	(ii) Non-foodgrains
143.6	138.1	158.4	169.7	201.2	(iii) All commodities

* अस्थायी/Provisional

29. निवडक निर्देशांकांचा कल/TRENDS IN SELECTED INDICATORS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 29.2

पशुधन व कुक्कुट/LIVESTOCK AND POULTRY

(हजारों/in thousand numbers)

संख्यात्मक Serial No. (1)	प्रकार (2)	1961 (3)	1966 (4)	1972 (5)	1978 (6)	1982 (7)	1987 (8)	Category (2)
1	गाई-बैल—							Cattle—
	तीन वर्षांवरील बैल ..	6,490	6,550	6,206	6,329	6,687	6,688	Males over 3 years
	तीन वर्षांवरील गाई ..	4,644	4,534	4,587	4,781	5,247	5,738	Females over 3 years
	बासरे ..	4,194	3,645	3,912	4,108	4,228	4,554	Young stock
	एकूण—गाई-बैल ..	15,328	14,729	14,705	15,218	16,161	16,980	Total—Cattle
2	म्हशी-रेडे—							Buffaloes—
	तीन वर्षांवरील रेडे ..	353	340	308	325	351	356	Males over 3 years
	तीन वर्षांवरील म्हशी ..	1,639	1,735	1,871	2,148	2,307	2,813	Females over 3 years
	रेडके ..	1,095	967	1,122	1,425	1,313	1,583	Young stock
	एकूण—म्हशी-रेडे ..	3,087	3,042	3,301	3,899	3,972	4,752	Total—buffaloes
3	मेंढरे ..	2,093	2,205	2,128	2,636	2,671	2,873	Sheep
4	भेळपा ..	5,181	5,121	5,911	7,563	7,705	9,191	Goats
5	घोडे, सिंगरे ..	105	101	58	48	49	43	Horses and Ponies
6	इतर जनावरे ..	359	352	316	326	361	404	Other livestock
	एकूण—जनावरे ..	26,048	25,449	26,361	29,642	30,919	34,242	Total—livestock
7	कोंबड्या, बबके वगैरे ..	10,578	9,902	12,217	18,751	19,844	24,831	Poultry

---

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 29.3

---

29. निवडक निर्देशांकाचा कल/

सफाई क्रमांक/

उद्योग आणि खाणकाम/

अनुक्रमांक Serial No. (1)	वर्ष (2)	1960 (3)	1965 (4)	1970 (5)	1975 (6)
1	चालू कारखान्यांची संख्या† ..	8,010	9,472	9,803	11,425
2	कामगारांची दैनिक सरासरी (हजार)	746	903	952	1,015
3	औद्योगिक उत्पादन—				
	(१) कापूस सूत (दशलक्ष कि. ग्रॅम)	242	251	227	420
	(२) कापूस कापड (लाख मीटर)‡	16,747	15,654	14,411	12,983
	खनिज उत्पादन—				
	(१) कोळसा (हजार मे. टन) ..	788	1,140	1,771	3,580
	(२) कच्चे मॅंगेनिज (हजार मे. टन)	187	317	216	188

N.A. = उपलब्ध नाही/

@ मुंबई शहर सोडून/

*अस्थायी

†विडी कारखान्यांचा समावेश वेगळ्या कायद्याखाली १९७४ पासून केलेला आहे/

TRENDS IN SELECTED INDICATORS

TABLE No. 29.3

INDUSTRY AND MINING

1980	1985*	1986*	1987*	1988*	1989*	Item
(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(2)
15,170	18,922	19,966	20,609	21,785	23,057	Number of working factories†
1,177	1,129	1,150	1,138	1,134	1,160	Average daily number of workers (thousand No.)
						Industrial production—
249	221	183	N.A.	234	231	(i) Cotton yarn (million kg.).
12,603	10,431	9,800	N.A.	9,896	9,020	(ii) Cotton cloth (lakh metres)
						Mineral production—
5,300	10,792	11,884	13,727	14,059	15,860	(i) Coal (thousand tonnes).
223	238	238	232	258	254	(ii) Manganese ore (thousand tonnes).

Not Available.

Excluding Bombay city.

Provisional

Bidi Factories covered under separate Act, from 1974.

29. निवडक निर्देशांकाचा कल

तक्ता क्रमांक

बीज

क्रमांक Serial No.	नाम	1960-61	1965-66	1970-71	1975-76
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
1	स्थापित क्षमता (हजार किलोवॅट)	760	1,304	2,119	2,786
2	विजेचे उत्पादन (दशलक्ष किलोवॅट तास)	3,268	5,635	9,134	12,052
3	विजेचा वापर (दशलक्ष किलोवॅट तास)				
	(अ) एकूण	2,720	4,717	7,650	9,490
	(ब) उद्योगांकरिता	1,853	3,297	5,312	5,935
4	महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळाकडून बीजपुरवठा केलेल्या शहरांची व छोट्यांची संख्या (प्रत्येक वर्षा-अखेरची)	853	4,665	12,752	20,112

*अस्थायी/

TRENDS IN SELECTED INDICATORS

TABLE No. 29.4

ELECTRICITY

1980-81	1985-86	1987-88	1988-89*	1989-90*	Item
(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(2)
4,298	7,091	7,496	7,658	8,368	Installed capacity (thousand kw.).
18,751	27,647	32,962	32,836	35,260	Electricity generated (million kwh.).
					Consumption (million kwh.).
14,034	20,979	23,848	26,260	29,001	(a) Total
8,130	11,124	12,075	12,753	13,920	(b) Industrial
27,914	33,927	38,177	39,413	39,413	Towns and villages electrified by M.S. Electricity Board as at the end of each year.

*Provisional

29. निवडक निर्देशांकाचा काल/

तस्ता क्रमांक/

सहकार/

क्र.मांक Serial No.	वाव	1960-61	1965-66	1970-71	1975-76
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
1	सहकारी संस्थांची संख्या ..	31,565	37,405	42,603	49,651
2	त्यामधील सभासदांची संख्या (हजारों).	4,191	6,786	8,581	11,629
3	खेळते भांडवल (कोटी रुपये)	291	712	1,490	2,688
4	प्राथमिक कृषि पत संस्थांनी दिलेले कर्ज (कोटी रुपये).	43	91	133	170

टीप--वरील आकडे सर्व प्रकारच्या सहकारी संस्थांचे मिळून आहेत. (त्यात सुपरबायझिंग युनियन, विभागीय व जिल्हा बोर्ड, विमा कंपनी, इत्यादी संस्थांचा अंतर्भाव आहे.).

TRENDS IN SELECTED INDICATORS

TABLE No. 29.5

CO-OPERATION

1980-81	1985-86	1987-88	1988-89	1989-90	Item
(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(2)
60,747	79,291	87,676	92,507	98,148	Societies (No.)
14,783	20,141	22,099	24,438	25,941	Members (thousand No.)
5,210	1,085	1,516	1,883	2,193	Working capital (Crore Rs.)
250	419	628	715	7,00	Advances by primary agricultural credit and multipurpose societies (Crore Rs.).

Note.—The above figures relate to all types of societies. (including supervising unions divisional and district boards and insurance societies, etc.).

29. निवडक निदेशांकांचा कल/

तक्ता क्रमांक/

परिवहन आणि दळणवळण/

क्रमांक Serial No.	बाब	1960	1965	1970	1975	1980
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
1	प्रत्येक वर्षाच्या ३१ मार्च रोजी असलेली रस्त्यांची लांबी (कि. मीटर).	37,757	48,053	62,703	1,58,928	1,38,613
2	वापरत असलेली वाहने (प्रत्येक वर्षाच्या एक जानेवारी रोजीची)—					
	(अ) मोटारी ..	45,328	66,363	1,08,679	1,69,895	2,13,700
	(ब) सर्व प्रकारची वाहने ..	89,127	1,43,497	2,57,539	4,58,214	7,25,352

TRENDS IN SELECTED INDICATORS

TABLE No. 29.6

TRANSPORT AND COMMUNICATIONS

1985	1988	1989	1990	1991*	Item
(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(2)
1,51,671	1,66,416	1,69,921	1,72,859	1,72,965	Length of roads as on 31st March of each year (kilometres).
					Motor vehicles in operation (as on 1st January of each year).—
2,82,972	3,62,837	3,82,066	4,04,240	4,23,505	(a) Motor cars
13,45,048	19,95,466	22,11,265	24,30,615	24,40,585	(b) All types of vehicles

29. निवडक निर्देशांकांचा कल

तक्ता क्रमांक)

शिक्षण

बाल	1960-61	1965-66	1970-71	1975-76
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
प्राथमिक शिक्षण—				
(पूर्वे प्राथमिक व्यतिरिक्त)				
(१) संस्था (संख्या) ..	34,594	41,781	45,143	48,299
(२) विद्यार्थी (हजारांत) ..	4,178	5,535	6,229	6,993
(३) शिक्षक (हजारांत) ..	113	153	185	221
दुय्यम शिक्षण—				
(१) संस्था (संख्या) ..	2,468	4,032	5,339	5,810
(२) विद्यार्थी (हजारांत) ..	858	1,500	1,936	2,442
(३) शिक्षक (हजारांत) ..	35	57	77	96

TRENDS IN SELECTED INDICATORS**TABLE NO. 29.7****EDUCATION**

1980-81	1985-86	1987-88	1988-89	1989-90	Item
(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(2)
					Primary education—
					(excluding pre-primary).
51,045	54,406	55,533	56,394	57,158	(1) Institutions (No.)
8,392	9,418	9,771	9,936	10,115	(2) Students (thousand No.)
222	245	254	260	263	(3) Teachers (thousand No.)
					Secondary education—
6,119	8,177	8,830	9,144	9,480	(1) Institutions (No.)
3,309	4,585	5,094	5,368	5,615	(2) Students (thousand No.)
114	146	162	170	175	(3) Teachers (thousand No.)

29. निवडक निर्देशांकांचा कल/TRENDS IN SELECTED INDICATORS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 29.8

अखिल भारतीय घाऊक किमतींचे निर्देशांक (नवी मालिका)

ALL-INDIA WHOLESALE PRICE INDEX NUMBERS (New Series)

(आधारभूत वर्ष/Base year—1981-82=100)

क्रमिकांक Serial No.	वर्ष Year	मूलभूत पदार्थ Primary articles	इंधन, शक्ति, दिवा- बत्ती व वंगण Fuel, power, light and lubricants	उत्पादित पक्का माल Manu- factured products	सर्व वस्तू All commo- dities
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
	भार/Weight—	(32.295)	(10.663)	(57.042)	(100.000)
1	1982-83	106.7	106.5	103.5	104.9
2	1983-84	118.2	112.5	109.8	112.8
3	1984-85	125.5	117.3	117.5	120.1
4	1985-86	125.7	129.8	124.4	125.4
5	1986-87	137.1	138.6	129.2	132.7
6	1987-88	152.6	143.3	138.5	143.6
7	1988-89	160.1	151.2	151.5	154.3
8	1989-90	163.6	156.6	168.6	165.7
9	1990-91(P)	184.9	175.8	182.8	182.7

(P)=अस्थायी/Provisional

आधार :- वार्षिक सल्लागार, उद्योग मंत्रालय, भारत सरकार, नवी दिल्ली.

Source :- Office of the Economic Adviser, Ministry of Industry, Government of India,
New Delhi.

तबता क्रमांक/TABLE No. 29.9

---

29. निवडक निर्देशांकांचा कल

तक्ता क्रमांक/

कामगारांकरिता ग्राहक किमतींचे निर्देशांक (नवी मालिका)/

अनुक्रमांक Serial No.	केंद्र	बाब	भार Weight	1971-72	1976-77
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
1	मुंबई (कॅलेंडर वर्ष १९६०=१००)	अन्न सर्वसाधारण निर्देशांक	59.9 100.00	204 190	320 298
2	सोलापूर (कॅलेंडर वर्ष १९६०=१००)	अन्न सर्वसाधारण निर्देशांक	59.9 100.00	214 198	328 308
3	नागपूर (कॅलेंडर वर्ष १९६०=१००)	अन्न सर्वसाधारण निर्देशांक	53.08 100.00	210 192	327 297
4	पुणे (कॅलेंडर वर्ष १९६१=१००)	अन्न सर्वसाधारण निर्देशांक	50.60 100.00	189 176	314 287
5	नाशिक (कॅलेंडर वर्ष १९८२=१००)	अन्न सर्वसाधारण निर्देशांक	52.9 100.00	.. ..	.. ..
6	जळगाव (कॅलेंडर वर्ष १९६१=१००)	अन्न सर्वसाधारण निर्देशांक	55.98 100.00	203 188	319 296
7	नांदेड (कॅलेंडर वर्ष १९६१=१००)	अन्न सर्वसाधारण निर्देशांक	60.26 100.00	210 198	345 315
8	औरंगाबाद (कॅलेंडर वर्ष १९६१=१००)	अन्न सर्वसाधारण निर्देशांक	53.65 100.00	201 190	335 308
9	कोल्हापूर (कॅलेंडर वर्ष १९८२=१००)	अन्न सर्वसाधारण निर्देशांक	55.64 100.00	....	....
10	अकोला (कॅलेंडर वर्ष १९८२=१००)	अन्न सर्वसाधारण निर्देशांक	62.30 100.00	....	....

*ऑक्टोबर १९८८ ते मार्च १९८९ पर्यंतची ६ महिन्यांची सरासरी.

@ आधारभूत वर्ष/Base year 1982 = 100

**पायाभूत वर्ष १९८२ मधील निर्देशांक पायाभूत वर्ष १९६०/१९६१ मध्ये रूपांतरित करण्यासाठी वापरण्याचा मूळक.

† मे १९८९ ते मार्च १९९० पर्यंतची ११ महिन्यांची सरासरी

TRENDS IN SELECTED INDICATORS

TABLE No. 29.9

CONSUMER PRICE INDEX NUMBERS FOR WORKING CLASS (NEW SERIES)

1981-82	1986-87	1987-88	1988-89@	1989-90@	1990-91@	**जोड़णारा गुणक Linking factor	Item	Centre
(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(3)	(2)
508	799	886	179	187	212	5.44	Food	Bombay
460	717	791	169	179	201	5.12	General Index	(Calendar year 1960=100)
544	756	802	167	178	194	5.37	Food	Solapur
499	697	747	165	180	196	5.03	General Index	(Calendar year 1960=100)
505	708	763	164	171	195	5.24	Food	Nagpur
469	673	726	165	178	201	4.99	General Index	(Calendar year 1960=100)
490	717	778	172	188	212	4.86	Food	Pune
432	639	686	163	178	198	4.53	General Index	(Calendar year 1961=100)
..	..	..	171*	179	202	..	Food	Nashik
..	..	..	170*	181	202	..	General Index	(Calendar year 1982=100)
530	718	777	169	179	201	5.12	Food	Jalgaon
472	667	715	163	175	196	4.78	General Index	(Calendar year 1961=100)
579	749	798	170	178	191	5.50	Food	Nanded
523	707	754	170	186	200	5.01	General Index	(Calendar year 1961=100)
548	830	891	179	193	205	5.63	Food	Aurangabad
496	743	787	168	181	197	5.18	General Index	(Calendar year 1961=100)
....	....	....	....	187†	200	..	Food	Kolhapur
....	....	....	....	185†	196	..	General Index	(Calendar Year 1982=100)
....	....	....	....	177†	198	..	Food	Akola
....	....	....	....	179†	199	..	General Index	(Calendar year 1982=100)

† 6 months average from October 1988 to March 1989.

Linking factor for converting index number with base 1982 into with base 1960/1961,

Months average from May 1989 to March 1990

29. निवडक निर्देशांकाचा कल/

तक्ता क्रमांक/

राज्य उत्पन्न/

सुधारित मालिका/

अनुक्रमांक/ Serial No.	बाब	1980-81	1981-82	1982-83	1983-84
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
1 राज्याचे चालू किमतीनुसार उत्पन्न—					
(अ)	राज्य उत्पन्न (कोटी रुपयांत)	15,113.3	16,965.8	18,277.4	21,151.6
(ब)	राज्य उत्पन्नाचा निर्देशांक (आधार १९८०-८१=१००)	(100.0)	(112.3)	(120.9)	(140.0)
(क)	दरबोई उत्पन्न (रुपयांत)	2,427.3	2,668.5	2,813.1	3,184.9
(ड)	दरबोई उत्पन्नाचा निर्देशांक (आधार १९८०-८१=१००)	(100.0)	(109.9)	(115.9)	(131.2)
2 राज्याचे स्थिर (१९८०-८१) किमतीनुसार उत्पन्न—					
(अ)	राज्य उत्पन्न (कोटी रुपयांत)	15,113.3	15,475.5	16,069.0	17,105.7
(ब)	राज्य उत्पन्नाचा निर्देशांक (आधार १९८०-८१=१००)	(100.0)	(102.4)	(106.3)	(113.2)
(क)	दरबोई उत्पन्न (रुपयांत)	2,427.3	2,434.1	2,473.2	2,575.7
(ड)	दरबोई उत्पन्नाचा निर्देशांक (आधार १९८०-८१=१००)	(100.0)	(100.3)	(101.9)	(106.1)

*अस्थायी/Provisional

टीप.—दरबोई उत्पन्नाचे आकडे तयार करताना वर्षमध्य लोकसंख्येचे आकडे वापरण्यात आले आहेत.

TRENDS IN SELECTED INDICATORS

TABLE No. 29.10

STATE INCOME

Revised Series

1985-86*	1986-87*	1987-88*	1988-89*	1989-90*	1990-91	Item
(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(2)
						I Net State Domestic Product at current prices—
26,403.0	28,120.3	33,101.4	40,137.0	48,715.5	55,438.7	(a) State income (in crore Rs.).
(174.7)	(186.1)	(219.0)	(265.6)	(322.3)	(366.8)	(b) Index No. of State income. (Base:1980-81=100)
3,816.5	3,991.9	4,622.1	5,520.4	6,604.3	7,408.7	(c) Per capita income. (in Rs.).
(157.2)	(164.5)	(190.4)	(227.4)	(272.1)	(305.2)	(d) Index No. of per capita income (Base:1980-81=100).
						II Net State Domestic Product at constant (1980-81) prices—
18,675.7	18,783.2	20,081.2	22,132.9	25,176.6	26,352.3	(a) State income (in crore Rs.).
(123.6)	(124.3)	(132.9)	(146.4)	(166.6)	(174.4)	(b) Index No. of State income. (Base:1980-81=100)
2,699.5	2,666.4	2,804.0	3,044.1	3,413.2	3,521.7	(c) Per capita income. (in Rs.).
(111.2)	(109.9)	(115.5)	(125.4)	(140.6)	(145.1)	(d) Index No. of per capita income. (Base:1980-81=100)

@प्राथमिक/Preliminary.

Note.—While calculating per capita income mid-year population has been used.

रूपांतर गुणके/CONVERSION FACTORS

1. लांबी/LENGTH

फूट 1 foot	=	30.48	सेंटीमीटर (तंतोतंत) Centimetres (Exact).	मीटर 1 metre	=	1.09361	यार्ड yard.
यार्ड 1 yard	=	0.9144	मीटर (तंतोतंत) metre (Exact)	किलोमीटर 1 kilometre	=	0.62137	मैल mile.
मैल 1 mile	=	1.609344	किलोमीटर (तंतोतंत) kilometres (Exact)				

2. क्षेत्रफळ/AREA

व्ग. फूट 1 square foot	=	9.2903	व्ग. डेसीमीटर square deci- metres.	हेक्टर 1 hectare	=	2.47105	एकर acres.
एकर 1 acre	=	0.404686	हेक्टर hectare	व्ग. किलोमीटर 1 sq. kilometre	=	0.386101	व्ग. मैल square mile.
व्ग. मैल 1 square mile	=	2.58999	व्ग. किलोमीटर square kilometres.				

3. वजन/WEIGHT

किलोग्रॅम 1 kilogram	=	2.20462	पौंड pounds	=	1.07169	सेर seers.	
पौंड 1 pound	=	0.4535924	किलोग्रॅम kilogram	टन 1 ton	=	1.01605	मेट्रिक टन tonnes.
मेट्रिक टन 1 tonne	=	0.98420	टन ton	=	26.7923	मण Maunds	

4. धारकता/CAPACITY

गैलन (इंपिरियल)	लिटर्स	लिटर	गैलन (इंपिरियल)
1 gallon (Imp.) = 4.5459	litres	1 litre =	0.219976 gallon (Imp.)
गैलन (U. S.)	लिटर्स	गैलन (इंपिरियल)	
1 gallon (U. S.) = 3.7853	litres =	0.83268	gallon (Imp.)

5. मेट्रिक परिमाणे/METRIC UNITS

लांबी	किलोमीटर	=	1,000	मीटर
Length	1 kilometre	=	1,000	metres.
	मीटर	=	1,000	मिलीमीटर
	1 metre	=	1,000	millimetres.
क्षेत्रफळ	चौ. किलोमीटर	=	100	हेक्टर
Area	1 sq. kilometre	=	100	hectares.
	हेक्टर	=	10,000	चौ. मीटर
	1 hectare	=	10,000	sq. metres.
वजन	टन	=	1,000	किलोग्रॅम
Weight	1 tonne	=	1,000	kilograms = 10 quintals
	किलोग्रॅम	=	1,000	ग्रॅम
	1 kilogram	=	1,000	grams.

LIBRARY AND INFORMATION CENTRE
National Council of Educational
Research and Administration.
Masthead Marg,

NIEPA DC

D0178

No. 110016

D-7178

4/8/92